REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

Publicaţie periodică ştiinţifico-practică

Nr. 4-6 (222-224) 2019

DOMENII DE CERCETARE:

- ***Științe juridice***

CHIȘINĂU - 2019

REVISTA NAŢIONALĂ DE DREPT

ISSN 1811-0770

Publicaţie periodică ştiinţifico-practică

Nr. 4-6 (222-224) 2019

Certificatul de înregistrare: nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000

Publicaţie acreditată de Consiliul Suprem pentru Ştiinţă şi Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Ştiinţe a Moldovei prin Hotărârea nr. 146 din 27.06.2013

Tipul C

FONDATORI:

- ✓ *Uniunea Juriştilor din Moldova*
- ✓ *Universitatea de Studii Politice şi Economice Europene „Constantin Stere" din Moldova*
- ✓ *Universitatea de Stat din Moldova*
- ✓ *Universitatea Americană din Moldova*

REDACTOR-ŞEF: ***Gheorghe AVORNIC,*** doctor habilitat în drept, profesor universitar, rectorul Universităţii de Studii Politice şi Economice Europene „Constantin Stere"

REDACTOR-ŞEF ADJUNCT: ***Violeta COJOCARU,*** doctor habilitat în drept, profesor universitar, decanul Facultăţii de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Redactare în română: ***Ana TATARU***; Redactare în rusă: ***Evelina GOROBEŢ***; Redactare în engleză: ***Evelina GOROBEŢ***;
Redactare în franceză: ***Anişoara DUBCOVEŢCHI***; Asistenţă computerizată: ***Maria BONDARI***

CONSILIUL ŞTIINŢIFIC AL REVISTEI

1. ***Gheorghe AVORNIC***, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rectorul Universităţii de Studii Politice şi Economice Europene „Constantin Stere"
2. ***Gheorghe RUSNAC***, doctor habilitat în ştiinţe politice, profesor universitar, academician
3. ***Ion DIACONESCU***, doctor, profesor universitar, academician, preşedintele Academiei Internaţionale „Mihai Eminescu", România
4. ***Spyros FLOGAITIS***, doctor în istorie şi drept, profesor universitar, academician, director al Organizaţiei Europene de Drept Public, Grecia
5. ***Andrei TREBKOV***, doctor în drept, preşedintele Uniunii Internaţionale a Juriştilor, Rusia
6. ***Violeta COJOCARU***, doctor habilitat în drept, profesor universitar, decanul Facultăţii de Drept, Universitatea de Stat din Moldova
7. ***Mircea DUŢU***, doctor în drept, profesor universitar, director al Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române
8. ***José Luis IRIARTE ÁNGEL***, doctor, profesor în drept internaţional privat, Universitatea Publică din Navarra, Spania
9. ***Tudorel TOADER***, doctor în drept, profesor universitar, rectorul Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, România

COLEGIUL DE REDACŢIE AL REVISTEI

1. *Gheorghe AVORNIC*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rectorul Universităţii de Studii Politice şi Economice Europene „Constantin Stere"
2. *Gheorghe CIOCANU,* doctor habilitat în ştiinţe fizico-matematice, profesor universitar, rectorul Universităţii de Stat din Moldova
3. *Gheorghe RUSNAC*, doctor habilitat în ştiinţe politice, profesor universitar, academician, Academia de Ştiinţe a Moldovei
4. *Elena ARAMĂ*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, USM
5. *Sergiu BRÎNZA*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, USM
6. *Diana SCOBIOALĂ (SÎRCU)*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Director executiv INJ
7. *Oleg BALAN*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rectorul Academiei de Administrare Publică
8. *Mihai POALELUNGI*, doctor habilitat în drept, conferenţiar universitar
9. *Ion CRAIOVAN*, doctor în drept, profesor universitar, România
10. *Gheorghe CHIBAC*, doctor în drept, profesor universitar, USM
11. *Ion DOGARU*, doctor, profesor universitar, academician, Academia Română
12. *Spyros FLOGAITIS*, doctor în istorie şi drept, profesor universitar, academician, director al Organizaţiei Europene de Drept Public, Grecia
13. *Ion GUCEAC*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician, Academia de Ştiinţe a Moldovei
14. *Raisa GRECU*, doctor habilitat în drept, conferenţiar universitar, Universitatea de Studii Politice şi Economice Europene „Constantin Stere"
15. *Ioan HUMĂ*, doctor în drept, profesor universitar, România
16. *Gheorghe MIHAI*, doctor în drept, profesor universitar, România
17. *Flavius-Antoniu BAIAS*, doctor în drept, conferenţiar universitar, decanul Facultăţii de Drept, Universitatea din Bucureşti, România
18. *Andrei SMOCHINĂ*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, ULIM
19. *Florin STRETEANU*, doctor în drept, profesor universitar, decanul Facultăţii de Drept, Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj-Napoca, România
20. *Vytautas NEKROSIUS*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Lituania
21. *Tzvetan SIVKOV*, doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria
22. *Andrei TREBKOV*, doctor în drept, preşedintele Uniunii Internaţionale a Juriştilor, Federaţia Rusă
23. *Tudorel TOADER*, doctor în drept, profesor universitar, rectorul Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, Romania
24. *Alexandru ŢICLEA*, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea Ecologică Bucureşti, România
25. *Mircea DUŢU*, doctor în drept, profesor universitar, director al Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române
26. *Ion DEDIU*, doctor habilitat în ştiinţe biologice, profesor universitar, membru corespondent, Academia de Ştiinţe a Moldovei
27. *Alexandru SURDU*, doctor în filosofie, academician, director al Institutului de Cercetări Socio-Umane, Academia Română
28. *Victor SPINEI*, doctor în istorie, profesor universitar, academician, Academia Română
29. *Ion DEACONESCU*, doctor, profesor universitar, academician, preşedintele Academiei Internaţionale „Mihai Eminescu", România
30. *Cătălin BORDEIANU*, doctor în drept, profesor universitar, academician, Academia Internaţională „ Mihai Eminescu", România
31. *Valentina COPTILEŢ*, doctor în drept, conferenţiar universitar, prorector Universitatea de Studii Politice şi Economice Europene „Constantin Stere"
32. *Alexandru ROŞCA*, doctor habilitat, profesor universitar, academician Academia de Ştiinţe a Moldovei
33. *Alexandru VOICU*, doctor în drept, profesor universitar, România
34. *José Luis IRIARTE ÁNGEL*, doctor, profesor în drept internaţional privat, Universitatea Publică din Navarra, Spania
35. *Nicolae SADOVEI,* doctor habilitat în drept, conferenţiar universitar, USM
36. *Victoria ARHILIUC*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, USM
37. *Iurie MIHALACHE*, doctor habilitat în drept, conferenţiar universitar, Universitatea de Studii Politice şi Economice Europene „Constantin Stere"
38. *Marin DOMENTE*, doctor în drept, conferenţiar universitar, Universitatea Americană din Moldova
39. *Bogdan CUZA,* doctor în economie, doctorand în drept, Germania
40. *Lucian DINDIRICA*, doctor în istorie, conferenţiar universitar, Romania

ADRESA REDACŢIEI: MD 2009, Chişinău, str. Ştefan cel Mare şi Sfânt, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207
Indexul PM 31536 Versiunea electronică: http://uspee.md/revista-nationala-de-drept/; e-mail: revistadrept@yahoo.com. Pagina *web: www.rnd.md; rnd.revistestiintifice.md*

Responsabilitatea pentru conţinutul textelor aparţine, în exclusivitate, autorilor.

NATIONAL LAW JOURNAL
Periodical scientific-practical publication

ISSN 1811-0770

No. 4-6 (222-224) 2019

Registration certificate: no. 1003600061124 of 27 September 2000
Publications accredited by the Supreme Council for Science and Technological Development of the Academy of Sciences of Moldova by Decision no. 146 of 27.06.2013

Type C

FOUNDERS:

- ✓ *Union of Lawyers of the Republic of Moldova*
- ✓ *University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere" of Moldova*
- ✓ *State University of Moldova*
- ✓ *American Universityof Moldova*

EDITOR-IN-CHIEF: ***Gheorghe AVORNIC,*** doctor habilitatus in law, university professor, Rector of the University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere"

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF: ***Violeta COJOCARU,*** doctor habilitatus in law, university professor, Dean of the Faculty of Law, State University of Moldova

Romanian editing: ***Ana TATARU***; Russian editing: ***Evelina GOROBET***; English editing: ***Evelina GOROBET***; French editing: ***Anisoara DUBCOVETCHI***;
Digital assistance: ***Maria BONDARI***

SCIENTIFIC COMMITTEE

1. ***Gheorghe AVORNIC***, doctor habilitatus in law, university professor, Rector of the University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere"
2. ***Gheorghe RUSNAC***, doctor habilitatus in political science, university professor, academician
3. ***Ion DIACONESCU***, PhD, university professor, academician, International Academy „Mihai Eminescu", Romania
4. ***Spyros FLOGAITIS***, PhD in historyand law, university professor, academician, Director of the European Public Law Organization, Greece
5. ***Andrei TREBKOV***, PhD in law, president of the International Union of Jurists, Russia
6. ***Violeta COJOCARU***, doctor habilitatus in law, university professor, Dean of the Faculty of Law, State University of Moldova
7. ***Mircea DUTU***, PhD in law, university professor, director of the Romanian Academic Research Institute
8. ***José Luis IRIARTE ÁNGEL***, PhD. Professor in Private International Law, Public University of Navarra, Spain
9. ***Tudorel TOADER***, PhD in law, university professor, Rector of „Alexandru Ioan Cuza" University, Iasi, Romania

EDITORIAL BOARD

1. *Gheorghe AVORNIC*, doctor habilitatus in law, university professor, Rector of the University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere"
2. *Gheorghe CIOCANU*, doctor habilitatus in physico-mathematical sciences, university professor, Rector of the State University of Moldova
3. *Gheorghe RUSNAC*, doctor habilitatus in political science, university professor, academician
4. *Elena ARAMA*, doctor habilitatus in law, university professor, State University of Moldova
5. *Sergiu BRINZA*, doctor habilitatus in law, university professor, State University of Moldova
6. *Diana SCOBIOALA (SIRCU)*, doctor habilitatus in law, university professor, Executive Director of the National Institute of Justice
7. *Oleg BALAN*, PhD in law, university professor, Rector of the Academy of Public Administration
8. *Mihai POALELUNGI*, doctor habilitatus in law, associate professor
9. *Ion CRAIOVAN*, PhD in law, university professor, Romania
10. *Gheorghe CHIBAC*, PhD in law, university professor, State University of Moldova
11. *Ion DOGARU* , PhD, university professor, academician, Romanian Academy
12. *Spyros FLOGAITIS*, PhD in history and law, university professor, academician, Director of the European Public Law Organization, Greece
13. *Ion GUCEAC*, doctor habilitatus in law, university professor, academician
14. *Raisa GRECU*, doctor habilitatus in law, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere"
15. *Ioan HUMA*, PhD in law, university professor, Romania
16. *Gheorghe MIHAI*, PhD in law, university professor, Romania
17. *Flavius-Antoniu BAIAS*, PhD in law, associate professor, Dean of the Faculty of Law, University of Bucharest, Romania
18. *Andrei SMOCHINA*, doctor habilitatus in law, university professor, Free International University of Moldova
19. *Florin STRETEANU*, PhD in law, university professor, Dean of the Faculty of Law, Babes-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania
20. *Vytautas NEKROSIUS*, doctor habilitatus in law, university professor, Lithuania
21. *Tzvetan SIVKOV*, PhD in law, university professor, Bulgaria
22. *Andrein TREBKOV*, PhD in law, president of the International Union of Jurists, Russia
23. *Tudorel TOADER*, PhD in law, university professor, Rector of „Alexandru Ioan Cuza" University, Iasi, Romania
24. *Alexandru TICLEA*, PhD in law, university professor of the University of Ecology of Bucharest, Romania
25. *Mircea DUTU*, PhD in law, university professor, director of the Academic Research Institute, Romania
26. *Ion DEDIU*, doctor habilitatus in biological sciences, university professor correspondent member of the Academy of Sciences of Moldova
27. *Alexandru SURDU*, PhD in philosophy, academician, director of the Institute for Socio-Human Research, Romania Academy
28. *Victor SPINEI*, PhD, university professor, academician, Romania Academy
29. *Ion DIACONESCU*, PhD, university professor, academician, chairman International Academy „Mihai Eminescu", Romania
30. *Catalin BORDEIANU*, PhD in law, university professor, correspondent member, International Academy „Mihai Eminescu", Romania
31. *Valentina COPTILET*, PhD in law, associate professor, vice-rector of the University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere"
32. *Alexandru ROSCA*, doctor habilitatus, university professor, academician of the Academy of Sciences of Moldova
33. *Alexandru VOICU*, PhD in law, university professor, România
34. *José Luis IRIARTE ÁNGEL*, PhD, Professor in Private International Law, Public University of Navarra, Spain
35. *Nicolae SADOVEI*, PhD in law, associate professor, State University of Moldova
36. *Victoria ARHILIUC*, doctor habilitatus in law, university professor, State University of Moldova
37. *Iurie MIHALACHE*, PhD in law, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere"
38. *Marin DOMENTE*, PhD in law, associate professor, American University of Moldova
39. *Bogdan CUZA*, PhD in economics, PhD candidate in law, Germany
40. *Lucian DINDIRICA*, PhD in history, associate professor, Romania

PUBLISHING HOUSE ADRESS: MD 2009, Chișinău, str. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207
Index PM 31536. Electronic version: http://uspee.md/revista-nationala-de-drept/
e-mail: revistadrept@yahoo.com. *Web: www.rnd.md; rnd.revistestiintifice.md*
The responsibility and liability for the texts' content lies exclusively with the authors.

ISSN 1811-0770

REVUE NATIONAL DE DROIT

Publication périodique scientifique et pratique de droit

No. 4-6 (222-224) 2019

Certificat d'inscription: no.1003600061124 du 27 Septembre 2000
Publication accréditée par le Conseil supérieur pour la science et le développement technologique de l'Académie des sciences de Moldova par décision no. 146 du 27.06.2013

Type C

FONDATEURS:

- ✓ *L'Union des Juristes de la République de Moldova*
- ✓ *L'Université d'Études Politiques et Économiques Européennes „Constantin Stere" de Moldova*
- ✓ *L'Université d'Etat de Moldova*
- ✓ *L'Université Américaine de Moldova*

RÉDACTEUR EN CHEF: ***Gheorghe AVORNIC,*** docteur habilité, professeur, recteur de l'Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere"
RÉDACTEUR EN CHEF ADJOINT: ***Violeta COJOCARU,*** docteur habilité en droit, professeur, doyen de la faculté de droit de l'Université d'État de Moldova

Rédaction en roumaine: ***Ana TATARU***; Rédaction en russe: ***Evelina GOROBET***; Rédaction en anglais: ***Evelina GOROBET***; Rédaction en français: ***Anişoara DUBCOVETCHI***; Assistance informatique: ***Maria BONDARI***

COMITÉ SCIENTIFIQUE

1. ***Gheorghe AVORNIC***, docteur habilité, professeur, recteur de l'Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere"
2. ***Gheorghe RUSNAC***, docteur habilité, professeur, académicien
3. ***Ion DIACONESCU***, docteur, professeur, académicien, Académie Internationale „M. Eminescu", Roumanie
4. ***Spyros FLOGAITIS***, docteur en histoire et en droit, professeur, académicien (Grèce), Directeur de l'Organisation Européenne de Droit Public
5. ***A.A. TREBKOV***, docteur en droit, professeur, président de l'Union des Juristes de la Fédération de Russie
6. ***Violeta COJOCARU***, docteur habilité en droit, professeur, doyen de la faculté de droit de l'Université d'État de Moldova
7. ***Mircea DUTU***, docteur en droit, professeur, directeur de l'Institut de Recherche Universitaire, Roumanie
8. ***José Luis IRIARTE ÁNGEL***, Doctorat. Professeur de droit international privé à l'Université publique de Navarre
9. ***Tudorel TOADER***, docteur en droit, professeur, recteur de l'Université „Alexandru Ioan Cuza", Iasi

COMITE DE REDACTION

1. *Gheorghe AVORNIC*, docteur habilité, professeur, recteur de l'Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere"
2. *Gheorghe CIOCANU*, docteur habilité en sciences physico-mathématiques, recteur de l'Université d'État de Moldova
3. *Gheorghe RUSNAC*, docteur habilité, professeur, académicien
4. *Elena ARAMA*, docteur habilité en droit, professeur
5. *Sergiu BRINZA*, docteur habilité en droit, professeur
6. *Diana SCOBIOALA (SIRCU)*, docteur habilité en droit, professeure agrégée, directeur exécutif de l'Institut National pour la Justice
7. *Oleg BALAN*, docteur en droit, professeur, recteur de l'Académie d'Administration Publique
8. *Mihai POALELUNGI*, docteur habilité en droit
9. *Ion CRAIOVAN*, docteur en droit, professeur, Roumanie
10. *Gheorghe CHIBAC*, docteur en droit, professeur
11. *Ion DOGARU* , docteur, professeur, académicien, l'Académie de Roumanie
12. *Spyros FLOGAITIS*, docteur en histoireeten droit, professeur, académicien (Grèce), directeur de l'Organisation Européenne de Droit Public
13. *Ion GUCEAC*, docteur habilité en droit, professeur, académicien
14. *Raisa GRECU*, docteur habilité en doit, professeur, USPEE „Constantin Stere"
15. *Ioan HUMA*, docteur en droit, professeur, Roumanie
16. *Gheorghe MIHAI*, docteur en droit, professeur, Roumanie
17. *Flavius-Antoniu BAIAS*, docteur, professeur agrégée, doyen de la faculté de droit de l'Université de Bucarest
18. *Andrei SMOCHINA*, docteur habilité en droit
19. *Florin STRETEANU*, docteur en droit, professeur, doyen de la faculté de droit de l'Université Babes-Bolyai de Cluj-Napoca
20. *Vytautas NEKROSIUS*, docteur habilité en droit, professeur, Lituanie
21. *Tzvetan SIVKOV*, docteur en droit, professeur, Bulgarie
22. *A.A. TREBKOV*, docteur en droit, professeur, président de l'Union des Juristes de la Fédération de Russie
23. *Tudorel TOADER*, docteur en droit, professeur, recteur de l'Université „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi
24. *Alexandru TICIEA*, docteur en droit, recteur de l'Université d'Ecologie de Bucarest, Roumanie
25. *Mircea DUTU*, docteur en droit, professeur, directeur de l'Institut de Recherche Universitaire, Roumanie
26. *Ion DEDIU*, membre correspondant de l'ASM
27. *Alexandru SURDU*, docteur en philosophie, vice-président de l'Académie de Roumanie, académicien
28. *Victor SPINEI*, docteur, professeur, académicien, vice-président de l'Académie de Roumanie
29. *Ion DIACONESCU*, docteur, professeur, académicien, Académie Internationale „M. Eminescu", Roumanie
30. *Catalin BORDEIANU*, docteur en droit, professeur, membre correspondent, Académie Internationale „M. Eminescu", Roumanie
31. *Valentina COPTILET*, docteur en droit, professeur agrégée, pro-recteur USPEE „Constantin Stere"
32. *Alexandru ROSCA*, docteur habilité, professeur, académicien
33. *Alexandru VOICU*, docteur en droit, professeur, Roumanie
34. *José Luis IRIARTE ÁNGEL*, docteur, professeur de droit international privé à l'Université publique de Navarre
35. *Nicolae SADOVEI*, docteur en droit, professeur agrégé
36. *Victoria ARHILIUC*, docteur habilité en droit, professeur
37. *Iurie MIHALACHE*, docteur en droit, professeur agrégé
38. *Marin DOMENTE*, docteur en droit, professeur agrégé
39. *Bogdan CUZA*, docteur en droit, doctorat en économie, Allemagne
40. *Lucian DINDIRICA*, docteur, professeur agrégé, Roumanie

ADRESSE DE LA MAISON D'ÉDITION: MD 2009, Chişinău, str. Ştefan cel Mare şi Sfânt, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207
Index PM 31536. Version électronique: http://uspee.md/revista-nationala-de-drept/; e-mail: revistadrept@yahoo.com. Web: *www.rnd.md; rnd.revistestiintifice.md*
La responsabilité du contenu des textes incombe uniquement aux auteurs.

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ЖУРНАЛ ПРАВА
Научно-практическое периодическое издание

ISSN 1811-0770

№ 4-6 (222-224) 2019

Регистрационное свидетельство: № 1003600061124 от 27 сентября 2000 г.
Издание аккредитовано Высшим Советом по Науке и Технологическому Развитию Академии наук Молдовы решением № 146 от 27.06.2013

Тип С

УЧРЕДИТЕЛИ:
- ✓ *Союз юристов Молдовы*
- ✓ *Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени «Константина Стере» Молдова*
- ✓ *Молдавский Государственный Университет*
- ✓ *Американский Университет в Молдове*

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР: ***Георгий АВОРНИК,*** доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор Университета Европейских Политических и Экономических Знаний имени «Константина Стере»

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА: ***Виолета КОЖОКАРУ,*** доктор хабилитат юридических наук, профессор, декан юридического факультета, Молдавский государственный университет

Редактирование на румынском языке: ***Ана ТАТАРУ***; Редактирование на русском языке: ***Эвелина ГОРОБЕЦ***; Редактирование на английском языке: ***Эвелина ГОРОБЕЦ***; Редактирование на французском языке: ***Аншоара ДУБКОВЕЦИ***; Компьютерная техподдержка: ***Мария БОНДАРЬ***

НАУЧНЫЙ СОВЕТ ЖУРНАЛА

1. ***Георгий АВОРНИК***, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор Университета Европейских Политических и Экономических Знаний имени «Константина Стере»
2. ***Георгий РУСНАК***, доктор хабилитат политических наук, профессор, академик
3. ***Ион Диаконеску***, доктор наук, профессор, академик, президент Международной академии «Михай Эминеску», Румыния
4. ***Спирос ФЛОГАИТИС***, доктор исторических и юридических наук, профессор, академик, директор Европейской Организации Публичного Права, Греция
5. ***Андрей ТРЕБКОВ***, доктор юридических наук, президент Международного Союза Юристов, Россия
6. ***Виолета КОЖОКАРУ***, доктор хабилитат юридических наук, профессор, декан юридического факультета, Молдавский государственный университет
7. ***Мирча ДУЦУ***, доктор юридических наук, профессор, директор Института Правовых Исследований Румынской Академии
8. ***Хосе Луис ИРИАРТ АНГЕЛ***, доктор, профессор международного частного права, Государственный университет Наварры, Испания
9. ***Тудорел ТОАДЕР***, доктор юридических наук, профессор, ректор университета «Александру Иоан Куза», Яссы, Румыния

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ ЖУРНАЛА

1. *Георгий АВОРНИК,* доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор Университета Европейских Политических и Экономических Знаний имени «Константин Стере»
2. *Георгий ЧОКАНУ*, доктор хабилитат в области физико-математических наук, профессор, ректор Молдавского Государственного Университета
3. *Георгий РУСНАК*, доктор хабилитат политических наук, профессор, академик, Академия наук Молдовы
4. *Елена АРАМЭ*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, МГУ
5. *Сергей БРЫНЗА*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, МГУ
6. *Диана СКОБИОАЛЭ (СЫРКУ)*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, исполнительный директор НИЮ
7. *Олег БАЛАН*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор Академии Государственного Управления
8. *Михай ПОАЛЕЛУНДЖИ*, доктор хабилитат юридических наук, доцент
9. *Ион КРАЙОВАН*, доктор юридических наук, профессор, Румыния
10. *Георгий КИБАК*, доктор юридических наук, профессор, МГУ
11. *Ион ДОГАРУ*, доктор наук, профессор, академик, Румынская академия
12. *Спирос ФЛОГАИТИС*, доктор исторических и юридических наук, профессор, академик, директор Европейской Организации Публичного Права, Греция
13. *Ион ГУЧАК*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, академик, Академия Наук Молдовы
14. *Раиса ГРЕКУ*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени «Константина Стере»
15. *Иоан ХУМЭ*, доктор юридических наук, профессор, Румыния
16. *Георгий МИХАЙ*, доктор юридических наук, профессор, Румыния
17. *Флавиус-Антониу БАИАС*, доктор юридических наук, доцент, декан юридического факультета, Бухарестский университет, Румыния
18. *Андрей СМОЧИНЭ*, доктор юридических наук, профессор, ULIM
19. *Флорин СТРЕТЯНУ*, доктор юридических наук, профессор, декан юридического факультета Университета Бабеш-Боляй, Клуж-Напока, Румыния
20. *Витаутас НЕКРОСИУС*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Литва
21. *Цветан СИВКОВ*, доктор юридических наук, профессор, Болгария
22. *Андрей ТРЕБКОВ*, доктор юридических наук, президент Международного Союза Юристов, Российская Федерация
23. *Тудорел ТОАДЕР*, доктор юридических наук, профессор, ректор университета «Александру Иоан Куза», Яссы, Румыния
24. *Александр ЦИКЛЕА*, доктор юридических наук, профессор, Бухарестский Экологический Университет, Румыния
25. *Мирча ДУЦУ*, доктор юридических наук, профессор, директор Института Правовых Исследований Румынской Академии
26. *Ион ДЕДИУ*, доктор хабилитат биологических наук, профессор, член-корреспондент Академии Наук Молдовы
27. *Александр СУРДУ*, доктор философских наук, академик, директор Института социально-гуманитарных исследований Румынской академии
28. *Виктор СПИНЕЙ*, доктор исторических наук, профессор, академик Румынской Академии
29. *Ион ДИАКОНЕСКУ*, доктор наук, профессор, академик, президент Международной Академии «Михай Эминеску», Румыния
30. *Кэтэлин БОРДЕЯНУ*, доктор юридических наук, профессор, академик, Международная Академия «Михай Эминеску», Румыния
31. *Валентина КОПТИЛЕЦ*, доктор юридических наук, доцент, проректор Университета Европейских Политических и Экономических Знаний «Константин Стере»
32. *Александр РОШКА*, доктор хабилитат, профессор, академик Академии Наук Молдовы
33. *Александру ВОЙКУ*, доктор юридических наук, профессор, Румыния
34. *Хосе Луис ИРИАРТ АНГЕЛ*, доктор, профессор международного частного права, Государственный университет Наварры, Испания
35. *Николай САДОВЕЙ*, доктор хабилитат юридических наук, доцент, МГУ
36. *Виктория АРХИЛЮК*, доктор юридических наук, профессор, МГУ
37. *Юрий МИХАЛАКЕ*, доктор юридических наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний «Константин Стере»
38. *Марин ДОМЕНТЕ*, доктор юридических наук, доцент, Американский Университет в Молдове
39. *Богдан КУЗА*, доктор экономических наук, аспирант юридических наук, Германия
40. *Лучиан ДИНДИРИКА*, доктор исторических наук, доцент, Румыния

АДРЕС РЕДАКЦИИ: MD 2009, Кишинев, ул. Штефан чел Маре 200, 2-й этаж, офис 202. Тел / факс. (022) 241207. Индекс PM 31536.
Электронная версия http://uspee.md/revista-nationala-de-drept/; эл. почта: revistadrept@yahoo.com. Сайт: www.rnd.md; rnd.revistestiintifice.md
Ответственность за содержание текстов несут исключительно авторы

CUPRINS

Gheorghe AVORNIC
Reforme eficiente în sistemul educațional universitar 8
Tamara Arkadievna SOSHNIKOVA
Unele probleme de reformare a învățământului superior în Rusia 18
Alexandru-Virgil VOICU, Gheorghe AVORNIC, Călin BUDIȘAN
Considerații critice privind impunitatea regulamentelor din codul mondial anti-doping și subordinatele acestuia în relație cu valorile sportului contemporan în România și în toată lumea 22
Lile RAMONA
Reforma managementului în învățământul universitar și problematica hub-urilor universitare 42
Михаил БРОШКОВ, Дарья БУЛЫШЕВА
Educația duală ca instrument eficient de modernizare a dezvoltării sectorului agrar 48
Petru CATAN, Rodica CUJBA
e-Știința – premisă pentru eficientizarea colaborării în domeniul cercetării științifice 55
Вячеслав СКРЫПНИК, Елена ГАСИЙ
Educație orientată spre practică ca o modalitate de formare profesională a specialiștilor în Ucraina 62
Татьяна БОРИСОВА
Universități fără frontiere 74
E.I. COVALENCO
Efectuarea cercetărilor științifice în domeniul informatizării juridice: experiența centrului național de informații juridice al Republicii Belarus 80
Andrian BADIA
Perspective de implementare în practica autohtonă a unor metode și mijloace tehnico-criminalistice moderne 83
Andrei BULAT
Mecanismul juridic de protecție a bazelor sitemului constituțional 92
Diana ANDARȘONI, Alexandru-Virgil VOICU
Problemele concrete legate de ultimele modificări ale legislației insolvenței 105

SUMMARY

Gheorghe AVORNIC
Efficient reforms in the university educational system 8
Tamara Arkadievna SOSHNIKOVA
Reforms issues in Russia's higher education 18
Alexandru-Virgil VOICU, Gheorghe AVORNIC, Calin BUDISAN
Critical considerations concerning the impunity of the regulations of the world anti-doping code and its subordinates in relation with the values of contemporary sport – from Romania and all over the world 22
Lile RAMONA
Management reform in university education and the problem of university hubs 42
Михаил БРОШКОВ, Дарья БУЛЫШЕВА
Dual education as an effective tool for modernising the development of the agrarian sector 48
Petru CATAN, Rodica CUJBA
e-Science – premise for efficiency of collaboration in scientific research 55
Вячеслав СКРЫПНИК, Елена ГАСИЙ
Practice-oriented education as a way of vocational training of specialists in Ukraine 62
Татьяна БОРИСОВА
Universities without borders 74
E.I. COVALENCO
Conducting scientific researches in the field of legal informatisation: the experience of the national center for legal information of the Republic of Belarus 80
Andrian BADIA
Perspectives of implementation in the local practice of some modern technical – forensic methods and means 83
Andrei BULAT
Legal mechanism for the constitutional system's basis protection 92
Diana ANDARSONI, Alexandru-Virgil VOICU
Concrete issues related to the latest changes in insolvency law 105

TABLE DES MATIÈRES

Gheorghe AVORNIC
Réformes efficaces du système d'enseignement universitaire
Tamara Arkadievna SOSHNIKOVA
Quelques problèmes de la réforme de l'enseignement supérieur en Russie
Alexandru-Virgil VOIKU, George AVORNIC, Calin BUDIȘAN
Considérations critiques concernant l'impunité des règles du code mondial antidopage et de ses subordonnés par rapport aux valeurs du sport contemporain en Roumanie et dans le monde
Lile RAMONA
La réforme de la gestion dans l'éducation universitaire et le problème des hubs universitaires
Михаил БРОШКОВ, Дарья БУЛЫШЕВА
L'enseignement dual comme outil efficace pour moderniser le développement du secteur agraire
Petru CATAN, Rodica CUJBA
e-Science - premisses pour efficacer la collaboration dans le domaine de la recherche scientifique
Вячеслав СКРЫПНИК, Елена ГАСИЙ
L'éducation axée sur la pratique comme moyen de formation professionnelle de spécialistes en Ukraine
Татьяна БОРИСОВА
Universités sans frontières
E.I. COVALENCO
Mise en œuvre de la recherche scientifique dans le domaine de l'informatisation juridique: l'expérience du centre national d'information juridique en République de Bélarus
Andrian BADIA
Perspectives d'application dans la pratique nationale de méthodes et de moyens techniques et criminalistes modernes
Andrei BULAT
Mécanisme juridique de protection de la base du système constitutionnel
Diana ANDARSONI, Alexandru-Virgil VOICU
Questions concrètes liées aux dernières modifications du droit de l'insolvabilité

ОГЛАВЛЕНИЕ

Георгий АВОРНИК
8 Эффективные реформы в системе университетского образования
Тамара Аркадьевна СОШНИКОВА
18 Некоторые проблемы реформирования высшего образования в России
Александру-Вирджил ВОЙКУ, Георгий АВОРНИК, Călin BUDIȘAN
22 Критические соображения о безнаказанности правил всемирного антидопингового кодекса и его подчиненных в отношении ценностей современного спорта в Румынии и во всем мире
Lile RAMONA
42 Реформа менеджмента в университетском образовании и проблематика университетских центров
Михаил БРОШКОВ, Дарья БУЛЫШЕВА
48 Дуальное образование как эффективный инструмент модернизации развития аграрного сектора
Petru CATAN, Rodica CUJBA
55 е-Наука - предпосылка для повышения эффективности сотрудничество в области научных исследований
Вячеслав СКРЫПНИК, Елена ГАСИЙ
62 Практико-ориентированное образование как способ профессиональной подготовки специалистов в Украине
Татьяна БОРИСОВА
74 Университеты без границ
Е.И. КОВАЛЕНКО
80 Проведение научных исследований в области правовой информатизации: опыт национального центра правовой информации Республики Беларусь
Андриан БАДИЯ
83 Перспективы внедрения в отечественную практику современных методов и технико-криминалистических средств
Андрей БУЛАТ
92 Правовой механизм защиты основ конституционного строя
Diana ANDARŞONI, Александру-Вирджил ВОЙКУ
105 Конкретные проблемы, связанные с последними изменениями в законодательстве о несостоятельности

CZU 378.014

REFORME EFICIENTE ÎN SISTEMUL EDUCAȚIONAL UNIVERSITAR

Gheorghe AVORNIC
doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Rectorul Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”

Scopul articolului este de a analiza din punct de vedere a eficienței sistemul educațional întru edificarea unei societţi bazată pe cunoaștere. Pe parcursul articolului sunt evidențiate aspectele problematice ale sistemului educațional din Republica Moldova, dar am înaintat şi un șir de propuneri referitoare la prioritățile, obiectivele, precum și acțiunile necesare de întreprins în acest domeniu în vederea înlăturării deficiențelor. De asemenea, este trasată o agendă complexă de acțiuni pe termen scurt, mediu și lung care se referă la dezvoltarea și modernizarea sistemelor naționale de cercetare, inovare și învățământ superior.

***Cuvinte-cheie**: sistem educaţional, Republica Moldova, modernizarea sistemelor naţionale de cercetare, inovare, învăţământ superior.*

EFFICIENT REFORMS IN THE UNIVERSITY EDUCATIONAL SYSTEM

The purpose of the article is to analyze in terms of efficiency the education system for building in the knowledge-based society. The article highlights the problematic aspects of the educational system in the Republic of Moldova, as well as submitted a series of proposals regarding the priorities, objectives, as well as the necessary actions to be taken in this area in order to remove the deficiencies. Also, a complex agenda of short, medium and long term actions is drawn up, which refers to the development and modernization of national systems of research, innovation and higher education.

***Keywords**: educational system, Republic Of Moldova, modernization of national systems of research, innovation, higher education.*

Introducere. Acest lucru nu este deloc întâmplător fiindcă, alături de majoritatea dintre Dumneavoastră, îmi dedic practic toată activitatea mea de bază acestui domeniu și, în calitatea de manager a diferitor instituții superioare de învățământ, am participat la diferite reforme în domeniul educației și cercetării, dar din păcate nu întotdeauna au fost cele mai reușite. Este vina mea personală și a noastră a tuturor, pentru că nu am fost suficient de insistenți, și să nu fim de acord atunci când ni se impun unele condiții ce contravin unor principii universale de efectuare a oricăror reforme, inclusiv și în domeniul nostru de activitate. Dar astăzi nu doresc să căutăm vinovații ci dimpotrivă, i-am invitat la dialog pe cei mai buni specialiști atât din spațiul CSI, cât și din alte țări ale lumii, anume din considerentul ca noi, în calitate de manageri să ne împărtășim cu unele rezultate pozitive la nivel național, sau chiar instituțional, să discutăm colegial despre posibilitățile noastre pentru diferite tipuri de colaborări, naționale și internaționale, diverse parteneriate bilaterale sau multilaterale prin semnarea unor acorduri, crearea unor consorții, găsirea mijloa-

celor financiare pentru aceste genuri de activitate, și, de ce nu, pentru iniţierea unor noi modalităţi de colaborare chiar netradiţionale, nestandardizate, caracteristice epocii contemporane, dar cu realizarea scopului și obiectivelor propuse.

Prezentul articol este compus din două părţi:

1. Domeniul educaţiei;
2. Domeniul cercetării.

În opinia mea, aceste două domenii nu pot exista unul fără altul, dar nici nu trebuie să le confundăm sau să le echivalăm, deoarece sunt totuși două domenii distincte cu toate legăturile și trăsăturile lor comune.

I. Domeniul educaţiei

Contextul socio-cultural al epocii contemporane i-a atribuit educaţiei, dar mai cu seamă învăţământului, forma cea mai organizată a procesului de formare a personalităţii, un statut prioritar.

În situaţia când cunoştinţele şi nivelul intelectual ale omului devin pentru societate (mai mult ca oricând), resursă strategică şi factor de bază a evoluţiei civilizaţiei umane, învăţământul capătă noi dimensiuni cu referire la toate domeniile vieţii. În aceste circumstanţe învăţământul, educaţia, nu este apreciat doar ca efect al dezvoltării social-economice, dar ca premisă a tuturor transformărilor.

Constatările făcute explică esenţa fenomenelor ce se produc în spaţiul european (2.) dorind să-şi menţină o poziţie onorabilă în context mondial, bătrânul continent formulează strategic finalitatea evoluţiei sale în următorii termeni - crearea celei mai competitive economii din lume, cu cele mai multe şi mai bune locuri de muncă şi cu o coeziune socială durabilă. Acest deziderat poate fi realizat, în primul rând, prin învăţământ.

Apreciem fenomenul ca premisă a dezvoltării, ca stare de fapt care nu prea lasă loc opţiunii a fi sau a nu fi, ca rezultat al unui fenomen socio-cultural de durată, în care evoluţia noastră şi-a conturat dimensiunile în context european.

Cea mai mare dificultate, cu care ne confruntăm noi astăzi (nu doar USPEE, sau sistemul naţional de învăţământ, ci toate instituţiile de învăţământ superior din Europa), constă în stabilirea unor direcţii strategice de dezvoltare, prin identificarea echilibrului dintre valorile tradiţionale şi cele europene, dintre nou şi vechi (4.). Una dintre caracteristicile învăţământului superior a fost şi mai rămâne a fi tradiţionalismul, care în societate deseori a fost echivalat cu conservatismul. Universităţile s-au schimbat prea puţin în cele câteva sute de ani de când există. Sunt un mediu cultural în care se conservă valorile. Din aceste considerente cererea schimbărilor plenare provoacă sentimente diverse. Pe de o parte se înţelege nevoia de schimbare, pe de altă parte (din buna intenţie de a nu se discredita) cu greu se găsesc parametrii şi strategia schimbării.

Fundamentul tuturor reformelor (5.) constă în formarea unei baze legislative (normative) care ar asigura condiţii de investire în potenţialul uman. În acest proces ne putem şi trebuie să ne includem şi noi managerii instituţiilor superioare de învăţământ din Republica Moldova. Dacă participarea noastră la elaborarea bazei legislative este limitată de specificul procesului, atunci implicarea noastră în contribuirea la elaborarea bazei normative este mai mult decât necesară.

Odată cu concreşterea sistemului universitar din RM cu cel din UE se vor accentua şi mai mult aspectele ce ţin de competitivitatea sistemului naţional de educaţie. De rând cu aceasta se mai adaugă problemele intrinseci ale sistemului de învăţământ, legate de eficienţă, relevanţă, echitate şi calitate, precum şi de un fenomen aparte, cu mari consecinţe pentru educaţie: declinul demografic.

De aceea, la baza tuturor schimbărilor vom plasa dimensiunea de calitate. Dificultatea realizării acestui deziderat constă în complexitatea fenomenului. Perceperea şi determinarea clară a unor parametri este îngreuiată de către necesitatea prezenţei calităţii în toate structurile şi aspectele procesului de învăţământ. Un management al calităţii va conţine componentele:

organizare, monitorizare şi evaluare la nivel de structură instituţională, proces didactic, dar şi de resursele necesare.

Toate componentele sunt importante pentru pregătirea specialiştilor, dar totuşi accentele trebuie puse asupra procesului didactic, care se va remania sub influenţa direcţiilor strategice ale reformei învăţământului superior european accentuate la întrunirea de la Bergen şi sub influenţa deciziilor de ordin legislativ (normativ) adoptate de către MECC.

Schimbările preconizate trebuie să aibă la bază respectarea anumitor principii, care derivă atât din reglementările juridice cât și din bunele practici acumulate:

1. Principiul continuităţii şi consecutivităţii care se referă nu doar la componenta conţinut al procesului didactic, ci şi la componenta tehnologie didactică (inclusiv şi evaluare), precum şi la aspecte adiacente, cum ar fi formarea continuă a cadrelor didactice.

2. Principiul diversităţii şi deschiderii. Acest principiu se va realiza prin direcţiile dezvoltării strategice a instituţiei de învăţământ, ce va preconiza modalităţi optime de concordanţă a cererii şi ofertei de educaţie în contextul când mobilitatea academică este una dintre direcţiile strategice a Procesului de la Bologna. Aici o să-mi expun propriul punct de vedere, aș putea să aduc multe critici din momentul aderării noastre la procesul de la Bologna, (7. mai, 2005, Bergen, Norvegia), dar intenționat nu o fac.

În discuțiile pe care le-am avut deja cu Dumneavoastră, am constatat că toți am trecut prin aceasta, când încercăm să stabilim niște standarde unice și este bine pe de o parte, dar nu trebuie să uităm de specificul pregătirii specialiștilor în cele mai diverse domenii. Comparatismul este bun, dar numai în limita la ceea ce poate fi comparat și comparabil și întotdeauna trebuie să luăm în calcul și mulți alți factori de ordin obiectiv dar și subiectiv, cum ar fi obiceiurile, tradițiile naționale, nivelul de dezvoltare economică, situația politică și mulți, mulți alți factori.

3. Principiul umanizării învăţământului universitar prin valorificarea maximă a potenţialului individual al celui ce se formează. În acest sens se va pune accent nu atât pe transmiterea de cunoştinţe, cât pe formarea unei atitudini pozitive faţă de domeniul de activitate şi a competenţei de autorealizare prin formare continuă. Aceste condiţii impun schimbarea strategiei procesului de formare profesională iniţială care va încuraja activitatea individuală şi autoinstruirea.

Republica Moldova este astăzi una dintre cele 45 de ţări membre ale acestui proces, început în '98 - Sorbona, '99 - Bologna, 2001 – Praga. În 2003 la Berlin delegaţia RM pentru prima dată participă în calitate doar de observator, iar în 2005 la Bergen devine membru al acestui proces de creare a Spaţiului European al învăţământului superior, spaţiu bazat pe cunoaştere şi cercetare. Comunicarea noastră este bazată pe documente şi materiale elaborate la nivel internaţional, deci la forurile miniştrilor responsabili de educaţie la Berlin și Bergen (8.), şi de documentele de nivel naţional (9.).

Deși, cunoaștem cu toţii cele 10 obiective strategice ale Procesului de la Bologna, totuși le voi menționa (10.):

1. Adoptarea unui sistem de diplome comparabile;
2. Adoptarea unui sistem bazat pe 2 cicluri;
3. Instituirea sistemului de credite ECTS;
4. Promovarea Mobilităţii;
5. Promovarea cooperării în domeniul asigurării calităţii;
6. Promovarea dimensiunii Europene în învăţământul superior;

Pentru anul 2003-2005 prioritățile fixate la Berlin au fost următoarele:

7. Instruirea continuă;
8. Instituţiile de învăţământ superior şi studenţii;
9. Promovarea atractivităţii spaţiului european al învăţământului superior;

10. Studii de doctorat şi sinergia dintre spaţiului european al învăţământului superior şi spaţiul european al cercetării.

Acţiune transversală: dimensiunea socială a învăţământului superior.

La Bergen au fost formulate următoarele priorităţi:

■ Structurarea învăţământului superior pe cicluri;

■ Cooperarea în domeniul asigurării calităţii;

■ Recunoaşterea reciprocă a diplomelor şi perioadelor de studii.

Ce s-a realizat la nivel naţional în vederea realizării priorităţilor sus-numite:

• chiar dacă o să fac o analiză critică la acest capitol, la nivel național, a fost adoptat Codul educației (COD nr. 152 din 17.07.2014 Codul Educaţiei al Republicii Moldova);

• Legea Nr.142 din 07.07.2005 privind aprobarea Nomenclatorului domeniilor de formare profesională şi al specialităţilor pentru pregătirea cadrelor în instituţiile de învăţămînt superior, ciclul I, un set întreg de acte normative cu privire la Nomenclatorul specialităților, Planul cadru, Strategia dezvoltării învățământului în Republica Moldova, Programul de modernizare a sistemului educațional etc.

Pe pagina web a MECC al Republicii Moldova puteţi lua act de programul de activităţi propuse pentru dezvoltarea, modernizarea învăţământului superior.

E clar de la sine că la nivel național sunt foarte multe de realizat atât în plan legislativ, normativ, conceptual, cât şi în plan aplicativ, practic.

O să mă opresc la caracteristica fiecăreia dintre cele 5 domenii și anume:

1. Politici educaționale europene:

• Consiliul European extraordinar de la Lisabona (martie 2000): spre o Europă a inovației și a cunoașterii;

• Carta Consiliului Europei privind educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului. CM/Rec(2010)7;

• Recomandarea Comitetului de Miniștri privind educația pentru cetățenie democratică. CM/Rec(2002)12;

• Recomandarea Comitetului de Miniștri privind educația pentru drepturile omului în școli. CM/Rec(85)7;

• Procesul de la Bologna: crearea spațiului european de învățământ superior;

• Recomandarea Comitetului de Miniștri privind asigurarea educației de calitate. CM/Rec (2012)13;

• Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului privind stabilirea unui sistem european de credite pentru educație și formare profesională (SECEFP). (2009/C 155/02);

• Recomandarea Comitetului de Miniștri referitoare la libertatea academică și autonomia universitară. CM/AS (2007) Rec1762 final;

• Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului privind stabilirea unui cadru european de referință pentru asigurarea calității în educație și formare profesională.(2009/C 155/01);

• Recomandarea Comitetului de Miniștri privind educația copiilor romi/țigani în Europa. CM/Rec (2000) 4;

• Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului cu privire la competențele-cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții (2006/962/CE);

• Cartea Verde privind Spațiul european de cercetare: perspective noi (SEC(2007)412);

• Decizia Comisiei privind Spațiul european de cercetare (2008/111/CE, Euroatom);

2. Politici educaționale naționale

• Obiectivele de Dezvoltare Durabilă;

• Programul activitate al Guvernului Republicii Moldova 2016-2018;

• Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2016-2018;

• Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2020”

• Strategia pentru reformă a administrației publice;

- Acordul de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană;
- Planul național de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană 2017–2019;
- Strategia națională de descentralizare și Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012–2018;
- Planul de acțiuni „Spre unitate în acțiune. Națiunile Unite – Republica Moldova", cadru de parteneriat 2013-2017;
- Planul de acțiuni pentru o guvernare deschisă pentru anii 2016-2018;
- Planul de acțiuni privind reforma de modernizare a serviciilor publice pentru anii 2017-2021;
- Planul de acțiuni privind dezvoltarea social-economică a unității teritoriale autonome Găgăuzia pentru perioada 2016-2019;
- Strategia securității naționale a Republicii Moldova.

3. Politici educaționale sectoriale

- Strategia sectorială de cheltuieli, 2018 - 2020 (educație);
- Strategia de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale pentru anii 2016-2022;
- Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația 2020";
- Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional/tehnic pe anii 2013-2020
- Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020;
- Planul de acțiuni pentru restructurarea rețelei instituțiilor de învățământ profesional tehnic pe anii 2015-2020;
- Programul naţional şi Planul de acţiuni pentru îmbunătăţirea calităţii învăţării limbii române în instituţiile de învăţământ general cu instruire în limbile minorităţilor naţionale 2016-2020;
- Planul de acțiuni pe anii 2015-2017 pentru implementarea Programului de dezvoltare a educației incluzive pentru anii 2011-2020.

4. Politici educaționale intersectoriale

- Planul de acţiuni privind promovarea siguranței pe Internet a copiilor și adolescenților pentru anii 2017-2020;
- Strategia națională de sănătate publică pe anii 2014-2020 și Planul de acțiuni;
- Programul național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2011-2025);
- Programul național privind controlul alcoolului pe anii 2012-2020;
- Strategia națională antidrog pe anii 2011-2018;
- Programul național în domeniul nutriției și alimentației pentru anii 2014-2020;
- Strategia pentru protecția copilului pe anii 2014-2020;
- Strategia națională în domeniul protecției intelectuale până în anul 2020;
- Strategia de dezvoltare a întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020;
- Strategia națională în domeniul protecției consumatorilor pentru perioada 2013-2020;
- Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova;
- Strategia de adaptare la schimbarea climei până în anul 2020;
- Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovații pentru competitivitate";
- Strategia de dezvoltare a turismului „Turism 2020";
- Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014-2020;
- Strategia națională pentru siguranță rutieră;
- Programul național de imunizare pentru 2016-2020;
- Programul național de control al tuberculozei pentru anii 2016-2020;

• Programul național de promovare a sănătății pentru anii 2016-2020;

• Plan de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă pe anii 2016-2020

• Strategia națională de dezvoltare a sectorului de tineret 2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia;

• Strategia națională privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017-2021;

• Strategia de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027;

• Strategia de mediu pentru anii 2014-2023 și Planul de acțiuni;

• Strategia națională de dezvoltare a societății informaționale „Moldova Digitală 2020"

• Programul pentru integrarea problemelor îmbătrânirii în politici;

• Strategia de dezvoltare a culturii „Cultura 2020" și Planul de acțiuni privind implementarea acesteia;

5. Propuneri de Politici Publice

• PPP "Dezvoltarea capacităţilor manageriale ale universităţilor prin extinderea autonomiei universitare";

• PPP «Computerizarea instituţiilor de învăţământ secundar general»;

• PPP «Învăţământul secundar profesional-competenţe adaptate pentru piaţa muncii»;

• PPP «Ajustarea metodologiei de stabilire a taxei de cazare»;

• PPP «Reconceptualizarea învăţământului pedagogic în RM»;

• PPP «Reconceptualizarea învăţământului liceal»;

• Elaborarea documentelor de politici;

În baza documentelor enumerate mai sus ne permitem, să analizăm un exemplu concret și anume Proiectul "Reforma Învățământului în Moldova (PRIM)"[1].

Prezentare generală: Guvernul Republicii Moldova s-a angajat într-o serie de reforme ambiţioase în sectorul educaţiei, cu asistenţă din partea Băncii Mondiale. Ca rezultat, Guvernul a elaborat un Plan de acţiuni pentru implementarea reformei structurale în acest domeniu, cu scopul (i) asigurării accesului elevilor la o educaţie de calitate; (ii) a creşterii flexibilităţii în relaţiile de muncă în domeniul educaţiei; (iii) a utilizării eficiente a alocaţiilor financiare prin aplicarea finanţării per elev la nivel naţional. Proiectul "Reforma Învățământului în Moldova (PRIM)" a fost implementat în perioada aprilie 2013 - august 2018 și sprijină Programul de Reforme al Guvernului prin finanțarea activităților care vor consolida calitatea educaţiei şi vor duce spre un sector al educaţiei mai eficient.

Prin intermediul acestui Proiect, Banca Mondială a oferit asistență Guvernului Republicii Moldova pentru implementarea reformelor în sectorul educației, și anume:

• conformarea numărului de elevi în clasă la standardele internaţionale acceptate;

• ajustarea reţelei şcolare existente şi realocarea elevilor în şcolile de circumscripţie;

• implementarea la nivel național a formulei de finanțare per elev.

În context, în cadrul PRIM sunt preconizate următoarele acțiuni:

• reabilitarea infrastructurii şcolilor de circumscripție și dotarea lor conform standardelor de asigurare a calităţii, elaborate de către Ministerul Educației;

• implementarea unui sistem modern de formare a directorilor de şcoală şi a cadrelor didactice;

• modernizarea Sistemului Informațional de Management în Educație (SIME), care va contribui la elaborarea politicilor bazate pe informații curente şi veridice în domeniul educației;

• consolidarea sistemului de testare și evaluare, inclusiv participarea consecutivă şi continuă a Repu-

[1] https://mecc.gov.md/ro/content/proiectul-bancii-mondiale-reforma-invatamantului-moldova-prim

blicii Moldova la Programul Internațional de Evaluare a Elevilor (PISA).

Proiectul ”Reforma Învățământului în Moldova” a fost structurat pe 3 componente:

I. Îmbunătățirea calității educației:

a) Implementarea standardelor de asigurare a calităţii pentru şcoli;

b) Stabilirea programului de formare și salarizare a cadrelor didactice și manageriale;

c) Îmbunătăţirea sistemului de evaluare a elevilor;

d) Îmbunătăţirea calităţii sistemului informaţional de management al datelor.

II. Optimizarea sectorului educațional:

a) Îmbunătăţirea eficienţei în învăţământul general.

III. Consolidarea capacităților Ministerului pentru monitorizarea reformei.

Beneficiarii sunt:

- elevii, vor beneficia de o calitate mai bună a instruirii, oferită de un sector al educaţiei mai eficient;
- pentru cadrele didactice va fi instituit un sistem mai modern de formare profesională, va fi readus prestigiul profesiei de învățător/profesor;
- directorii instituţiilor de învățământ: asigurarea unei autonomii manageriale, participarea la programe de instruire a managerilor instituțiilor de învățământ.

PRIM va avea efecte pozitive și asupra economiei Republicii Moldova în ansamblu prin formarea unui personal mai calificat, cu competenţe relevante pentru piaţa forţei de muncă.

Rezultatele scontate:

- 70 % din şcolile beneficiare întrunesc standardele şcolare de asigurare a calităţii aprobate;
- Reuşita medie pentru şcolile beneficiare la examenele naţionale la limba română şi matematică în clasele 4 a crescut, conform rezultatelor examenelor din luna mai 2018.
- Reuşita medie pentru şcolile beneficiare la examenele naţionale la limba română şi matematică în clasele 9 a crescut, conform rezultatelor examenelor din luna mai 2018
- Raportul elev-cadru didactic pentru clasele I-XII s-a majorat de la 10,5:1 până la 11,5:1 până la sfârșitul anului școlar iunie 2018.

PRIM este un Credit de Investiţii Specific, în valoare de 40 mil. USD, finanțat de Banca Mondială. Proiectul este orientat pe o abordare bazată pe performanţe, iar debursările acestuia se efectuează conform realizării indicatorilor de debursare.

În concluzie, menționăm că dacă am purcede la o analiză SWOT a domeniului educației destul de lejer identificăm următoarele *puncte tari* – **aderarea la Carta Bologna; un număr relativ mare de Universități; Colaborare Internațională; Cadrul Legislativ Nou – Codul Educație** *și respectiv slabe* **- disproporții în pregătirea cadrelor; axarea în mare parte pe studiile de licență și parțial pe cele de masterat; legătură slabă cu piața muncii; platforme de cercetare slab dezvoltat; infrastructură inovațională slab dezvoltată.**

II. Domeniul cercetării

Rolul primordial al factorului ştiinţei, educaţiei şi inovării în dezvoltarea societăţii este ilustrat indicatorul global economic: PIB/per capita versus capacitatea de cercetare, educaţie şi inovare a ţării[2], din care relevă axioma de creștere a bunăstării unei țări este direct legată cu sporirea capacității de inovație pe toate segmentele de activitate. Din această analiză succintă constatăm că strategiile, programele de dezvoltare modernă sunt bazate pe platforma de edificare a societății cunoașterii, axată pe lanțul sinergetic

[2] Canţer, Valeriu. CERCETAREA, INOVAREA ȘI ÎNVĂȚĂMÂMTUL SUPERIOR DIN R. MOLDOVA PRIN PRISMA ACORDULUI DE ASOCIERE UE-RM. Materialele Conferinței Științifice Internaționale „ Rolul Științei și Educației în Implementarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană”.Vasiliana, 2015, p.17-36

al ştiinţei, educaţiei, inovării cu politicul, socialul şi economicul. Prin urmare, dacă principala caracteristică a societăţii moderne este cunoaşterea, atunci producţia, reproducţia, distribuţia şi realizarea de cunoaştere nu pot evita de a fi politizate în sensul pozitiv al coordonării şi direcţionării inteligente. Una dintre cele mai importante probleme cu care vom fi confruntaţi în următoarele decenii va fi cum să monitorizăm şi să controlăm cunoaşterea.

Acest proces implică modificări în sistemul de elaborare a politicilor, în general, şi a politicii ştiinţei şi educaţiei, în particular. Drept consecinţă, se conturează unele matrice noi ale politicilor bazate pe cunoaştere (knowledge policy), care, pe de o parte, reglează volumul noii cunoaşteri ce creşte rapid în societate, pe de altă parte, o antrenează coerent în dezvoltarea ei.

Politica cunoaşterii atrage după sine elaborarea şi implementarea tehnologiilor politice, ce cuprind două mari aspecte: unul care se adresează modului de conducere a societăţii, altul – modului de inovare. Tehnologia politică reuneşte socialul şi tehnologicul – cum anume socialul poate favoriza ştiinţa şi tehnologiile, care contribuie cel mai mult la progresul economic şi social, dar şi cum ştiinţa şi tehnologia trebuie să-şi direcţioneze eforturile pentru a satisface marile cerinţe ale societăţii în devenire.

Dacă acceptăm viziunea strategică că dezvoltarea şi modernizarea ţării o putem realiza doar în cadrul edificării societăţii cunoaşterii, atunci apar două aspecte majore. Pe de o parte, cum trebuie să menţinem şi să dezvoltăm cercetarea, inovarea şi educaţia universitară în mod durabil în Moldova, iar pe de altă parte, cum să antrenăm aceste sfere în realizarea acestui obiectiv major, inclusiv integrarea domeniilor respective de activitate în implementarea Acordului de Asociere[3] şi a Strategiei Moldova-2020[4] etc.

Referitor la primul aspect, se conturează următoarele priorităţi: *promovarea, prin Acordul de Asociere la UE, prin toate programele şi proiectele ce vor urma, iniţiativele noastre de suport şi însoţire ştiinţifică, de asigurare cu potenţial uman, precum proiecte şi propuneri legate direct de sfera noastră de activitate; identificarea modalităţilor de captare a segmentelor noastre de cercetare şi inovare la cele europene, de accesare a fondurilor structurale pentru investiţii în cercetare; ajustarea politicilor şi acţiunilor noastre educaţionale şi de cercetare la cele UE şi concreşterea ariilor de cercetare şi educaţie comune prin implementarea Acordului nominalizat.*

Alt obiectiv este elaborarea şi implementarea unei *Strategii şi al unui Plan Naţional de Edificare a Societăţii Cunoaşterii*, ajustat la Acordul de Asociere UE-RM, în care să fie oferite soluţii la provocările globale şi locale cu care se confruntă, în general, societatea noastră, şi, în particular, comunitatea ştiinţifică şi universitară din Repubilica Moldova. Aceste provocări ale cercetării şi educaţiei vizează următoarele probleme: la nivel global, ştiinţa şi inovarea în RM sunt de proporţii mici şi, astfel, ne întrebăm care este rolul cercetării la scară mică; internaţionalizarea învăţământului şi cercetării, exodul creierilor; la nivel local, deficienţa tuturor tipurilor de resurse (umane, infrastructură, financiare etc.); absenţa în multe domenii a unei mase critice pentru o dezvoltare durabilă; calitatea pregătirii studenţilor în mai multe universităţi; inconsistenţa politicii cercetării, inovării şi educaţiei; interconexiunea slabă între institutele de cercetare, universităţi şi sectorul antreprenorial; receptivitatea slabă a sistemului de captare şi solicitare ale rezultatelor cercetării şi inovării. Prin acţiuni sistemice de implementare a acestui plan urmează să reconfigurăm sistemele de cercetare şi educaţie, punând la bază viziunea UE, elaborată şi aflată în proces de valorificare.

Baza promovării societăţii cunoaşterii o constituie dezvoltarea economiei cunoaşterii, care în termeni

[3] Acord de Asociere dintre Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele sale membre, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte, 2014

[4] Strategia Naţională de Dezvoltare a Republicii Moldova 2012-2020

matematici se descrie prin următoarea formulă: **Q = f (K, L, R&D, HC), adică creşterea economică este condiţionată nu numai de capital şi muncă, cum era în trecut, dar şi de capacitatea sferei de cercetare-dezvoltare şi calitatea potenţialului uman**. Creşterea din ultima perioadă, conform Raportului UNESCO a investiţiilor în cercetare-dezvoltare, s-a produs în pofida crizei economice, deoarece ea a fost identificată ca un factor-cheie a dezvoltării economice pe principiile cunoaşterii. Marea majoritate a ţărilor, indiferent de mărimea produsului intern brut, văd educaţia, cercetarea şi inovarea ca unica cale de a se menţine sau de a-şi găsi locul într-o lume extrem de competitivă, de a face faţă provocărilor majore.

Conform datelor statistice[5], în anul 2018 studiile superioare de doctorat s-au desfășurat în 46 de școli doctorale, organizate în 19 instituții de învățământ superior, unele dintre acestea formând consorții, parteneriate naționale și internaționale cu alte instituții de învățământ superior și instituții de cercetări științifice. Totodată, pe lângă doctoratul care este considerat ciclul III de studii superioare, există și doctoratul postuniversitar, care este în proces de lichidare (pentru doctoranzii înmatriculați până în 2015) și care se desfășoară atât în instituții de învățământ superior, cât și în instituții de cercetări științifice. În anul 2018 numărul total de doctoranzi a constituit 1569 de persoane, dintre care 98 la sută (1540 de persoane) au urmat programe de doctorat superior (ciclul III). Trei sferturi din total doctoranzi erau înscrişi la forma de învățământ cu frecvență redusă (75,6%). Comparativ cu anul 2017, numărul total de doctoranzi s-a diminuat cu 3,3%, cu diferențe pe forme de învățământ, în timp ce în cazul învățământului cu frecvență redusă s-a înregistrat o scădere cu 5,7%, la învățământul cu frecvența – o creștere cu 5,2%. Ponderea femeilor în total doctoranzi este mai mare decât cea a bărbaților, cu 9,4 puncte procentuale (54,7% feminin și 45,3% masculin).

Republica Moldova se situează pe ultimele locuri în Europa după indicatorii relevanţi ai pregătirii resurselor umane, depăşind doar câteva ţări balcanice. Atât numărul doctoranzilor la 100 mii locuitori (42), cât şi numărul gradelor ştiinţifice conferite anual la 100 mii locuitori este de 3-5 ori mai mic decât în majoritatea statelor UE.

În contextul celor expuse, menţinerii şi dezvoltării sistemului de cercetare şi educaţie din RM, drept condiţie absolut necesară pe făgaşul integrări RM în UE, se conturează clar dezideratul ajustării politicilor și acțiunilor noastre educaţionale şi de cercetare la cele UE şi concreşterea ariilor de cercetare şi educaţie ale RM la cele UE prin implementarea Acordului de Asociere. Numai prin aderarea la ERA şi EHEA vom putea, pe de o parte, să răspundem provocărilor cu care se confruntă cercetarea şi educaţia din RM, pe de altă, să asigurăm platformele ştiinţifico-inovaţionale şi educaţionale în realizarea Acordului de Asociere şi pregătirea bazei de aderare la UE, care între timp va deveni o *”Uniune a inovaţiilor”*. Primii paşi s-au făcut deja – R. Moldova este semnatară a Cartei Bologna, a fost asociată la PC7, iar recent s-a asociat la Orizont-2020. Care trebuie să fie următoarele noastre acţiuni pe perioadă scurtă, medie şi lungă? Printre primele măsuri considerăm oportună *configurarea priorităţilor strategice pentru Cercetarea, Inovarea şi Învăţământul superior din R. Moldova cu ajustarea lor la cele 6 priorităţi în reformatarea ERA și EHEA din UE. Prin prisma strategiei edificării societăţii cunoaşterii, ele se profilează în felul următor:* consolidarea şi fortificarea sferelor CD şi învăţământ superior cu integrarea lor locală şi în spaţiul european; o sferă a CD şi a educaţiei să fie conjugată la necesităţile societale; să avem o sferă a CD şi a educaţiei cu responsabilităţi definite şi concordate ale ştiinţei-educaţiei, statului-politicului şi societăţii; o sferă capabilă de a promova inovarea

[5] Activitatea de doctorat şi postdoctorat în anul 2018. http://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6353

şi parteneriatul cu alte sfere şi sectorul privat; o sferă a performanţei cercetării şi educaţiei; o sferă liant de coeziune şi platformă de dezvoltare.

Suntem conştienţi de faptul că accentul l-am punctat doar pe unele direcţii prioritare, altele rămân pentru discuţii şi seminare aparte.

Referinţe:

1. Bologna four year after: Steps toward sustainable reform of higher education in Europe. EUA Geneva, 2003.
2. http://www.bologna-berlin 2003. de/pdf/rols.unis.pdf.
3. Bratianu, C. *Managementul strategic*, 2002.
4. Procesul Bologna. Realizarea spaţiului european al învăţământului superior, Berlin, 2003 (trad).
5. Strategia Naţională de dezvoltare a învăţământului superior din Republica Moldova, USM, 2005.
6. Concepţia politicii de cadre juridice aprobată prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1385 din 30 octombrie 2002// Spre un stat de drept, Graficart, 2003
7. https://mecc.gov.md/ro/content/proiectul-bancii-mondiale-reforma-invatamantului-moldova-prim
8. Canţer, Valeriu. CERCETAREA, INOVAREA ȘI ÎNVĂȚĂMÂMTUL SUPERIOR DIN R. MOLDOVA PRIN PRISMA ACORDULUI DE ASOCIERE UE-RM. Materialele Conferinței Științifice Internaționale „ Rolul Științei și Educației în Implementarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană”. Vasiliana, 2015, p.17-36
9. Acord de Asociere dintre Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele sale membre, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte., 2014
10. Strategia Naţională de Dezvoltare a Republicii Moldova 2012-2020, disponibil: http://particip.gov.md/public/files/strategia/Moldova_2020_proiect.pdf
11. Activitatea de doctorat şi postdoctorat în anul 2018. http://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6353

УДК 378.014(470+571)

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В РОССИИ

Тамара Аркадьевна СОШНИКОВА
доктор юридических наук,
профессор, декан юридического факультета Московского гуманитарного университета,
академик Центральной европейской академии науки, литературы и искусства (Сорбонна, Париж)

Autorul articolului analizează problemele individuale de reformare a învăţământului superior rusesc. În legislația cu privire la educație este evidenţiat faptul că învățământul superior trebuie să fie profesionist, să ofere profesie persoanei care studiază, să acorde atenție necesității sporirii pregătirii în domeniul dreptului comparativ și internațional, perfecționării pregătirii practice, ținând cont de cerințele standardelor profesionale.
***Cuvinte-cheie**: învățământ superior, proces Bologna, educație profesională, standarde profesionale.*

REFORMS ISSUES IN RUSSIA'S HIGHER EDUCATION

The author of the article examines the individual problems of reforming Russian Higher Education. The law with regard to education, it is pointed out that higher education needs to be professional, to give the occupation of the person to whom you are studying, pay attention to the need for greater training in the field of comparative and international improvement of the practical training, taking into account the requirements of the standards.
***Keywords**: higher education, Bologna Process, Vocational Education, Professional Standards.*

Автор статьи анализирует отдельные проблемы реформирования российского высшего образования, среди которых выделяет определение понятийного аппарата в законодательстве об образовании, подчеркивает, что высшее образование должно быть профессиональным, давать обучающемуся человеку профессию, а не учить по направлению, обращает внимание на необходимость усиления подготовки в сфере сравнительного и международного права, совершенствования практикоориентированной подготовки с учетом требований профессиональных стандартов.
***Ключевые слова:** высшее образование, Болонский процесс, профессиональное образование, профессиональные стандарты.*

В России, как и в других государствах СНГ, реформы в системе высшего, университетского образования идут постоянно.

В 1992 году был принят первый российский федеральный закон «Об образовании», [1] который дал такое понятие образованию: «целенаправленный процесс воспитания и обучения в интересах человека, общества, государства, сопровождающийся констатацией достижения гражданином (обучающимся) установленных государством образовательных уровней (образовательных цензов)».

Закон «Об образовании в Российской Федерации» [2] от 29.12.2012 N 273-ФЗ значительно расширил это понятие, определяя образование, как «единый целенаправленный процесс воспитания и обучения, являющийся общественно значимым благом и осуществляемый в интересах человека,

семьи, общества и государства, а также совокупность приобретаемых знаний, умений, навыков, ценностных установок, опыта деятельности и компетенции определенных объема и сложности в целях интеллектуального, духовно-нравственного, творческого, физического и (или) профессионального развития человека, удовлетворения его образовательных потребностей и интересов».

Какова смысловая нагрузка отнесения образования к общественно значимым благам. Это не дарованная Богом благодать. Международные нормы и Конституция России закрепляют право граждан на получение образования и государство, на наш взгляд, обязано обеспечить реализацию прав своих граждан на получение образования.

В соответствии со ст.10 Закона «Об образовании в Российской Федерации» (далее – закон «Об образовании») в Российской Федерации устанавливаются следующие уровни профессионального образования:

1) среднее профессиональное образование;

2) высшее образование - бакалавриат;

3) высшее образование - специалитет, магистратура;

4) высшее образование - подготовка кадров высшей квалификации.

Прежний закон об образовании предусматривал наличие в системе образования следующих основных уровней высшего профессионального образования:

1) начального профессионального образования;

2) среднего профессионального образования, в том числе интегрированные образовательные программы среднего профессионального образования в области искусств;

3) высшего профессионального образования (программы бакалавриата, программы подготовки специалиста и программы магистратуры);

4) послевузовского профессионального образования.

С учетом этих изменений в основных понятиях возникает вопрос: разве теперь бакалавр юриспруденции не является профессионалом, какое образование он получает, как должна именоваться его специальность, если в дипломе выпускника бакалавриата написано «Юрист»? Юрист – это что – специальность, профессия? Наше высшее образование перестало быть профессиональным? Но обучение производится не по специальности, как предусматривалось в прежнем законодательстве, а по направлению Юриспруденция. Вузам пришлось вносить изменения в свои уставы, образовательные программы, а эксперты Рособрнадзора устанавливают несоответствие законодательству вузовских документов, в которых находят аббревиатуру «ФГОС ВПО».

Что касается магистратуры по направлению Юриспруденция, то здесь именно федеральный государственный стандарт называется «федеральный государственный образовательный стандарт высшего профессионального образования (ФГОС ВПО)» [3], т.е. в магистратуре обучающиеся получают высшее профессиональное образование, что по нашему мнению, следует признать совершенно верным. Высшее образование – это профессиональное образование, оно дает выпускнику профессию, по которой тот будет иметь право работать.

Россия подписала Болонскую декларацию в 2003 году на конференции в Берлине. В Бергене в 2005 году в зону Болонского процесса вошли еще пять стран СНГ: Украина, Молдова, Грузия, Армения и Азербайджан. На этой же конференции в Бергене были определены приоритетные направления развития для всех государств, независимо от того, на каком этапе они присоединились к Болонскому процессу:

Академическая мобильность студентов и преподавателей – это одна из основных целей

Болонского процесса. Необходимо развивать мобильность и увеличивать количество соответствующих совместных программ.

На первый взгляд идеи, вытекающие из этого процесса верные, актуальные и справедливые. В условиях глобализации экономики невозможно сохранить закрытое образование, характерное для конкретного государства и его государственной политики. Между тем нельзя отказываться от собственных традиций в образовании. Весь мир признавал высокое качество советского образования. Не случайно именно в Советском союзе был совершен первый космический полет Юрия Гагарина. И в прежние годы, и в настоящее время выпускники технических вузов без труда находили и находят себе работу за рубежом. Но разве задача российского государства готовить кадры для зарубежных стран? Что касается образования в сфере юриспруденции, то вряд ли можно рассчитывать, что выпускник российского вуза – бакалавр или магистр юриспруденции будет востребован в другом государстве, поскольку в каждой стране своя правовая система, свои правовые традиции и установления. И Болонская система тут не поможет, хотя мы все перешли на кредиты в качестве определения часов обучения по той или иной дисциплине, изменили сроки подготовки юристов, стоим на грани отмены кандидатской ученой степени, поскольку обучение в аспирантуре стало третьей ступенью высшего образования..

Нельзя не согласиться с Василием Ивановичем Солдаткиным, членом Комиссии по дистанционному обучению, членом рабочей группы по подготовке проектов Соглашения о координации работ в области информатизации образовательных систем государств-участников СНГ и Программы мероприятий по его реализации (от российской стороны), который в одной из своих работ пишет, что «основной задачей образовательной политики любого государства является создание такой системы образования, которая бы, с одной стороны, социально, ментально и культурно отражала потребности вполне определенного общества и государства, а с другой – органично вписывалась бы в русло международной системы образования, отражая его общечеловеческие потребности и интересы» [4].

Как представляется, развитие информационных технологий в образовании, в том числе и в юридическом образовании – это одна из задач реформирования образования в странах СНГ. Но это не означает, на наш взгляд, что нужно отказаться от чтения лекций и проведения семинарских занятий непосредственно в процессе контактной работы студентов и преподавателей. Дистанционное образование -это тоже один из путей реформирования, но, по нашему мнению, ничто не заменит человеческого общения. Дистанционно можно послушать в течение часа выдающегося ученого, но полностью переходить на дистанционное образование пока рано. Да и материальная база большинства вузов не позволяет обеспечить на высоком уровне полное взаимодействие преподавателя и студента на расстоянии.

Другая задача по реформированию – это значительно большее внимание дисциплинам сравнительного права, международному праву как публичному, так и частному, изучению прав человека. Тогда будет возможна академическая мобильность студентов и преподавателей.

У МосГУ уже более 10 лет имеется договор об обмене студентами и получении двух дипломов студентами – юристами французского университета Пантеон-АССАС – Париж-2 и Московского гуманитарного университета. Мы когда-то согласовали учебные планы, перезачитывали изученные в вузе дисциплины, наши студенты ехали в Париж на их 4-ый курс, учились в течение учебного года, получали диплом лицензиата, возвращались, доучивались в нашем вузе и получали

российский диплом. Сотрудничество продолжается, но с учетом изменения стандарта в России, парижские студенты приезжают на один семестр 3-го курса, изучают 6 дисциплин по своему выбору и мы выдаем им справку об обучении об изученных ими предметах, которые им в Париже перезачитываются. Думаю, что такие программы возможны и с участниками настоящей конференции из стран СНГ. Это будет способствовать академической мобильности студентов и преподавателей, укреплению дружбы и доверия между нашими народами.

Актуальным в современных условиях представляется развитие практикоориентированного образования, в том числе и в сфере юриспруденции. Минтрудом России разработано и утверждено уже 1285 профессиональных стандартов. Например, в юриспруденции появился специалист по конкурентному праву, который обеспечивает правовое сопровождение и контроль соответствия деятельности организаций требованиям антимонопольного законодательства Российской Федерации.

Профессиональный стандарт в области юриспруденции утвержден только в отношении профессии следователя-криминалиста (утв. Приказом Минтруда России от 23.03.2015 N 183н), в отношении профессии юриста, юрисконсульта стандарт на данный момент не утвержден.

В июне 2019 года утвержден профессиональный стандарт специалиста по трудовой миграции. Экспертами КонсультантПлюс подготовлен проект должностной инструкции такого специалиста. Он должен иметь образование уровня специалитет или магистратура. Должен знать – 21 позиция, должен уметь – 24 позиции. Вот этому его нужно научить в вузе. А пока компетентностный поход по российскому законодательству, как представляется, себя не очень оправдывает. Как можно проверить освоение студентом, например, такой компетенции, как способность добросовестно исполнять профессиональные обязанности, соблюдать принципы этики юриста (ОК-2) или способность сохранять и укреплять доверие общества к юридическому сообществу (ОПК-4).

На наш взгляд, представители государств СНГ должны бы больше сотрудничать при подготовке профессиональных стандартов, тогда и в образовании разных стран при подготовке соответствующего специалиста будет больше совпадений.

Реформирование университетского образования должно проходить обязательно, мы должны воспитать и теоретически и практически подготовленного профессионала. Университетское образование должно дать человеку профессию, которая поможет ему найти свою дорогу в жизни, обеспечит ему достойный труд и возможности продвижения по социальной лестнице. Но для этого надо учиться всю жизнь!

Литература:

1. См.: Закон РФ от 10.07.1992 N 3266-1 (ред. от 13.02.2009) «Об образовании» // СЗ РФ.1996. N 3. Ст. 150.

2. См.: Федеральный закон от 29.12.2012 N 273-ФЗ (ред. от 06.03.2019) «Об образовании в Российской Федерации» // (опубликован на Официальном интернет-портале правовой информации http://www.pravo.gov.ru - 06.03.2019), СПС КонсультантПлюс.

3. См.: Приказ Минобрнауки РФ от 14.12.2010 N 1763(ред. от 31.05.2011)»Об утверждении и введении в действие федерального государственного образовательного стандарта высшего профессионального образования по направлению подготовки 030900 Юриспруденция (квалификация (степень) «магистр»)»// публикуется на официальном сайте Министерства образования и науки Российской Федерации по адресу: http://www.mon.gov.ru.

4. См.: Солдаткин В.И. Государственная образовательная политика: императивы и приоритеты. – М.: МЭСИ, 2000 – 205 с. – С.22.

CZU 343.347:796/799

CRITICAL CONSIDERATIONS CONCERNING THE IMPUNITY OF THE REGULATIONS OF THE WORLD ANTI-DOPING CODE AND ITS SUBORDINATES IN RELATION WITH THE VALUES OF CONTEMPORARY SPORT – FROM ROMANIA AND ALL OVER THE WORLD

Professor
Alexandru - Virgil VOICU
PhD, Lawyer,
PhD supervisor at the
„Constantin Stere" University
in Chișinău, Republic of Moldova,
honorary vice-president of IASL

Professor
Gheorghe AVORNIC
PhD Habil., Lawyer
Rector of the „Constantin Stere"
University in Chișinău,
the Republic of Moldova

Călin BUDIȘAN
PhD, Lawyer – Cluj Bar Association, Romania, Member of IASL, lector at the Romanian National Institute for Training and Improvement of Lawyers (INPPA), holder of a type C UEFA coaching license, accredited by the Romanian Football Federation

CONSIDERAȚII CRITICE PRIVIND IMPUNITATEA REGULAMENTELOR DIN CODUL MONDIAL ANTI-DOPING ȘI SUBORDINATELE ACESTUIA ÎN RELAȚIE CU VALORILE SPORTULUI CONTEMPORAN ÎN ROMÂNIA ȘI ÎN TOATĂ LUMEA

Un astfel de subiect nu poate fi acoperit în mod adecvat prin conținutul unei singure lucrări - dar sperăm să oferim cel puțin o idee a măsurii complexității sale. Valorile actuale ale sportului, un fenomen social pe larg globalizat, au suferit modificări semnificative. La fel se întâmpla și cu funcțiile sale, care au dobândit caracteristici marcate de cultura regională în care se practicată o anumită disciplină sportivă. Globalizarea sportului, facilitată de alegerea de a participa la diferite competiții sportive renumite - cum ar fi Jocurile Olimpice, Campionatele Mondiale etc., impune o nouă definiție a sportului în raport cu funcțiile și valorile sale actuale. Idealul olimpic antic și cel stabilit de campionul modern al Jocurilor Olimpice, baronul Pierre de Coubertin, tinde sa dispară mutând accentul spre profitabilitate. Sportul s-a profesionalizat – adică are valoare destul de înaltă pe piața muncii - au apărut profesii sportive care se exercită în diferite, așa numite, întreprinderi sportive, uneori acoperite de masca amatorismului fals – un fapt evident dăunător pentru toți. Etica sportului, folosind argumente convingătoare, se transforma în etica juridică. Pe parcursul acestei lucrări, dezvoltând ideile și argumentele conținute în rezumatul dat, vom face câteva observații critice asupra anumitor dispoziții ale Codului Mondial Anti-Doping, precum și asupra legislației naționale elaborate în spiritul acestui cod, care tind spre eradicarea principiilor de drept stabilite de predecesorii noștri, profesioniști și filozofi consacrați ai Dreptului. Observațiile noastre sunt menite, de asemenea, să sublinieze necesitatea reglementării unei ramuri emergente a Dreptului – impusă de către realitatea vieții sociale și economice contemporane - adică „Legea Sportului" - știință care își trage rădăcinile atât din sport, cât și din drept. În acest context, nu putem decât să conectăm valorile legale cu valorile sportive.

Cuvinte-cheie: *dreptul sportului, dreptul de a practica sportul, dreptul la muncă, dreptul la demnitate, etica juridică, exercitarea drepturilor, politicile antidoping.*

Such a subject simply cannot be adequately covered by the contents of one single paper – but we hope to at least provide a measure of its complexity. The current values of sport, an acutely globalized social phenomenon, have undergone significant changes. The same happened to its functions, which acquired characteristics marked by the regional culture where it is practiced. The globalization of sport, facilitated by the choice to take part in different famous sport competitions – such as the Olympic Games, the World Championships, etc., imposes a new definition of sport in relation to its current functions and values. The Olympic Ideal of the ancients and the one established by the modern champion of the Olympic Games, Baron Pierre de Coubertin, is starting to wane, shifting the focus towards profitability. Sport has become professionalized – it weighs heavily on the labour market – and sporting professions have emerged which are exercised in sports enterprises, sometimes covered by a mask of false amateurism – which is, incidentally, harmful for everyone. The declarative ethics of sports is transferred, with solid arguments, to legal ethics. Throughout this paper, by developing the ideas and arguments contained in this summary, we shall make some critical observations on certain provisions of the World Anti-Doping Code, as well as on the national legislation drafted in the spirit of this Code, which eradicate legal principles established by our predecessors, established professionals and philosophers of Law. Our observations are also meant to emphasise the necessity of regulating an emerging branch of Law – mandated by the reality of contemporary social and economic life – i.e. „Sport Law" – a science that draws its roots from both Sport and Law. In this context, we cannot but connect legal values to sports values.

Keywords*: sport law, right to practice sport, right to work, right to dignity, legal ethics, exercise of rights, anti-doping policies.*

The meanings of the concept of Sport in the EU and in Romania - characterisation of the phenomenon from neutral positions, not influenced by emotional factors or other interests

First of all, in order not to be affected by the pitfalls of the ambiguous Romanian legal terminology [1], and in order to have arguments for harmonizing the definitions of these activities, at least at the level of European normative acts, objects of monitoring of the World Anti-Doping Agency and, in our case of the Romanian National Anti-Doping Agency, it is necessary to get a brief overview of the meaning of the term „Sport" (already legally defined in Article 2 of the European Sports Charter [2], a definition used by the White Paper on Sport, which entered into force at the same time as the Treaty of Lisbon, together with the Charter of Fundamental Rights of the European Union) and of the meaning of the expression „physical education and sport activity" (as defined by the special law on Physical Education and Sport in Romania - Law no. 69/2000 with subsequent amendments and supplements) [3].

The consecration of the term „sport" is due to the athletic method promoted by English schools at the beginning of the 19th century. „Sports Education" is connected to the success of the sports system promoted by Thomas Arnold through the reform of the Rugby School (started in 1829), which was adopted by universities and spread throughout the entire British society [4]. Initially, „sports were limited to school games within colleges...in 1850, the University of Oxford established the first *athletic club,* and was later followed by Cambridge University...seventeen colleges form a federation around Cambridge, and in 1855 the first general inter-school meeting of this federation is held...in 1861, in London, nautical clubs organize the first rowing races on the Thames" [5].

The meaning of the term „sport" differed depending on the perception of society in the historical period that generated the phenomenon, as specified

in important dictionaries, such as *Larousse* (1876), *Larousse* (1949), *Quillet* (1950), the *Petit Robert* (1980), *The Concise Oxford Dictionary*.

Other definitions, or only references to them, given by the great minds of those times, may contribute, and have contributed to the definition of the concept of sport [6]. For *Pierre Coubertin,* Sport was „a voluntary and frequent cult of muscle-intensive effort, leaning on the desire of progress and sometimes being downright risky". *Pierre Parlebas* defined sport as „a physical movement situation minutely regulated which organizes the conditions of space, time and interaction in which it is to be undertaken", adding that „we give the name of sport to any physical movement situation codified in the form of competition and institutionalized". *Christian Paciello* and *Catherine Louveau*, following a series of studies of the sociology of sport, consider that „sports constitute social practices in a set of other cultural practices", etc.

Sport is considered by historians and sociologists as one of the key „phenomena of our age" [7]. An eminent legal practitioner, Lord Bryce, in his *Studies in History and Jurisprudence,* states that: „that there are some conceptions which it is safer to describe than to attempt to define", and sports is one of them. On the basis of this statement Professor Sir Ludwig Guttman, in *Textbook of Sport for the Disabled*, describes sport as follows: „Any physical activity that has the character of a game and involves a battle with the self or with others, or a confrontation with natural elements, is sport. Should these activities involve competition, they must be carried out in the spirit of sportsmanship. There can be no ***true sport*** without ***fair-play.*** All rules must be observed having these in mind". According to this definition, sport includes education and risk, in the context of self-regulation or regulation imposed from the outside, whose elements are essential for the manner in which the law and the rules of the game must be applied to sport [8].

In contemporary society, we cannot but agree with the statement that Sport, like any other social phenomenon, is subordinated to the systems of values, norms and habits existing in society. These greatly influence the manner in which people want to or can practice sports. In our current context, characterized by the generalization of consumer society, with its pragmatic and materialist focus, we find ourselves witnesses of the exacerbation of material purposes and values as compared to spiritual and moral ones. Sport, as a social phenomenon, is no exception. Sports, mainly professional sports, become an important source of profit. Sports become athletic shows: competitions are paid, performance is subservient to mercantilism, commercialization and the maximum exploitation of human effort.

Many values and functions are attributed to Sports. So many, in fact, and so important, that, for a long time now, Sports have become infallible. We mistake Sports for physical education, for recreational physical activities, etc. We mistake athletes with their fans. Sports have become extra-planetary – they no longer follow an essential legal principle: *no one is above the law* – as Sport has been confiscated by supranational bodies which now make the rules of the game and create Codes, such as the World Anti-Doping Code. Sport is also a lucrative activity, already a component of the list of occupations already validated by the Classifications concerning economic activities. The athlete who participates in high-level competitions concludes contracts, works, is compensated for his activity, and is a professional according to the new Romanian Civil Code, receiving a salary or compensation assimilated to salaries, pays taxes, etc. This is where sports activity is assimilated, even in the case of children, adolescents and young people, with work activity [9].

In a paper published in the journal „Știința Sportului" (The Science of Sport) [10] it is stated that

„perhaps those who are preoccupied by the analysis of the values of physical education and sport, in today's Romania, might be tempted to withdraw from this field in order to dedicate themselves to abstract existential meditation" - that is to say, in order to be able to carry out such an examination, one must detach oneself from the phenomenon - to even become „irrational" [11] so that one might achieve such a valuation out of the conventional norms of the proto-ideology of contemporary sports. For „…during the process of learning values we need to determine a value in a general piece of knowledge, the value of the knowledge; and we characterised this value as necessary, objective, independent of our subjectivity" [12] - and thus we initiated a process to demystify sport.

Persevering in this concern for the identification of possible further evaluations of the values of sport one can discover that, in contemporary society, the collective perception of the values of sport, including the perception of legal practitioners, has not changed. This is how we came to ponder on the following series of questions: How might one evaluate the implementation of law in the field of sport since its current social values no longer fully represent the ethical ideal of sport, redesigned by Baron Pierre de Coubertin? How might one implement law in the matter of preventing and fighting doping in sports, and here we are especially referring to Romania, when there is visible parallelism and opposition in the matter of the penalties applied, between Law No 227 of 7 June 2006 on the prevention and fighting of doping in sports, republished and updated, and Law No 143 of 26 July 2000 on the prevention and fighting of illicit traffic and consumption of drugs, republished and updated, also taking into account the fact that many doping substances, included in the list of substances prohibited to athletes, can also be found on the list of drugs? Thus, Article 93 of Law no. 227/2006 specifically provides that: „In the case where the substances discovered during the doping control are also regulated by Law no 143/2000 on the prevention and fighting the illicit traffic and consumption of drugs, republished, with subsequent amendments and supplements, or by the Government Emergency Ordinance no 121/2006 on the legal regime of drug precursors, approved with amendments by Law no 186/2007, with subsequent amendments, the Agency shall be required to notify the National Anti-Drug Agency, and the criminal investigation bodies". Perhaps in this case we could follow the example of other countries, such as the United States of America, and institutionalize doping as a criminal offence via national laws? As a matter of fact, in the great variety of normative acts which have started to contribute towards the elimination of doping in sports, we can find a very firm legislative initiative of the U.S.A. which has resulted in the „Anabolic Steroid Control Act" of 1990. The 1990 law is an amendment to the 1970 Controlled Substance Act, a Law which assimilates anabolic steroids to controlled substances. The term „controlled substance" under this law means a medicinal product, or other substance or direct derivative, included in the tables I, II, III, IV and V of the Controlled Substances Act (which does not include distilled spirits, wine, fermented beverages or tobacco). According to this law, anabolic steroids were assigned to Table III of the Controlled Substances Act (information valid until the end of 1998)

Although the U.S. Congress almost completely „washed their hands" of the imposition of a legislation relating to the regulation of sport, with few but remarkable exceptions (the Amateur Sports Act of 1978, various laws relating to the liability for injury in sporting activities, regulations for gambling related to sports, special protection offered by law to the Olympic symbols through the Trademark Counterfeiting Act, etc.), they have considered the actions of using and owning doping substances as acts

generating a high degree of social threat, regulating them as criminal offenses. The penalty for the illegal distribution of anabolic steroids is laid down in this law as follows: a maximum of 5 years of imprisonment and a fine of up to $250,000, while the penalty for ownership, without legal prescription, is of up to one year in prison and a fine of $1,000. Thus, the Olympic Committee of the United States, as we have previously shown, has, from our point of view, an efficient instrument against the use of anabolic steroids in sports [13].

As regards the consumption of drugs by athletes, the situations where they, out of a desire to improve their performance, call upon various substances with different effects, including drugs, as defined by law 143/2000 are regrettable. This law differentiates between risk and high risk drugs (as referred to in Annexes I, II, III) and precursors (Annex IV).

In the last report [14] published by the Romanian National Anti-Drug Agency (ANA), the most widely used illicit drugs in Romania (Figure 1) are highlighted, cannabis being at the top of the list. Among the persons using them: pupils, students, athletes, teenagers as well as elderly people.

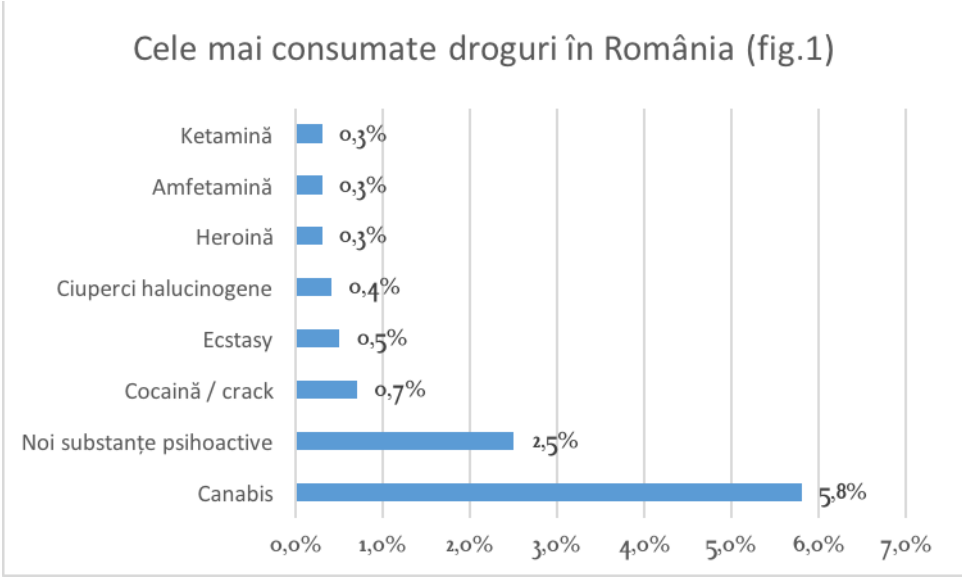

We have previously referred to illicit drugs because Article 4, Paragraph (1) of Law 143/2000 incriminates „the cultivation, production, manufacture, experimentation, extraction, preparation, processing, purchase or possession of risk drugs, for one's own consumption, without having the right to do this, is punishable by imprisonment from 3 months to 2 years or with fines", and Paragraph (2) provides for the same procedures in the case of high-risk drugs, but the deed is punishable by imprisonment from 6 months to 3 years. The Romanian legislator has therefore foreseen a variety of ways in which this deed can be committed. It should be noted that, in order for the constitutive elements of this criminal offense to be met, it is sufficient to commit a single one of the deeds referred to above.

In order to have a clear picture of this phenomenon, we believe that a comparative presentation of the types of substances consumed in relation to sex and age (Figure 2) would be useful.

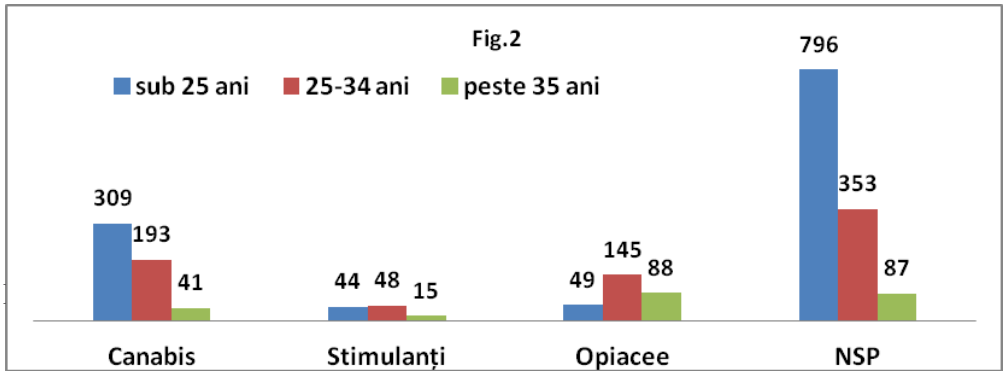

In addition to these prohibited substances, legal drugs such as: tobacco, alcohol or drugs which do not require a medical prescription are consumed (for example: tranquilizers, sedatives or antidepressants).

Another worrying phenomenon is the combined consumption of substances, which usually causes various adverse effects, much more dangerous for the human body. According to the same report, a significant increase in the combined consumption can be noticed, in relation to the singular or individual consumption. (Figure 3)

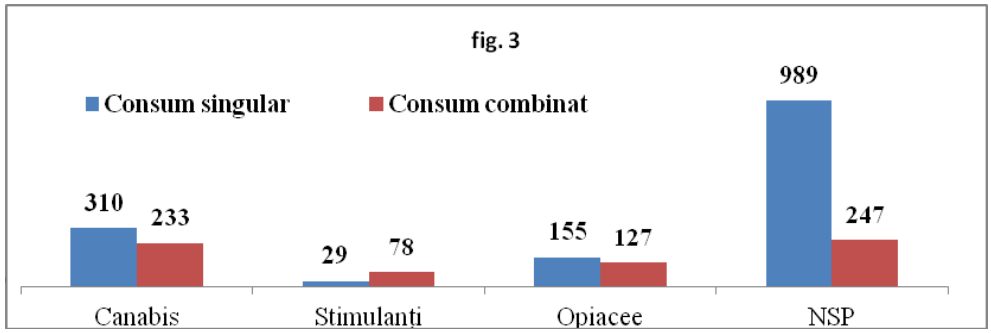

Our country isn't the only one facing this issue, as an entire global network has been consolidated over time, of which Romania is only a part. Thus, the fight against this phenomenon continues both at Community and national levels, through the implementation of some strategies to prevent and fight the traffic and consumption of drugs and other psychoactive substances.

Thus, other questions naturally arise: How can we implement law in anti-doping policies in the field of sport? Since it is constituted by national and transnational industries, and the ethical limits of capitalism are well known when up against "super-state" organizations, inquisitors of a field which they shall never be able to control entirely. Doping policies should be extended to encompass the pharmaceutical industry as well, and perhaps even towards the identification of specific hypotheses regarding the creation of prejudice to sports leaders at any level (see the contents of Article 45, Paragraph (1) of Law No 227/2006: „The management of results regarding the facts which lead to the breach of the provisions of Article 2, Paragraph (2), Letter (d) ***shall be ensured by the Specialized International Federation*** or…".

We can state that the legal reality of the European Union helps to achieve uniformity in

a democratic system of fundamental cultural differences, regarding the perception of the values of Sport as well. However, the real status quo of the laws in our contemporary society, even as part of the European Union, is not the same. Differences resulting from the disposition of systems, owing to political events which occurred in the Europe of the 1990s, on each side of the „iron curtain". In this context, but also in the conditions of the adoption of the beneficial aspects of each of the two systems, we consider that the mutual influence of the two creates benchmarks for developing a new theory in Comparative Law regarding contemporary judicial geography. As far as we are concerned, we consider that although there are peculiarities of interpretation of the values of sport for those belonging to each of the two main systems, we cannot speak with the same intensity of the fundamental differences on these perceptions. In our case - we can say that Sport Law can be seen, equally, as a part of the science of Sport as well as of the science of Law. We can appreciate the illegality or legality of the facts that occurred in the field of Sport according to the following sociological criteria - legal norms, rules and regulations, customs, traditions, manners and habits [15] this statement is also justified by the classification resulting from the legal doctrine of the areas of legality of Sports: 1. The area of state order; 2. The area of the sport field; 3. The area of international structures of sport - which has imposed, a not entirely viable, through a legal artifice that was implemented without, in our opinion, a fully valid legal basis - UNESCO Convention Against Doping in Sports, - namely the global anti-doping policies covered by the World Anti-Doping Code (WADA).

We must agree with the fact that the implementation of law (much like that of the social phenomenon of sport), and its transformation into an instrument of politics, can be a real danger to the legal security of states with different political priorities.

The dangers which threaten the current conditions in the order of natural law (legislative inflation, the excess of normativism as a self-destruction tendency, the possibility of separation and aggravation of the conflict between the values of public order and the values of states with different apparent or simulated democracies [16], must not impair the normativity of law, and neither that of sport, especially where the new branch of *Lex sportiva* is implemented. Thus, Law, seen as a normative phenomenon must also represent the implementation of law in an ample social phenomenon like sport. The legal safety of all participants to these activities must be promoted. The fundamental right to practice sports must be observed and guaranteed, and implicitly the right to work of those who have professions in the field of sports. The values of law must be consonant with positive values of sport - especially in the current situation of excessive marketing of sport and its becoming an instrument of political manipulation [17] that can lead to illicit behaviours gaining legitimacy on „the sport field", and can also introduce abuses. *Lex sportiva* - which now comprises a part of the specificity of the anti-doping regulations and *sport law*, as a whole, cannot deviate from the fundamental principles of law. And if our discussion turns to the axiological dimension of law, within the concept of cultural pluralism (including sport) of contemporary society (the need to reconsider the principle of human dignity stands out more and more - man understood as a unitary system - problems not only precede scientific opinions, but also operate in the underground or open core problems of science. As an expression of consubstantiality, affinity of the proposed value interdependencies, human dignity does not annihilate the irreducible character of these values. It is, however, able to provide a guiding principle, a structural axis of the system of values which guides law: law is for man, for the human person in its diversity of needs and manifestations. This means

that law should contribute, through its specific normative climate to the preservation and development of man as a biological, psychological and social being; to the normality of ensuring that the physiological needs are satisfied; to the achievement of civic safety; to the establishment and development of a social framework in which freedoms must coexist; to provide legitimate guidelines in the competition for the affirmation of the human personality; to provide the legal climate necessary for each person to achieve their creative ideal. M. Djuvara, a reputable Romanian legal practitioner, stated that: „The fundamental idea which lays at the basis of law is (…) respect for human dignity, respect of man for man, with sympathy toward fellowmen, and therefore in compliance with all their legitimate rights, i.e. those which do not involve trespassing on the freedom of others") [18].

In this context, we must also mention the utility of the formulation of the arguments above. Admitting that Sport Law was formed as a separate branch of Law in many legal systems we can „enhance the scientific research tasks both in the general theory field, as well as in the field of sectorial knowledge". Under the conditions of globalisation, and sport is a fully globalised phenomenon, legal practitioners can no longer afford the luxury of approaches made only from strictly local perspectives or only from a position of monopoly of correct ideas in the matter of sanctioning anti-doping policies in sport. Then the interference, within the body of those who judge or arbitrates sporting disputes arising in connection with the combating and preventing of doping in sports, of those who do not have the status of legal practitioners, does not guarantee the legal security of athletes, even if their cases undergo „arbitration" at the Court of Arbitration for Sport in Lausanne - for, isn't it so? ***No-one is above the law:*** No natural person, nor any legal person, object or field of activity and neither can we allow the existence of certain *Lex Sportiva* regulations which do not follow the fundamental principles of Law. We shall share some short critical notes on the provisions of the World Anti-Doping Code, operational from 1 January 2015.

The values of the contemporary sports - sufficient argument for the demystification of sport

There is a need for a reduction **of the „spiral of silence"** regarding the values of sport [19]. It is necessary to communicate (understanding by communication „all the processes by which a mind can influence another") [20] in an informed way, at least from the urgent point of view of the need to contribute to the formation of a legal culture, with special view to sporting activities. It is necessary to reduce the phenomenon named „the spiral of silence" nestling in a manipulative way in mass culture, encouraged by the outdated myth of the modern Olympic values. The approach of willed, legitimized absorption into a social system of behavioural norms, social usages, views, opinions etc. on the role and values of sport in contemporary society should be valued in an informed way. **It is known that the projection of opinions, ideologies etc. for legitimacy purposes often depend on *the confrontation between public opinion and (vs). the spiral of silence.***

Sport, like any other social phenomenon, is subordinated to the systems of values, norms and habits existing in society. These greatly influence the manner in which people want to or can practice sports. In our current context, characterized by the generalization of consumer society, with its pragmatic and materialist focus, we find ourselves witnesses of the exacerbation of material purposes and values as compared to spiritual and moral ones. „Sport, as a social phenomenon, is no exception to this tendency. Sports, mainly professional sports, become an important source of profit. Sports become athletic shows: competitions are paid, performance is subservient to mercantilism, commercialization and the maximum exploitation of human effort".

To *explain* in order to *understand* - what we are trying to accomplish with this paper must be an attribute of all communicators with physical education and sport interests - including mass media which, not infrequently, target the social control function, a source of social pressure on the individual [21]. Such communication should constitute a responsible and constant professional activity of trainers - of those who have responsibilities on skill-training of future professional bodies - including such bodies for the sport and the legal professions. It is well known that the value of a phenomenon, in our case of sport, depends on the perceived value of those who assess it. „The professionalization of sport makes it no longer emit spontaneity and nonchalance" [22]. In modern society, sport gradually departs from the purely ludic sphere and becomes a sui generis element: there's no more game, although no seriousness either. In today's society, the phenomenon of sport is detached from the process of culture itself, which takes place outside it. ...Sport has become completely secular and no longer has any organic or other type of connection with the structure of society, even if its exercise is imposed by authorities. „Perfection brought by modern social techniques on the external appearance of sports demonstrations and competitions cannot elevate sport to the rank of activity generating style and culture. No matter how important it is for participants and spectators, sports remains a sterile function, in which the old playful factor has faded - and this concept vehemently contradicts the current public opinion, for which sport seems to be, par excellence, the playful element of our culture... It must not be a deceptive appearance, behind which an intention to achieve specific purposes is masked by specially cultivated forms of play. Authentic play excludes any form of propaganda. Its target is in itself" [23]. For an objective analysis of responsibility in sports one must have an overview of sport and to forcefully remove it from its sacred pedestal...i.e. to impose its demystification.

In a recent publication, Shawn E. [24] Klein gives us a very useful overview of historical definitions of sport: the shift in perspective proposed by Schieman is particularly interesting, as he asks „what is a good game?" instead of simply „what is a game?". We think it a particularly suitable question for us all to ask ourselves right now, as sport has been removed from its moral values and the spirit of fair play, and appears to confirm the malicious decree according to which „the first myth concerning fair play in sports is that it exists" [25] (Pflaster, 2000). The British writer George Orwell (1945) also expressed his doubts about the ethical nature of sport, stating that: „Serious sport has nothing to do with fair play, it is bound up with hatred and jealousy, boastfulness, disregard of all the rules and sadistic pleasure in unnecessary violence. In other words it is war minus the shooting". Attempts are being made today, in a variety of environments, to introduce a sort of justification and liberalization of doping, usually invoking a series of arguments to this end [26]. Such an argument, common to supporters of doping, refers to the fact that it has always existed, and that it is not a product of contemporary society. Even in ancient times, the athletes of Elada used various potions made from plants in order to enhance their performance, even consuming lamb testicles in order to enhance their strength and muscular force, etc. To these arguments, the opponents of doping argue that one cannot compare the small-scale use of (usually) natural substances which was common practice before the XXth century with today's generalized, industrial-scale doping, using substances created in test tubes which involve the active contribution of medical researchers. The observation of a well-known critical analyst of contemporary society must be noted here: „if many athletes become consumers of anabolic steroids or hormones, ordinary consumers will, in turn, wish to

exceed their limits by taking chemicals to improve their physical capacity, or which contribute to maintaining their competitive shape, to the strengthening of individual qualities in a society based on generalized competition" (Lipovetsky [27], 2007). Those who invoke this argument do not see why we should distinguish between the world of sports and other spheres of activity in which stimulating substances are used to improve performance (for example, in the art world, in stock speculations, etc.). „To win, to excel, to search for performance by any means; together with contemporary sport, practices which express exceeding one's limits have become a major fact of our society, as noted by the same author (Lipovetsky, 2007). In fact, the generalization of doping is nothing but the logical consequence of the modern vision about the human body, a body regarded as an object abandoned to specialists in various sciences, a body which is increasingly more „manufactured" with the purpose of obtaining performance. In such society, the appeal to stimulating or doping substances is presented as more and more indispensable in order to succeed, or at least to cope. „In fact, doping in sports is the image of our society, of the treatment which it reserves for nature (flora and fauna) and the environment. Similarly to the way plenty of chemical fertilisers are used to increase the efficiency of agricultural land, in the same way, we do not hesitate to use other just as chemically loaded substances in order to achieve results that exceed norms" [28].

Another argument according to which doping should be accepted refers to a universal principle of ethics, namely, the principle of equality. „All human beings are born free and equal in dignity and rights", states Article 1 of the Universal Declaration of Human Rights. This statement does not contradict the existence of physical differences: equality does not mean identity. This is best demonstrated by the principle of sports competitions where the watchword is „may the best win". In the case of sports, the best means the strongest, fastest, most agile, most resistant. These skills are unevenly distributed between individuals and have a genetic origin. Even if the physical and mental training interferes with the biological determinism and contributes to the success of champions, key biological characteristics (breathing, cardiac capacity, musculature, nervous system, etc.) shall be decisive in achieving success, and „one of the reasons for being of our society is to compensate for, not to promote the consequences of biological inequalities" [29], according to Kahn (2004). The use of instruments, prostheses, ordinators and other auxiliaries allows the restoration of parity between persons in respect to their ability to move, work, remember, play, etc. When a physically disadvantaged athlete use means - for example, doping substances - to compensate for his or her deficiencies, he or she does not contradict the principle of equality. Furthermore, the acceptance of doping practices and their use by all will restore the initial physical inequalities, the same author affirms. The fact that so many athletes have been found positive to anti-doping tests or have admitted, after their withdrawal from sports, that they had been doped, justify the opinion that the idea of a natural sport remains just a myth. „It is sensible to suspect that gold medals now no longer go to those who are not doped, but to those who are processing their doping substances for a maximum result so well they are not found" states Singer (2007), professor of Bioethics at Princeton University in the United States. He analyses the solution proposed by Săvulescu (2004), a doctor of medicine and bioethics, leading the Oxford Uehiro Centre for Practical Ethics and who opts for lifting the prohibition on doping substances which strengthen performance and pleads for the freedom of athletes to consume whatever they want, as long as it does not represent a threat to their health. Săvulescu et al. (2004) affirms that, instead of trying to detect whether an athlete used doping substances, we should focus on mea-

surable indicators to find out if they are endangering their health. Thus, if an athlete has a significant level of erythrocytes in their blood as a result of the use of erythropoietin (EPO), then they should not be allowed to compete. The problem is the number of erythrocytes, not the means used to increase this number.

Without the use of doping substances, athletes with the best genes will have an advantage which lacks fair play in relation to those more generically favoured [30]. „Of course, they also need to train, but if their genes produce more EPO than ours, they will defeat us in the Tour de France, no matter how much we trained. If not, we can take EPO to compensate for our genetic deficiency. By establishing a maximum level of erythrocytes, we can in fact establish the sport field by reducing the impact of the genetic lottery. Effort then becomes more important than to have the right genes" [31] (Singer, 2007). Those who claim that the use of doping substances is contrary to the spirit of sports are reminded that improving performance constitutes the very essence of this spirit. Accordingly, athletes should be allowed to pursue this spirit by any healthy means. Against this view we might argue that the use of doping substances has disastrous consequences to the long-term health of the athletes. Their use would lead to an inhumane form of instrumentalization and exploitation of athletes. They would then only be judged from the utilitarian perspective of their ability to win, of the profitability of the spectacle of sports, without taking into account the dangers to which they are exposed by using doping. Moreover, sport does not have a single „spirit". People practice sports to socialize, to move, to keep in shape, or in order to communicate. They can try to improve their performance, but they do it for their own good, in order to feel a sense of fulfilment. „This feeling of fulfilment has no meaning if it comes from a syringe or a pill they use. They are harmful to their health and their use would prove to be contrary to their own interests" [32].

An integrated approach on the issue of protection and promotion of human rights in connection with the practice of sports requires, therefore, a systemic overview of the anti-doping policies contained in the World Anti-Doping Code. Regarding *ethics* and *fair play,* „mandatory attributes of sport", we feel obliged to make it known that sport, according to the European Commission's White Paper on Sport, „is a social and economic phenomenon in continuous development, with an important contribution to the strategic objectives of the European Union relating to solidarity and prosperity. The Commission recognizes the essential role of sport in European society, especially at this moment, when it is necessary for it to become closer to the citizens and to deal with issues that they are directly interested in. However, sport is facing new threats and challenges emerging in the European society, such as commercial pressure, exploitation of young athletes, doping, racism, *violence*, corruption and money laundering" (White Paper on Sport, Introduction, paragraphs 1-3).

The specificity of sport refers to those regulations which concern the rules of games, or the rules regarding the sports field which have their own penalties, and certainly not to the sanctioning monopoly, as object of Courts of Arbitration for sports, of disputes which concern fundamental human rights. Specialists the field of sport, directly confronted with the many problems with regard to moral judgment, the responsibility and irresponsibility of sports bodies and those having related activities seem more and more interested to form a concrete and coherent vision in this field. According to those shown above we can state that sport, even at Olympic level, has become excessively professionalized and commercialized - in this sense we can answer that professional sports activities, understood in terms of the New Civil Code, must obey legal regulations.

Moreover, according to new legal interpretations of the concept of *Ethics* it is necessary to mention that: the imperatives of *efficiency* and *efficacy* of professional activities related to sports must be supplemented by the imperative of *legality* (in accordance with the principles of the Legal Ethics of Sports, and implicitly of the professions related to sports). We cannot stress this enough, we believe all this must become a requirement for all parties involved in sports activities – athletes, managers of for-profit entities (focusing on economic profits) or not-for-profit entities (focusing on social profits) who have an object of activity which is directly or indirectly connected to sports activities. We mentioned the concept of „Legal Ethics" [33] – an imperative which must be observed by all professionals involved in sports activities. Thus, „the concept of *Ethics*, and especially the concept of *legal ethics*, is multifaceted. Studying legal ethics, as part of applied ethics, becomes an imperative not only for the science of law, but also for moral philosophy. For these reasons, „moral philosophy has been marked, in recent years, by the singular development of its sub-branch known as „Applied Ethics" [34]. The study of legal ethics, as part of professional ethics, is now just beginning in Romania and other regions. This explains the very low interest of professionals (athletes, coaches, doctors, etc.), of the press, and of politicians, of those who have frozen the values of sport (playing activities) in ancient society, for this field [35]. It is true that we are in the presence of possible interpretations which would not make liable the acts of malpractice of professionals, because the existence of codes of ethics of certain professions is invoked, in the interest of delaying the enforcement of the institution of legal liability. Thus, while ethics is a product of cohabiting in a community, including rules of conduct which are not the product of state bodies and, consequently, their infringement cannot be sanctioned by the state, Law, as an assembly of legal rules, is the direct product of the state's will, and whose infringement shall attract the enforcement of sanctions by the state. Starting from the status quo, in which the two concepts are separated completely, it is very difficult to define a *joint concept*, a hybrid, which we shall call *legal ethics*, since ethical and legal matters are, in essence, different. The fact that legal rules must be *just*, fair and, therefore, filled with ethical and moral values, does not mean that they will not also be ethical rules, as ethical standards, through the important values which they protect and whose breach shall also attract a penalty (moral, this time), are not within the scope of the law [36]. In analysing the concept of *legal ethics*, we shall have to also take into account the content of the concept of *„professional ethics"* - in which the ethical, moral, legal, and technical rules are highlighted which are incumbent on the exercise of any profession [37].

The Decision of the Constitutional Court of Romania on the competence of the Court of Arbitration for Sport in Lausanne in Sports Doping Cases

From the very beginning, we would like to make it clear that we agree (and how could we not?) with the Decision of the Constitutional Court of Romania no. 560 of May 29, 2012, regarding the action of unconstitutionality regarding the provisions of Article 61 of Law no. 227/2006 regarding the prevention and fight against doping in sport, published in the Official Journal of Romania, Part I, no. 537 of August 1, 2012, which entered into entered into force on the date of publication. The Constitutional Court of Romania ruled in the case of the exception of unconstitutionality regarding the provisions of Article 61 of Law no. 227/2006 on the prevention and combating of doping in sports, an exception raised, of its own accord, by the Cluj Court of Appeal - the Commercial, Administrative and Fiscal Division of the Court in the file no. 131/33/2011.

The object of the exception of unconstitutional-

ity was represented by the provisions of Article 61 of Law no. 227/2006 on the prevention and fight against doping in sports, republished in the Official Journal of Romania, Part I, no. 63 of 25 January 2011, with the following content: - The Decisions of the Appeal Committee can be contested at the Court of Arbitration for Sport in Lausanne, within 21 days from the date of communication. In support of the unconstitutionality of these provisions, the author of the exception invoked the constitutional provisions of Article 20 relating to international human rights treaties, Article 21 relating to the free access to justice, article 124 relating to the administration of justice and Article 126 relating to the courts of law. By examining the exception of unconstitutionality, the Court found that the free access to justice is not absolute, but may involve limitations, as long as they are reasonable and proportionate to the goal pursued. In this respect, the European Court of Human Rights has stated in its case-law, that the right of access to the courts is not absolute. In the case of a right which the Convention has recognized without defining it within the restricted meaning of the word, there is the possibility of limitations implicitly admitted even outside the limits which circumscribe the content of any right. At the same time, the Court has stated through its case-law that this right requires, by its very nature, state regulation, regulation which may vary in time and space, but depends on *the resources of the communities and the needs of individuals*. In drafting such rules, states enjoy a certain margin of discretion. Relating to the arbitration proceedings, the Court, by Decision No 203 of 7 March 2006, published in the Official Journal of Romania, Part I, No 267 of 24 March 2006, stated that arbitration shall constitute an exception to the principle according to which Justice shall be enforced by courts and that these constitute an efficient legal mechanism aimed at ensuring fair, faster and less formal, confidential judgment, finalized by decisions susceptible to enforcement. Moreover, the Court notes that Romania agreed, by Law no 367/2006, published in the Official Journal of Romania, Part I, no 828 of 9 October 2006, the International Convention against Doping in Sport, adopted by the General Conference of the United Nations Organization for Education, Science and Culture in Paris on 19 October 2005. World Anti-Doping Code is an integral part of this Convention. Thus, in Part I of the World Anti-Doping Code, Article 13 expressly provides the jurisdiction of the Court of Arbitration for Sport in Lausanne in cases of doping in sport.

Some provisions of the World Anti-Doping Code are contradictory to the values of contemporary sports

1. „The purposes of the World Anti-Doping Code and the World Anti-Doping Program which supports it are: A. To protect the Athletes' fundamental right to participate in doping-free sport and thus promote health, fairness and equality for Athletes worldwide, and B. To ensure harmonized, coordinated and effective anti-doping programs at the international and national level with regard to detection, deterrence and prevention of doping.

The Code is the fundamental and universal document upon which the World Anti-Doping Program in sport is based. The purpose of the Code is to advance the anti-doping effort through universal harmonization of core anti-doping elements. It is intended to be specific enough to achieve complete harmonization on issues where uniformity is required, yet general enough in other areas to permit flexibility on how agreed-upon anti-doping principles are implemented. The Code has been drafted giving consideration to the principles of proportionality and human rights." The Code has been designed with a view to the *principle of proportionality and human rights* [38].

As fundamental argument for World Anti-Doping Code it is mentioned that „Anti-doping programs seek to preserve what is intrinsically valuable about

sport. This intrinsic value is often referred to as „the spirit of sport." It is the essence of Olympism, the pursuit of human excellence through the dedicated perfection of each person's natural talents. It is how we play true. The spirit of sport is the celebration of the human spirit, body and mind, and is reflected in values we find in and through sport, including: ethics, fair play and honesty, Health, Excellence in performance, Character and education, Fun and joy, Teamwork, Dedication and commitment, Respect for rules and laws, Respect for self and other Participants, Courage, Community and solidarity. Doping is fundamentally contrary to the spirit of sport. To fight doping by promoting the spirit of sport, the Code requires each Anti-Doping Organization to develop and implement education and prevention programs for Athletes, including youth, and Athlete Support Personnel".

2. In Part I of the Code, entitled „Doping Control" in the *Introduction,* it is specified that: „Part One of the Code sets forth specific anti-doping rules and principles that are to be followed by organizations responsible for adopting, implementing or enforcing anti-doping rules within their authority, e.g., the International Olympic Committee, International Paralympic Committee, International Federations, National Olympic Committees and Paralympic Committees, Major Event Organizations, and National Anti-Doping Organizations. All such organizations are collectively referred to as Anti-Doping Organizations.

All provisions of the Code **are mandatory in substance** and must be followed as applicable by each Anti-Doping Organization and Athlete or other Person. The Code does not, however, replace or eliminate the need for comprehensive anti-doping rules to be adopted by each Anti-Doping Organization. While some provisions of the Code must be incorporated without substantive change by each Anti-Doping Organization in its own anti-doping rules, other provisions of the Code establish mandatory guiding principles that allow flexibility in the formulation of rules by each Anti-Doping Organization or establish requirements that must be followed by each Anti-Doping Organization but need not be repeated in its own anti-doping rules. Anti-doping rules, like competition rules, are sport rules governing the conditions under which sport is played. ***Athletes or other Persons accept these rules as a condition of participation and shall be bound by these rules*** (a.n.: consent). Each Signatory shall establish rules and procedures to ensure that all Athletes or other Persons under the authority of the Signatory and its member organizations are informed of and agree to be bound by anti-doping rules in force of the relevant Anti-Doping Organizations. Each Signatory shall establish rules and procedures to ensure that all Athletes or other Persons under the authority of the Signatory and its member organizations consent to the dissemination of their private data as required or authorized by the Code, and are bound by and compliant with Code anti-doping rules, and that the appropriate Consequences are imposed on those Athletes or other Persons who are not in conformity with those rules. *These sport-specific rules and procedures, aimed at enforcing anti-doping rules in a global and harmonized way,* ***are distinct in nature from criminal and civil proceedings.*** They are not intended to be subject to or limited by any national requirements and legal standards applicable to such proceedings, although they are intended to be applied in a manner which respects the principles of proportionality and human rights. When reviewing the facts and the law of a given case, all courts, arbitral hearing panels and other adjudicating bodies should be aware of and respect the distinct nature of the anti-doping rules in the Code and the fact that those rules represent the consensus of a broad spectrum of stakeholders around the world with an interest in fair sport".

Critical notes: *Expressing the informed consent*, and here we refer to Olympic athletes in particular, does not translate into a contractual agreement. In order to conclude a contract, the parties, the participants to the sports activities (athletes, coaches, medical staff, agents, and organizers) must freely express their consent. In the case of an athlete (client), for their right to make an important decision regarding their life and health or the integrity of their assets, the corresponding obligation of the professional (partner) to fully and competently inform them about the activities they are about to carry out to their benefit, in order to avoid any possible risks. This obligation is of professional nature and has in view the transparency of the decision, in order to achieve the objective pursued, namely the fulfilment of the interests of the recipient of the services. Apparently, this answer could be interpreted as an „agreement" which leads to the birth of the legal relationship of contractual nature. But in fact, the relationship between the professional and the customer is complex, so we cannot relate strictly to traditional patterns on the formation of a civil contract. As a matter of fact, we can see that the athlete, the doctor, the coach, etc. are liable, or should be, for malpractice in all situations (not only hypothetical) where their professional activities have caused patrimonial or non-patrimonial damage due to doping.

The professional's liability may be engaged only if their fault has been demonstrated - but, according to Article 65 of Law no. 227/2006 republished, „(1) ***the lack of significant guilt or negligence cannot be retained in relation to the provisions of*** Article 2, Paragraph (2): The following deeds constitute breaches of the anti-doping regulations: e) falsification of any part of the doping control, including, but not limited to, the deliberate obstruction or attempt to obstruct a doping control officer, the provision of false information to an anti-doping organization or the intimidation or attempt to intimidate of a possible witness; (f) the possession of prohibited substances and/or methods; (g) trafficking or attempted trafficking of any prohibited substances and/or methods; (h) administering to an athlete during a competition and/or outside of competitions of any prohibited substances and/or methods; i) complicity by assisting, encouraging, supporting, instigating, covering or any other type of intentional complicity involving a violation or attempted violation of the anti-doping regulations, including registering an athlete in the competition during their period of suspension; and the penalty shall be established in accordance with the degree of guilt. (2) For the facts as referred to in Article 2, Paragraph (2), Letters (c), (d) and (j), **in case of significant lack of guilt or negligence, the period of suspension can be reduced, but shall not be less than half of the applied suspension period.**

The special character of the civil liability of professionals, naturally derives from their obligations, which are subject to rules and requirements of the exercise of each profession. In each area, the activities of a specialist must be carried out with the strict observance of provisions of a technical, procedural, medical or scientific nature whose purpose is to provide a legal framework which shall eliminate or mitigate as far as possible the risks of damages. This is why the professional's activity is evaluated from the perspective of these special rules, effectively establishing, in each case, whether these obligations have been breached, and to what extent there is a causal link between these and the damages which occurred. The illicit fact which triggers the mechanism of civil liability consists of the breach of professional obligations. It must be emphasized that professional obligations are assumed on the occasion of the specific exercise of a liberal profession, including athletic and related professions, and this is why they are assessed according to the approved national and international standards, as recognized by the scientific or techni-

cal authorities regulating the profession concerned. All professional obligations are equally important because they have been established in order to ensure the protection of those who receive the services, but also ***in order to protect professionals of abuses likely to hinder them from practicing their profession.*** Each obligation has been regulated in such a way as to impose a diligent and cautious behaviour in order to avoid the danger of injury, damage or accident. In these circumstances, it is not possible to rank these in order to determine which are the main obligations and which are the secondary or accessory ones. On the other hand, between these professional obligations there are some strong ties, because the execution of some depends on the manner in which others are fulfilled. Thus, for example, in the case of a physician, the obligation to grant competent, from a scientific point of view, and careful medical care represents the main objective of the work, but it can only be achieved by carrying out the other obligations pertaining to the rights of the patient (in our case, of athletes) relating to informing them correctly and completely, their bodily safety, their counselling, the confidentiality of medical information, etc. The description of medical professional obligations as obligations of means or of result [39] provides criteria for determining the liability of the debtor, of the professional towards their creditor, the recipient of the service, with reference to the burden of proof of damages, the assessment of the debtor's fault consisting in the breach of his or her professional obligations, the establishment of the causal link between these and the guarantees concerning the execution of the claim, and respectively the payment of the damages.

In conclusion, it is not possible to determine a model according to which to maintain that certain professional obligations are just of means or of result, but it is necessary to make an *in concreto* analysis, on a case-by-case basis, in order to be able to assess the professional's conduct and to assess their obligation to compensate the victim. In principle, it is necessary to take into account whether the professional guaranteed the achievement of a given beneficial result to their customer or patient, criterion which shall determine whether they have been in breach of professional obligations of means or of result. For certain professions, such as that of lawyer, doctor or coach, *most of the obligations shall be deemed to be of means*, since one cannot guarantee obtaining a particular result, such as winning a trial, or curing a patient, or achieving excellence in sport, despite acting as good a professional. In these cases, the victim must prove that they have suffered damages which were caused by the ignorance, incompetence, negligence or imprudence of the specialist. The situation is very different *in the case of obligations of result*, where the victim's situation is more advantageous, since, in the absence of the result, liability can be invoked in all cases, with the exception of those due to foreign causes, i.e. an event of force majeure, the deed of the victim or of a third person. It is worth noting that the current trend manifested in the field of liability of professionals is to strengthen the scope of the obligations of result whenever the safety of the beneficiary is concerned. It was deemed that, for reasons of equity, they must be protected if the professional act has not reached the performance which they legitimately expected [40]. The „defence" of the weak and vulnerable is frequently discussed in relation to the professional, whose responsibility is much more demanding compared with other „providers of services", in relation to risks of accidents. ***The ethical-legal principle which forms the basis of civil liability has been entered into the Romanian Civil Code, in Article 1,349 as follows: the breach of the general obligation to ensure compliance with the legal provisions or rules established by custom, if it resulted in trespassing upon the subjective rights and legitimate interests of other persons, binds the***

guilty party to integral repairs. In contractual matters, this principle is rendered by the provisions of Article 1,350 of the Civil Code. The universality of this rule makes it applicable in all cases, laying down the legal framework in which the victim may make claims and obtain payment of damages. This principle has deep moral connotations, being fair to restore the social balance, destroyed by an illicit deed, which provides for the repairs of the damage suffered by the victim, by the one who is guilty. This facet of civil liability, arising from the fact that, in the exercise of their freedom, man builds his or her own personality, but, at the same time, they must bear the responsibility for their actions. Thus, one who acts consciously is responsible for one's own acts and their consequences, being obliged to restore the social balance should it be distorted. The real responsibility is always associated with the order commutative justice, which tends towards the establishment of a legal reaction designed to eliminate the consequences of the damaging fact.

The relationship between Ethics, Morality and Law is focused on the guilt of the author of the illegal deed. Freedom and responsibility constitute two complementary and indispensable concepts which characterize the human dignity. Civil liability involves conscience and freedom. Only a person who is aware is free, and therefore responsible. On the other hand, freedom without responsibility tends toward anarchy, or, in other words, freedom is conditioned by individual responsibility. So, as soon as one exceeds the limits laid down by the rules of the positive law, injuring by default the rights of third parties, one shall enter in the field of illegal deeds, of offences, and must be held responsible for the consequences of the acts which one commits. The vision of the free and responsible person also involves an objective view of Law which has as finality the idea of justice and safeguarding of essential principles, among which „do not injure or cause damage to another" figures as a priority. Such an approach to Law is normative and dissuasive, because it imposes choices, proposes purposes, and dictates attitude and behaviour.

Regarding the WADA Code provision stating that ***„These sport-specific rules and procedures, aimed at enforcing anti-doping rules in a global and harmonized way, are distinct in nature from criminal and civil proceedings",*** we believe this statement cannot be valid if we take into account the hierarchy of the legal effects produced by normative acts. Even if documents issued by sports structures are sources of law, they are still inferior to those included in national legislation, proving the limits of the „specificity of sports". ***Additionally, we find it unthinkable that in the framework of law suits which might generate patrimonial or non-patrimonial loss for professionals, be they legal persons, professional corporations or natural persons, that they be denied exercising their fundamental right to defence and not be able to invoke, in their favour, limitation of legal, civil or criminal liability clauses, as the case may be.***

3. *Regarding Article 22 of the Code, the involvement of governments, „Each government's commitment to the Code will be evidenced by its signing the Copenhagen Declaration on Anti-Doping in Sport of 3 March 2003, and by ratifying, accepting, approving or acceding to the UNESCO Convention. The following Articles set forth the expectations of the Signatories: Each government will take all actions and measures necessary to comply with the UNESCO Convention. Each government will put in place legislation, regulation, policies or administrative practices for cooperation and sharing of information with Anti-Doping Organizations and sharing of data among Anti-Doping Organizations as provided in the Code. Each government will encourage cooperation between all of its public services or agencies and Anti-Doping Organizations to timely share informa-*

tion with Anti-Doping Organizations which would be useful in the fight against doping and where to do so would not otherwise be legally prohibited. Each government will respect arbitration as the preferred means of resolving doping-related disputes, subject to human and fundamental rights and applicable national law. Each government that does not have a National Anti-Doping Organization in its country will work with its National Olympic Committee to establish one. Each government will respect the autonomy of a National Anti-Doping Organization in its country and not interfere in its operational decisions and activities. A government should meet the expectations of Article 22.2 no later than 1 January 2016. The other sections of this Article should already have been met. Failure by a government to ratify, accept, approve or accede to the UNESCO Convention, or to comply with the UNESCO Convention thereafter may result in ineligibility to bid for Events as provided in Articles 20.1.8, 20.3.11, and 20.6.6 and may result in additional consequences, e.g., forfeiture of offices and positions within WADA; ineligibility or non-admission of any candidature to hold any International Event in a country, cancellation of International Events; symbolic consequences and other consequences pursuant to the Olympic Charter".

In order to make critical observations to these provisions, we must also take into account the commentaries to this Article 22: Most governments cannot be parties to, or be bound by, private non-governmental instruments such as the Code. For that reason, governments are not asked to be Signatories to the Code but rather to sign the Copenhagen Declaration and ratify, accept, approve or accede to the UNESCO Convention. Although the acceptance mechanisms may be different, the effort to combat doping through the coordinated and harmonized program reflected in the Code is very much a joint effort between the sport movement and governments. This Article sets forth what the Signatories clearly expect from governments. However, these are simply „expectations" since governments are only „obligated" to adhere to the requirements of the UNESCO Convention".

Conclusions

Certain instances of abusive exercise of rights of the World Anti-Doping Agency can be ascertained, owing to certain provisions of the Code, which can form the legal framework for causing prejudice to sport professionals. This is why the international community shall have to reconsider their adhesion to the UNESCO Doping Convention.

We believe that those presented as critical remarks regarding the provisions of the Code, which can be considered perfectly viable, may be supplemented by others. ***Thus, with the help of a larger working group, we could identify effective solutions to the issues highlighted today, and successfully defend the innocent from legally unfounded doping accusations, using the principles of the current values of sport, the legal ethics of sport and legal principles. Liability for the act of doping in sport shall have to be individualized, and, where necessary, joint liability or in soldium liability shall have to be able to be instrumented.***

Sports professionals, as defined by the New Romanian Civil Code, should not permanently have the dark cloud of the WADA Code hanging over their heads. This permanent threat is a limiting factor for excellence in sport, a sport product much appreciated by sport consumers. In the case where the principles of sports ethics of "clean sports" have been breached, those who are found guilty shall have to answer according to national or international courts of common law - at least with regard to the violation of the right to defence according to the international regulations in the field. We find it unthinkable that in the framework of law suits which might generate patrimonial or non-patrimonial loss for professionals, be they legal

persons (for-profit or not-for-profit), professional corporations or natural persons, that they be denied exercising their fundamental right to defence and not be able to invoke, in their favour, limitation of legal, civil or criminal liability clauses, as the case may be.

Lastly, we feel that Kahn (2004) was fully justified in stating that „after all, only one question is worth posing: is Sport an activity for people, or are people merely the means to ensure the athletic show?". A wise answer to this question may allow a better framing of sports in society and lead to eliminating any forms of instrumentalisation of athletes [41].

References:

1. Nae Neculaescu, in his Article *Capcanele ambiguității terminologiei juridice românești (The Pitfalls of the Ambibuous Nature of Romanian legal terminology),* „Premium" online Journal, Publishing House: Universul Juridic, Bucharest, August 10, 2018, which makes particular reference to the development of a necessary cohesive terminology in order to develop a European Code of Contracts, and, in our case, perhaps an International Code for Sport and Professional Athletes.

2. The European White Paper on Sport (Article 1, Paragraph 1, Letter A) defines **sport** as *„all forms of physical activity which, through casual or organised participation, aim at expressing or improving physical fitness and mental well-being, forming social relationships or obtaining results in competition at all levels".*

3. Article 2, Paragraph (3) of Law No 69/2000 on Physical Education and Sport: *„through **physical education and sport** we understand all forms of physical activity, aimed, through an organized or independent participation, to express or to improve the physical condition and spiritual comfort, to establish civilized social relations and to lead to results in competitions of any level".* (Article 1, Paragraph 2), also stating that: *„Physical Education and Sport shall include the following activities: physical education, sport in schools or universities, sport for all, professional sport, physical exercises for the purpose of maintenance, prophylaxy or therapy".*

4. VOICU, A.V., *Managementul organizațiilor și activităților sportive (The Management of Sports Organizations and Activities)*, Publishing House: Risoprint, Cluj-Napoca, 1998, with reference to: Kirițescu, C., *Palestrica (Palestrics),* Publishing House: Editura Uniunii de Cultură Fizică și Sport, București, 1964, p. 328-330.

5. Ibidem, p. 331.

6. Ibidem.

7. Ibidem, p. 17.

8. Ibidem

9. See: The Council Directive 94/33/EC of 22 June 1994 on the protection of young people at work. Voicu A.V., *Emphasizing juridical foundations of children's protection against exploitation through work/sport in a Constitutional State – Romania*, Official Journal of the International Association of Sports Law (IASL), The International Sports Law Review „Pandektis" - Published Semi-annually. www.nb.org, International Sports Law Review Pandektis, 2008, pp. 45-53;

10. VOICU, A.V., *Valorile educației fizice și sportului în România contemporană* (*The Values of Physical Education and Sports in Contemporary Romania*), SPORTSCINCE.RO, INCS, 2007.

11. Georgio Del Vechio, Publishing House: Europa Nova, translation of the fourth Italian Edition, București.

12. PETRE, Andrei, *Filosofia valorii* (*The Philosphy of Value*), Publishing House: Fundația Regele Mihai I, București, 1945, p. 111.

13. VOICU, A.V., *Răspunderea civilă delictuală cu privire specială la activitatea sportivă* (*Civil Tort Liability with Special Regard to Sports Activity*), Publishing House: Lumina Lex, București, 1999, p. 176.

14. available at http://www.ana.gov.ro/rapoarte%20nationale/RN_2017.pdf

15. Cristina GAVRILUȚĂ, Nicu GAVRILUȚĂ. *Teorii, metode aplicații* (*Theories, Methods, Applications*), Publishing House: Polirom, Iași, 2010, p. 88.

16. CRAIOVAN, I., *Tratat de Teoria generală a dreptului* (*Treatise on the General Theory of Law*), Second Edition – revised and supplemented, Publishing House Universul Juridic, București, p. 214.

17. MARȚIAN, I., *Structura acțiunii politice* (*The Structure of Political Action*), Publishing House: Multimedia, Arad, p. 80 and the following.

18. CRAIOVAN, I., *Dimensiunea axiologica a dreptului* (*The Axiological Side of Law*), Journal: „Premiul", Publishing House: Universul juridic București, 31 August 2018.

19. VOICU, A.V, *Some Arguments Regarding the Necessity of Changing the Paradigm of Olympic Education in Agreement With an Adequate Juridical Pedagogy*, cited work.

20. PRUTIANU, Șt., „Tratat de comunicare și negociere în afaceri", Ed. Polirom, Iași, 2008, p. 339.

21. Elisabeth NOELLE-NEUMANN, *Spirala Tăcerii. Opinia publică – învelișul nostru social*, (*The Spiral of Silence: Public Opinion - Our Social Skin*), Publishing House Comunicare.ro., Bucuresti, 2004.

22. Johan HUIZINGA, *Homo ludens – încercare de determinare a elementului ludic al culturii (Homo Ludens: A Study of the Play-Element in Culture)*, Publishing House: Humanitas, București, 2003, p. 289-311

23. Ibidem.

24. SHAWN E. KLEIN, ed. *Defining Sport. Conceptions and Borderlines.* Lanham, MD: Lexington Books, 2017

25. ZANC, I., LUPU, E., The Journal „Palestrica Mileniului III - Civilizaţie şi Sport", Volume X, Nr. 1 (35), March 2009, Cluj-Napoca, p. 33-39, with reference to: Pflaster H A. *Ce şanse are fair-play-ul? (What Chances Does Fair-Play Have?)* http: // www. dadalos. Org /frieden_rom /grundkurs_5 / fairness.htm 2000; Orwell G. The Sporting Spirit. First published, Tribune. GB, London, 1945, 1.

26. ZANC, I., LUPU, E., op. cit.

27. LIPOVETSKY, G., *Fericirea paradoxală. Eseu asupra societăţii de hiperconsum (Happiness as a Paradox. Essay on the Hiperconsumer Society.)* Publishing House: Polirom, Iaşi, 2007.

28. ZANC, I., LUPU, I., with reference to Stapinsky S., *Dopage et genie genetique*. http://agora.qc.ca/reftext. nsf L'Encyclopedie de L'Agora, 2004

29. Ibidem, with reference to Kahn A. *Liberte, egalite, dopage*. Pour la science. 2004; 321: 8.

30. Ibidem, with reference to Săvulescu J, Foddy B, Clayton M. *Why we should allow performance enhancing drugs in sport*. Br. J. Sports Med. 2004; 38:666-670.

31. Ibidem, with reference to: Singer P. *Este dopajul incorect? (Is Doping Incorrect?)* Revista Dilema Veche, Bucure;ti, 2007; (186) 4: 4

32. ZANC, I., LUPU, E., op. cit.

33. Alexandra SIBANA, *Despre etica juridică a practicienilor din domeniul dreptului (On the Legal Ethics of Practitioners in the Field of Sports)* in Ion Copoeru, Nicoleta Szabo, Coordonatori, *Etică și cultură profesională (Professional Ethics and Culture),* Publishing House: Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2008, p. 192-197.

34. Alexandra SIBANA, op. cit., p. 192, with reference to Ion Copoeru, Nicoleta Szabo, *Dileme morale şi autonomie în contextul democratizării şi al integrării europene (Moral Dilemmas and Autonomy in the Context of Democratization and European Integration)*, Casa Cărţii de Ştiinţă, 2004, p. 8.

35. Idem, with reference to Ion Copoeru, Nicoleta Szabo, op. cit., p. 8.

36. Idem, p. 193.

37. Alexandra SIBANA, op. cit., p. 193, with reference to Gh. Mateuț., A. Mihaila, *Logica juridică (Legal Logic)*, Publishing House: Lumina Lex, 1998, p. 209.

38. *Comments: The Olympic Charter and the International Convention Against Doping in Sports 2005 adopted in Paris on 19 October 2005 („the UNESCO Convention") recognize the prevention and fight against doping in sports as very important parts of the mission of the International Olympic Committee and UNESCO, and also recognize the fundamental role of the Code.*

39. L.R. BOILĂ, *Discussions regarding the legal nature of the professional legal liability of physicians towards their patients*, in the Journal „Dreptul" (The Law) No 2/2011.

40. Idem, p. 29.

41. ZANC, I., LUPU, I., op. cit., with reference to: Kahn A. *Liberte, egalite, dopage*. Pour la science. 2004; 321.

CZU

REFORMA MANAGEMENTULUI ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL UNIVERSITAR ȘI PROBLEMATICA HUB-URILOR UNIVERSITARE

prof.univ.dr. **RAMONA Lile**
Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad

În această lucrare vom încerca să creionăm câteva principii simple, care ar putea avea rol de ghidaj în managementul universitar eficient, principii bazate pe experiență, pe nevoile actuale ale societății de consum. Vom discuta despre obligativitatea creării unui spațiu de întâlnire între mediul economic și cel universitar în care cele două entități să comunice, să transfere informații, expertize. Soluția care poate crea și, s-a dovedit în multe cazuri, o soluție de succes este cea a hub-urilor, acele mici comunități generatoare de valoare. HUB-ul poate fi legătura dintre spațiul vast al cunoașterii și cel empiric al vieții de zi cu zi, este un loc în care ideile vor dospi iar din aluatul crescut se poate înfrupta o comunitate.
Cuvinte-cheie: *management universitar, HUB, economie, dialog, soluții inovative.*

MANAGEMENT REFORM IN UNIVERSITY EDUCATION AND THE PROBLEM OF UNIVERSITY HUBS

In this article, we will try to define some simple principles that could play a leading role in the effective management of universities, principles based on experience and the current needs of the consumer society. We will discuss the acute need of creating a meeting space between the economic and the academic environment where both entities could easily communicate, share information and expertise. The solution that can create and, in many cases, has proven to be a successful solution is the hubs - small value-generating communities. A HUB is a valuable connection between the vast space of knowledge and the empirical one of the daily life, it is a place where ideas are generated and the community subsequently benefits from.
Keywords: *university management, HUB, economics, dialogue, innovative solutions.*

Introducere. Având în vedere că în societatea actuală singura constantă este schimbarea, conceptul de reformă apare inevitabil în toate domeniile de activitate. Din păcate, așa cum se prezintă proiectele de reformă în societatea actuală, fie că vorbim de sistemul educațional, economic, administrativ sau social, propunerile de reformare merg în direcția complicării sistemelor deja existente, printr-o birocratizare excesivă și prin adăugarea unor seturi de reglementări și măsuri din ce în ce mai stufoase.

Să nu uităm că, cuvântul reformă este de sorginte protestantă și a fost introdus în mediul teologic de către Martin Luther pentru a separa crezul protestant de cel catolic. El reduce întreaga teologie catolică la trei principii simple: „sola scriptura, sola fide, sola gratia”, adică „numai scriptura, numai credința și numai harul”. Reforma protestantă care, potrivit lui Max Weber, a generat capitalismul modern, a fost, de fapt, o mișcare religioasă și socială în direcția simplității.

Noi considerăm că orice reformă ar trebui să păstreze acest sens original al simplității și al simplificării lucrurilor. Așadar și orice reformă care privește educația și mediul universitar ar trebui mai degrabă să meargă în direcția simplificării metodologice pentru a putea găsi cele mai bune instrumente de conectare a mediului universitar cu mediul social în

sens larg sau cu piața muncii și mediul de producție, în sens restrâns.

În această lucrare vom încerca să creionăm câteva principii simple, care ar putea avea rol de ghidaj în managementul universitar eficient, principii bazate pe experiență, pe nevoile actuale ale societății de consum.

Unul dintre principiile de la care trebuie să pornim este obligativitatea creării unei legături directe, durabile, dintre mediul universitar și cel economic. Este necesar crearea unui spațiu de întâlnire în care cele două entități să comunice, să transfere informații, expertize.

Un al doilea principiu este obligativitatea creării unui spațiu de întâlnire dintre diverși generatori de expertiză din diferite domenii. În acest moment interdisciplinaritatea este o condiție sine quan on a dezvoltării societății. Nu se mai poate vorbi de domenii foarte bine separate de limitele înguste ale unei definiții de dicționar, fiecare domeniu intră în conexiune cu un altul, se întrepătrund pentru a genera noi domenii de studii cu multiple beneficii.

Cel de al treilea principiu la care vom face referire este cel al creării unei comunități generatoare de idei, comunitate construită pe relații interumane, cu costuri puține, dar care să permită crearea unor conexiuni între diferiți actanți de pe piața muncii, mediul de afaceri și mediul universitar cu câștiguri pentru toate părțile implicate.

Soluția care poate crea și, s-a dovedit în multe cazuri, o soluție de succes este cea a hub-urilor, acele mici comunități generatoare de valoare. În acest sens, în opinia noastră orice reformă autentică, care are la bază dezvoltarea durabilă și sustenabilitatea pe termen lung a mediului educațional este ineluctabil legată și de această problematica.

Direcții, tendințe în învățământul european. Pentru o abordare corectă a problematicii învățământului superior trebuie, în prealabil, creionat contextul în care se plasează universitățile. Orice încercare de a găsi cele mai eficiente soluții de management pentru universitățile secolului XXI trebuie fundamentată pe tendințele sociale și economice ale momentului. Un management eficient este determinat de rezultatele obținute. În acest caz, rezultatele se convertesc în produsul finit al educației academice, absolventul. Toate deciziile luate la nivelul managementului unei instituții de învățământ superior se focalizează pe calitatea absolvenților, pe capacitatea lor de a se adapta la exigențele societății de consum. Gradul de inserție al absolvenților pe piața muncii este un criteriu important privitor la calitatea actului academic. Este foarte important parcursul profesional post universitar al absolvenților, gradul lor de pregătire, de adaptare la cerințele pieței. Un management eficient înseamnă nu doar o bună structură organizatorică internă ci și un grad mare de ocupare profesională a absolvenților în domeniile studiate.

În acest sens vom puncta câteva modificări esențiale survenite în societatea europeană, modificări profunde de care trebuie să se țină cont în creionarea unui plan managerial rodnic. Parte din ele au fost menționate în Recomandarea Parlamentului European privind rolul universităților în Europa cunoașterii.

Prima dintre ele face referire la creșterea cererii pentru formarea profesională. În ciuda scăderii natalității, conform Eurostat natalitate Europei este în scădere și asistăm la o îmbătrânire a populației, se observă o creștere a cererii de formare superioară, destinată a fi în creștere în anii următori, în primul rând datorită politicii adoptate de anumite guverne, care vizează creșterea numărului de studenți din învățământul superior, iar apoi datorită faptului că se profilează noi necesități legate de educație și de formarea pe tot parcursul vieții.

A doua problemă a universităților europene este că atrag mai puțini studenți străini și cercetători decât universitățile americane. Mai mult chiar, studenții europeni aleg, de multe ori, să urmeze cursurile în

SUA și majoritatea nu ezită să se stabilească acolo. Conform analizei făcute în Parlamentul European, universităţile europene oferă, cercetătătorilor şi studenţilor, de fapt, un mediu mai puţin atractiv, în mod parţial datorită faptului că, adeseori, nu posedă masa critică necesară, ceea ce le împinge să caute asocieri prin crearea reţelelor de cursuri sau diplome comune. Totuşi, există alţi factori, exteriori politicii universităţii, care joacă, de asemenea, un rol important, ca de exemplu rigiditatea pieţei muncii sau un spirit antreprenorial mai puţin dezvoltat, care limitează posibilităţile de angajare în sectoarele inovatoare.

Oficialii UE propun ca soluții dezvoltarea unei cooperări strânse şi eficiente între universităţi şi domeniul industriei și multiplicarea locurilor de producere a cunoştinţelor. Cooperarea între universităţi şi industrie trebuie consolidată prin încurajarea în mod special a unei orientări către inovaţie, a creării unor noi întreprinderi şi, dintr-o perspectivă mai generală, a transferului şi a răspândirii cunoştinţelor. În plus, mediul universitar trebuie să devină concurențial, antreprenorial, să ofere, să vândă, mediului economic expertiza pe care o deține.

De asemenea se impune al nivel european o orientare tot mai clară spre interdisciplinaritate. Cu cât domeniile de studiu devin mai înguste, cu atât mai mult este nevoie de abordarea transdiciplinară, cel puțin în tratarea marilor provocări ale societăţii, cum ar fi dezvoltarea durabilă, noile flageluri medicale, gestiunea riscurilor etc. Ceea ce se așteaptă de la universități nu este perseverarea în tradiția învățământului universitar care presupune o anumită încremenire ci dezvoltarea unor competențe transversale în domeniul cunoașterii, deschiderea tot mai mult spre știință. În același timp progresele majore și rapide implică o educare pe tot parcursul vieţii, care impun o mai mare permeabilitate între componentele şi nivelurile sistemelor de educaţie şi formare.

O politică managerială de succes trebuie să țină cont de toate aceste date, să-și construiască strategia în funcție de aceste orientări ale politicii universitare europene. Nu este suficientă o bună pregătire academică a studenților pe un anumit domeniu, trebuie dezvoltate deprinderi și competențe care să permită absolventului să facă conexiuni între domeniul studiat și alte domenii mai mult sau mai puțin tangențiale. De asemenea trebuie create oportunități prin care studenții, viitorii angajați sau antreprenori, să intre în contact cu mediul economic, să ia pulsul societății, să fie pregătiți pentru înfruntarea cu realitățile socio-economice ale momentului.

Principiile managementului universitar. Așa cum afirmam în introducere, scopul oricărei reforme este cel de a simplifica lucrurile. În domeniul managementului universitar, în ceea ce privește găsirea unei soluții pentru inserția pe piața muncii a studenților, una din cele mai simple este cea de crearea a unui cadru în care raporturile dintre spațiul universitar, economic și social să fie ușor de gestionat. Crearea unor HUB-uri facilitează acest demers pentru că creează conexiunile necesare între spațiul academic și cel al societății de consum, conexiuni care fac posibil un schimb de informații și expertiză între cele două părți. Astfel se respectă primul principiu enunțat, cel al conexiunilor directe dintre mediul universitar și cel economic cu câștiguri de ambele părți.

Dacă acceptăm premisa că rolul educației, fie că este vorba despre învățământul gimnazial, liceal sau universitar, este cel de a forma caractere, de a dezvolta personalități și de le oferi societății, atunci înființarea acestor hub-uri la finalul ciclului educativ nu face altceva decât să pregătească transferul studentului din spațiul academic în cel economic și social. Crearea acestor mici comunități de tranzit în care transferul cunoștințelor și exersarea deprinderilor se face în mod natural din sfera educativă

în cea a pieței muncii, reprezintă soluția cea mai simplă pentru ceea ce se numește în majoritatea rapoartelor sociologice, inserția studentului pe piața muncii.

În plus, hub-ul oferă spațiul de interacțiune dintre diverși generatori de expertiză din diferite domenii și creează premisele interdisciplinarității. Aceasta este necesară pentru depășirea granițelor dintre diferite domenii și pentru a oferă o perspectivă integrată a lucrurilor care sunt, de regulă analizate separat.

Așa cum spunea J. Moffeti „ Cel mai puternic argument pentru interdisciplinaritate este chiar faptul că viața nu este împărțită pe discipline". Societatea de consum în care trăim necesită o abordare interdisciplinară iar produsul finit al educației, adică studentul, trebuie să dețină abilitățile de abordare integrată a problematicilor. Trebuie să dezvolte structuri mentale și acționale, cu potențial de transfer și adaptare, să dezvolte atitudini comportamentale flexibile și integrate. Crearea acestor spații care să permită comunicarea între diferite domenii, schimburi de expertiză, poate duce la descoperirea unor noi câmpuri de investigație. În fond, o abordare transdisciplinară este centrată pe viața reală, acolo unde rezolvarea unor probleme incumbă mai multe perspective, soluții etc. Problemele cu care ne confruntăm în viața profesională, socială sau personală impun judecăți și decizii care nu sunt, de regulă, limitate în jaloanele disciplinare. Aceste probleme au un caracter integrat, iar rezolvarea lor impune corelații rapide și semnificative.

Cel de al treilea principiu menționat este cel al creării unei comunități generatoare de idei, comunitate construită pe relații interumane, cu costuri puține, dar care să permită crearea unor conexiuni între diferiți actanți de pe piața muncii, mediul de afaceri și mediul universitar cu câștiguri pentru toate părțile implicate. Acesta este efectul social al hub-urilor. Omul este o ființă socială. Celebrul filosof grec, Aristotel definea omul în raport cu statul „Aşadar, este clar că statul este din natură anterior individului, căci întrucât individul nu-şi este suficient, el este faţă de stat ca mădularele unui corp faţă de acesta, iar pe de altă parte dacă nu poate ori nu are trebuinţă să se întovărăşească în societate din cauza suficienţei sale, atunci nu este membru al statului, ci ori fiară, ori un zeu. Aşadar, din natură există în toţi instinctul pentru o asemenea comunitate", susținând că raporturile interumane sunt cele care definesc ființa umană.

Studentul trebuie pus în raport cu celelalte structuri sociale, chiar dacă la nivel micro prin interacțiunile cu reprezentanți ai lor, relații care îl pot ajuta să se dezvolte în plan personal și, în plus, determină o creștere a gradului de adaptabilitate.

HUB-urile soluția pentru un management eficient. Dacă apelăm la o traducere exactă a termenului, HUB, în limba engleză înseamnă „butucul roții", adică partea care ține roată. Mecanismul care devine esențial pentru deplasarea în siguranță a mașinii sau bicicletei. Putem interpreta că HUB este ceea ce face posibilă mișcarea, progresul. În contextul acestei analize, HUB-urile universitare pot fi cele care fac posibil progresul, înaintarea, care pun în mișcare un întreg angrenaj.

Unii specialiști definesc hub-ul ca și un business de comunitate, în care succesul este consecința directă a succesului rezidenților, sau un mediu de afaceri controlat, în care rezidenții au acces la oportunități pentru creșterea accelerată a businessului propriu sau pentru racolarea unor resurse umane valoroase.

Conceptul de hub există și este implementat în România cu un real succes în mediul de afaceri, este susținut de companii private care văd în acest nou concept, oportunități de dezvoltare a afacerii.

Ceea ce propunem însă noi, în acest demers, este dezvoltarea acestor hub-uri în cadrul universităților. Care sunt motivele pentru care universitățile pot

deveni locații pentru dezvoltarea unor asemenea concepte?

În primul rând mediul universitar deține spațiile pe care le poate folosi pentru construirea unor asemenea comunități.

În al doilea rând deține expertiză academică pentru a atrage oamenii de afaceri interesați de produsele intelectuale, de soluțiile oferite de cercetători.

În al treilea rând pot crea spațiul unei comunicări interdisciplinare și a unor abordări tranadisciplinare a problematicilor puse în discuție.

În al patrulea rând poate popula acest Hub cu studenți interesați de implicarea directă în mediul de afaceri, se poate face un transfer de cunoștințe din ambele direcții și în favoarea ambelor părți.

HUB poate deveni o afacere în sine, ceea ce susține conceptul de universitate antreprenorială sau poate funcționa precum un laborator de idei care să aducă beneficii atât celor implicați din mediul universitar cât și celor care vin din mediul economic sau cultural. Să nu uităm că acest concept nu trebuie redus doar la o perspectivă științifică, tehnică ci poate fi transferat cu succes în lumea artelor să aducă laolaltă oameni de cultură, specialiști care prin dialog să aducă un plus de valoare actului cultural. Indiferent însă de tipologia HUB-ului, este important ca aici să se regăsească împreună studenți, reprezentanți ai societății civile, ai mediului de afaceri, ONG-uri etc. În acest fel se pot realiza conexiuni între diferite compartimente ale societății, pot fi generate idei care să ducă la soluții eficiente și ingenioase. Pot fi inițiate proiecte beneficie societății, pot fi create evenimente de interes pentru comunitatea locală. Din această perspectivă poate fi punctat și rolul social al acestui concept determinat de interferența dintre lumea academică și cea a comunității locale care

HUB-ul poate fi legătura dintre spațiul vast al cunoașterii și cel empiric al vieții de zi cu zi, este un loc în care ideile vor dospi, iar din aluatul crescut se poate înfrupta o comunitate.

Concluzie

Propunerea noastră, aceea de a aduce în spațiul universitar un concept, deocamdată funcțional în mediul de afaceri, cel al HUB-urilor trebuie interpretată ca pe o soluție, deja testată de piață, care să eficientizeze mediul educațional universitar. Universitățile acestui secol trebuie să aibă capacitatea de a se adapta la modificările sociale și economice ale momentului. Nu mai pot rămâne prizonierele unor sisteme educaționale rigide și anoste, trebuie să fie în permanența corelate cu piața muncii, cu evoluția economiei etc. Schimbările de paradigmă în ceea ce înseamnă tratarea unor subiecte, care implică interdisciplinaritate, găsirea unor soluții rapide și eficiente pentru inserția pe piața muncii a studenților, obligativitatea dialogului între universitate și mediul economic, obligă la găsirea unei soluții inovative. În opinia noastră, HUB-ul poate fi considerată o asemenea soluție.

HUB-ul nu doar că realizează într-un mod firesc transferul de cunoștințe dinspre mediul academic spre cel economic sau cultural, dar permite realizarea conexiunilor umane între reprezentanții celor două părți: societate-universitate. Este un concept creativ, dinamic care atrage deopotrivă studenți și oameni de faceri, reprezentanți ai societății civile, care poate crește în funcție de creativitatea celor care îl folosesc. Schimbul de informații, de idei, de expertize aduce câștiguri tuturor celor implicați.

Această invitație la coabitare pe care universitățile trebuie să o adreseze societății actuale obligă spre un management deschis, orientat atît spre student cît și spre beneficiarul direct, antreprenorul sau comunitatea locală. Indiferent dacă absolvenții aleg să fie angajați sau, dimpotrivă, aleg calea antreprenoriatului, o experiență comună în cadrul acestor HUB-uri cu viitori angajatori sau beneficiari ai ai viitoarelor servicii sau produse, nu poate decât să aducă câștiguri imediate.

HUB este o punte pe care un bun manager trebuie să o construiască între universitate și societate. De numărul celor care vor trece pe această punte și se vor întâlni pe ea sau de-pe o parte sau alta a podului, depinde succesul acestui demers. Universitățile au datoria de a o construi și de a asigura accesul celor care doresc să tranziteze. Cu siguranță fiecare întâlnire va crea noi punți de comunicare, noi drumuri, va aduce laolaltă parteneri care poate, fără această oportunitate, nu ar fi apucat-o împreună pe aceeași cale. Ceea ce este însă sigur este faptul că fiecare om care va trece peste această punte va pleca îmbogățit cu noi informații, cu noi conexiuni.

Referinţe:

1. Cristina Vasilica Icociu, Tiberiu Gabriel Dobrescu *Reforma şi management în sistemul de învăţământul superior şi formarea profesională continuă universitară,* Bucureşti, Matrix Rom, 2015.

2. Tony Bush *Leadership și management educațional*, București, Editura Polirom, 2015.

3. Rolul universităţilor în Europa cunoaşterii – Comunicarea comisiei Parlamentului European.

4. Eurostat, Portalul de date deschise al UE https://data.europa.eu/euodp/ro/data/publisher/estat.

УДК 378:631

ДУАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ ИНСТРУМЕНТ МОДЕРНИЗАЦИИ РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА

Михаил БРОШКОВ,
Дарья БУЛЫШЕВА
Одесский государственный аграрный университет

The system of dual education, its advantages and prospects, taking into account the experience of European countries, is researched. The results of an experiment on the organization of the educational-production process with elements of the dual form of training on the basis of 3 professional schools of Ukraine are analyzed. The conditions and expected results of the introduction of the abovementioned concept in the conditions of the modern development of society are determined. The special need for appropriate system of education in the agricultural sector has been proved. It is caused by the need for a constantly updated material and technical base that can provide only enterprise and, at the same time, knowledge of the scientific and methodological foundations of sustainable agricultural development that only higher education institutions can give. The relevance of introducing the dual system of education in higher education institutions of the agricultural sector, as a practice-oriented system aimed at balancing the needs of the educational system and enterprises in the formation of qualified specialists, is substantiated.
Keywords: *dual system of education, agricultural sector, sustainable higher education.*

EDUCAȚIA DUALĂ CA INSTRUMENT EFICIENT DE MODERNIZARE A DEZVOLTĂRII SECTORULUI AGRAR

The system of dual education, its advantages and prospects, taking into account the experience of European countries, is researched. The results of an experiment on the organization of the educational-production process with elements of the dual form of training on the basis of 3 professional schools of Ukraine are analyzed. The conditions and expected results of the introduction of the abovementioned concept in the conditions of the modern development of society are determined. The special need for appropriate system of education in the agricultural sector has been proved. It is caused by the need for a constantly updated material and technical base that can provide only enterprise and, at the same time, knowledge of the scientific and methodological foundations of sustainable agricultural development that only higher education institutions can give. The relevance of introducing the dual system of education in higher education institutions of the agricultural sector, as a practice-oriented system aimed at balancing the needs of the educational system and enterprises in the formation of qualified specialists, is substantiated.
Keywords: *dual system of education, agricultural sector, sustainable higher education.*

В статье основное внимание уделяется изучению системы двойного образования, анализируя ее преимущества и перспективы, принимая во внимание опыт европейских стран. Также проанализированы результаты эксперимента по организации образовательного процесса производства с элементами дуальной подготовки на основе 3 профессиональных школ Украины. Статья определяет ожидаемые условия и результаты внедрения концепции, упомянутой в условиях современного развития общества. Это обусловлено необходимостью постоянного обновления материала и технической базы, предоставляемой предприятиями, и, в то же время, необходимости знания научных и методологических основ устойчивого развития сельского хозяйства, которые могут предложить только

высшие учебные заведения. В статье обосновывается актуальность введения системы двойного образования в высшие учебные заведения сельскохозяйственного сектора, как системы, ориентированной на практику и балансировки потребностей образовательной системы и предприятий в формировании квалифицированных специалистов.

Ключевые слова: *двойная система образования, сельскохозяйственный сектор, устойчивое высшее образование.*

Введение. В международном формате при условии рыночной трансформации экономики стран СНГ и увеличения спроса на услуги по получению образования произошло обесценивание традиций практической подготовки соискателей образования. Немало организаций отказались работать со студентами, ссылаясь на сохранение коммерческой тайны или сложные конкурентные обстоятельства. Вследствие корпоратизации и приватизации государство потеряло большинство рычагов административного влияния на предприятия, которые позволяли рассматривать практическую подготовку студентов в внеэкономической плоскости. Налоговые и другие рыночные преференции не получили постоянства и после внедрения быстро отменяются из соображений бюджетной консолидации и предотвращения коррупции.

Проблемы высшего образования возникли как следствие длительного воздействия следующих факторов:

- отсутствие направленности формального образования на развитие у соискателей образования востребованных работодателями компетенций;
- ограниченность возможностей получения образования за пределами учебных заведений;
- недостаточный объем финансирования учреждений образования для создания современной материально-технической базы;
- отсутствие у значительной части научно-педагогических и педагогических работников компетенций, необходимых для формирования актуальных практических навыков у студентов;
- недостаток достоверной информации о текущих и будущих потребностях работодателей;
- недостаточность или полное отсутствие в учебных заведениях современного оборудования и технологий, к использованию которых необходимо подготовить специалистов;
- сложность привлечения к преподаванию в учреждениях высшего образования специалистов, имеющих опыт практической работы, с оплатой труда, соответствующей их квалификации;
- отчужденность большинства бюджетных учебных заведений от современных рыночных отношений и неопределенность механизма сотрудничества в сфере государственно-частного партнерства [2].

Производство информации и новых знаний осуществляют наука и образование. Но сами по себе, без связи с производством наука и образование не являются факторами развития общества. Поскольку наука, которая производит новые знания, и образование, которое готовит квалифицированных специалистов для народного хозяйства, прежде всего создают необходимые условия для развития экономики, а реализация этих условий осуществляется только в процессе производства.

В свою очередь трансформационные процессы, связанные с европейской интеграцией, положительные результаты реформ, повышения конкурентоспособности экономики предусматривают создание соответствующей национальной системы образования и подготовки кадров. Доказано, что важным этапом является созда-

ние условий для совмещения работы с обучением как в формате получения образования по вечерней или заочной форме обучения, так и в формате практической подготовки соискателей высшего образования дневной формы обучения и соискателей профессионального образования на рабочих местах.

Не вызывает сомнения, что решение проблемы интеграции науки и образования между собой и с производством с целью подготовки творческого, конкурентоспособного специалиста актуально.

Вышеизложенное обусловило актуальность внедрения основ дуального образования на территории Украины. Согласно исследованиям Всемирного банка, четыре из десяти фирм в ключевых секторах украинской экономики говорят о большой разрыв между навыками персонала и требованиями работодателя.

60-ые года 20 века ознаменовались открытием механизма синергии качественного образования и трудоустройства – Германия основала дуальное образование. Научно-технический прогресс и формирование основ модернизированного спроса и предложения на рынке трудоустройства доказал, что быстрое трудоустройство по специальности следует искать в правильной комбинации теории и практики, места учебы и работы, сотрудничества университета и предприятия. На пересечении этих понятий возникла система дуального образования. Германское дуальное образование ориентировано в основном на производственный и технологический секторы и почти не применяется в гуманитарном. Несмотря на это эффект получается весомый: в ФРГ самая низкая среди европейских стран безработица молодежи и хорошо развитая экономика. Форма дуального обучения в большей или меньшей степени используется во многих европейских странах. В некоторых странах выделили отрасли, которые нуждаются в кадрах - сельское хозяйство, транспорт, металлургия и машиностроение, нефтегазовое и химическое производство, и учебные заведения, где их могут подготовить. Опыт развития образовательных систем таких стран как Швеция, Великобритания, Германия, Япония указывает на необходимость интеграции образовательного процесса и практики, которая является основой высококачественной подготовки квалифицированных специалистов. Таким образом, немецкая система дуальной профессионального образования имеет большую историю успешного развития, признана на международном уровне и является предпосылкой экономической производительности страны, ведь успешное профессиональное образование приводит к увеличению шансов в будущем как для молодежи, так и для экономики. Введение этой системы дало новый толчок для развития таких стран, как Южная Корея и Китай, где в ней задействовано около 33% учеников [3].

Целью статьи является теоретическое обоснование дуального обучения как формы практико-ориентированного профессионального образования, направленного на обеспечение баланса потребностей образовательного системы и предприятий в формировании квалифицированных специалистов.

Результаты исследования. Дуальное образование является видом образования, при котором сочетается обучение лиц в учреждениях образования с обучением на рабочих местах на предприятиях, в учреждениях и организациях для приобретения определенной квалификации. Компания определяет нужные ей специальности и «заказывает» их у учреждения высшего образования. В рамках соответствующего образования студент совмещает учебу и стажировку на предприятии. При этом получает стипендию, близкую к заработной плате.

Преодоление разрыва между образованием и производством, а также повышения качества подготовки квалифицированных кадров с учетом требований работодателей в рамках новых организационно-отличных форм обучения - это основная задача введения дуальной формы обучения.

Согласно утверждениям немецкого педагога В.Грайнерта, функциональными критериями дуальной системы являются следующие [5]:

1. Потребность между количеством работников и учащихся регулируется рынком труда. Если предприятия предлагают определенные профессии - они руководствуются законными государственными нормами.

2. Носителем профессионального обучения является предприятие. Однако, процесс профессиональной подготовки организуется по государственным законодательным нормам и подлежит прямому или косвенному государственному контролю.

3. Качество профессиональных квалификаций реализуется прежде всего с требованиями предприятия, а также обусловлено требованиями государства.

4. Средства на профессиональное образование по дуальной системе вносятся преимущественно предприятиями, а также возможно финансирование со стороны различных фондов и частичное государственное финансирование.

5. Уровень систематизации профессиональной подготовки обусловлен потребностями государства, общества и зависит от финансирования.

Инициатива системы дуального образования была поддержана проектом ERASMUS + «Европейская двойная система (EU-DualS)», завершившимся в августе 2018 года. Партнеры EU-DualS во главе с европейским предпринимателем CEA-PME намеревались создать мост между учебными заведениями и предприятиями, между спросом и предложением, интегрируя студентов в рабочую среду.

В рамках проекта было доказано, что двойная система может быть успешно перенесена в системы других европейских стран, и указал преимущества и необходимые элементы реализации ее внедрения.

На протяжении 2015-2017 годов в Украине осуществлялся эксперимент по организации учебно-производственного процесса с элементами дуальной формы обучения на базе 3-х профессиональных училищ.

Эксперимент внес такие изменения в организации учебно-производственного процесса:

- изменение соотношения учебного времени: теоретическое обучение - 30%, производственное обучение и производственная практика - 70% учебных часов;

- внедрение блочно-модульного построения учебного процесса: овладение базового модуля на базе учебного заведения, а затем чередование: модуль теории на базе учреждения профессионального образования, а затем модуль практики на базе предприятий, учреждений, организаций;

- оценка результатов обучения - в соответствии с реальными показателей профессиональной подготовки, подтвержденной в условиях производства.

После выпуска трех экспериментальных групп были определены положительные результаты внедрения элементов дуальной формы обучения: высокий уровень трудоустройства - до 97%, повышение качества профессиональной подготовки на 12-17%, дополнительные финансовые поступления в каждом учреждении, уменьшение расходов на коммунальные услуги и расходные материалы, более устойчивое и взаимовыгодное сотрудничество с работодателями.

Осенью 2018 Кабинет Министров Украины одобрил Концепцию подготовки специалистов по

дуальной форме получения образования. В ней определены этапы ее внедрения в Украине, права и обязанности учебных заведений и предприятий, а также ожидаемые результаты. Сущность такой системы образования заключается в тесном взаимодействии предприятия и учебные заведения на основе социального партнерства, где обе стороны являются равноправными партнерами, которые разрабатывают и координируют учебный процесс, осуществляют контроль за его результатами.

Основные предпосылки, условия и результаты внедрения дуального образование в систему высшего образование приведены на рисунке 1.

Дуальное образование должно решить еще одну проблему - сейчас у абитуриентов нет желания идти на рабочие специальности. По данным МОН Украины, только 20% выпускников школ выбирают профтехучилища. Для сравнения в большинстве стран ЕС эта цифра составляет 40%, а в Чехии, Хорватии, Австрии и Финляндии - 70%! В 2016 Кабинет министров Украины даже создал список специальностей государственного значения. Среди них слесари, фрезеровщики, токари, бурильщики и еще 20 профессий. Этот перечень гарантирует государственную поддержку: деньги на обновление материально-технической базы в ПТУ и стипендии для учащихся.

Преимущества системы дуального образования для всех ее участников приведены в таблице 1.

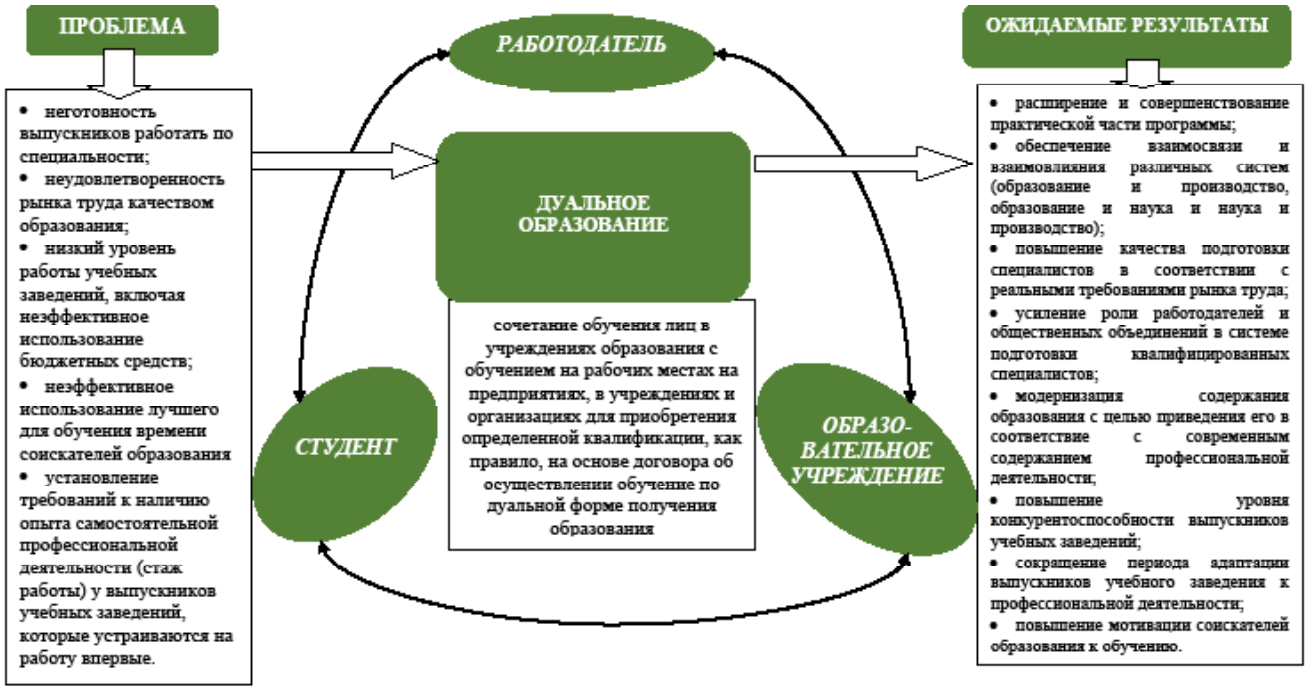

Рис. 1. Основы внедрения дуального образования в учреждении высшего образования

Таблица 1.

Преимущества системы дуального образования

Работодатели	Студенты	Государство
Контроль производственного обучения	Оплата за работу в период обучения	Уменьшение расходов на подготовку
Получение компетентных выпускников, точно соответствуют требованиям производства	Обучение проходит в реальных условиях труда	Независимое оценивания знаний
Повышение производительности труда	Адаптация в условиях производства	Высокий уровень профессиональной подготовки специалистов
Экономят расходов на подбор персонала	Получение профессиональных навыков и умений для развития дальнейшей карьеры	Прогноз и контроль выпуска специалистов
Участие в разработке стандартов обучения	Гарантия работы по специальности после окончания учебы	Устойчивая система образования

В аграрной сфере система дуального образования является особо необходимой, поскольку качественное образование невозможно без постоянно обновляющейся материально-технической базы, которую может предоставить предприятие и, одновременно без знаний научно-методических основ устойчивого развития сельского хозяйства, которые могут предоставить учреждения высшего образования.

Нехватка квалифицированных работников аграрной сферы является проблемой, с которой сталкиваются сельскохозяйственные компании. Система дуального образования обеспечивает большую вовлеченность студентов в повседневную жизнь компании, им легче назначать задачи в соответствии с их способностями и предлагать практический опыт с самого начала. Кроме того, после завершения обучения компания может получить сотрудника, который знает весь рабочий процесс соответствующей сельскохозяйственной компании. Для учреждений высшего образования преимущества вышеуказанного образования помимо материально-технической базы заключаются так же в определении высокорентабельных специальностей, целевом использовании научно-педагогического ресурса наличии практических данных для научных исследований. Для самих учеников еще одним плюсом является то, что они могут зарабатывать деньги во время обучения. Для страны система двойного образования может предоставить рынку высококвалифицированных работников, которые будут непосредственно способствовать улучшению или поддержанию качества сельскохозяйственной отрасли и предоставляемых в соответствующей сфере услуг.

Концепция дуальной формы образование предусматривает:

- повышение рейтинга учреждений высшего образования на международной арене;

- улучшение качества подготовки специалистов;
- сближение образования с требованиями рынка труда [4];
- усиление роли и влияния работодателей на образование
- модернизацию учебных программ;
- повышение мотивации к обучению среди учащихся и студентов;
- рост уровня занятости молодежи;
- сокращение адаптационного периода выпускников на работе;
- повышение конкурентоспособности работников.

В качестве выводов следует отметить, что дуальное образование обеспечит устойчивое взаимосогласованное развитие учреждений высшего образования, предприятий и студентов. Так как основная концепция дуальной системы образования базируется на усилении практической направленности при подготовке специалистов посредством синтеза учебного и производственного процессов, по нашему мнению, соответствующая система должна быть внедрена не только в профессиональные училища и колледжи, а и в систему высшего образования с целью подготовки высококвалифицированных специалистов для различных сфер деятельности и существенного увеличения возможности профессиональной мобильности выпускников учреждений высшего образования.

Литература:

1. AMELINA, S., 2010. Features of the dual system of higher vocational education in educational institutions in Germany. *Problems of labor and vocational training: a collection of scientific papers*, 15, p. 107–112.
2. AMOSHA, O., ZEMLYANKIN, A. & MOYISYEYEV, G., 2007, Modern approaches to the interaction of academic science, education and industrial production. *Economy and enterprise*, 3, p. 4–7.
3. BOJCHEVSKA, I.B. Osoblivosti profesi jnogo navchannya v mezhah dualnoyi sistemi osviti v Nimechchini / I.B. Bojchevska [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: http://dspace.udpu.org.ua
4. Cabinet of Ministers of Ukraine, 2018, *On approval of the Concept of training specialists in the dual form of education: decree*. Kyiv: CMU
5. GREINERT, W., 1995, *Das duale System der Berufsausbildung in der Bundesrepublick Deutschland. Struktur und Funktion*. Sttutgart: Holland Johanes.
6. MARCHUK, E., 2009 Current trends in the development of primary vocational education in Germany. *Herald of TGPU*, 7 (70), p. 144-145.

CZU 001.891

e-ȘTIINȚA – PREMISĂ PENTRU EFICIENTIZAREA COLABORĂRII ÎN DOMENIUL CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE

Petru CATAN
Universitatea de Studii Europene din Moldova
Rodica CUJBA
Institutul de Dezvoltare a Societății Informaționale

Această contribuție examinează fenomenul nou de realizare a cercetării științifice cunoscut sub noțiunea de „e-Știință". Este prezentată informația generală cu privire la principlul de „Știința Deschisă" și fațetele acesteia. Principalul efect ale-Științei este colaborarea internațională între cercetători. Colaborarea oamenilor de știință în contextul e-Științei crește, iar tiparele colaborative se schimbă.

Cuvinte-cheie: *e-Știința, e-Infrastructura de cercetare, Știința Deschisă, Accesul Deschis, Datele Deschise, Evaluarea Deschisă, Rețelele Sociale Științifice, colaborarea oamenilor de știință.*

e-SCIENCE – PREMISE FOR EFFICIENCY OF COLLABORATION IN SCIENTIFIC RESEARCH

This contribution examines the phenomenon of scientific reseach known as "e-Science". The general information on "Open Access" is presented as well as its main facets. The main effect of e-Science is the international collaboration of researchers. The collaboration of scinetists in the context of e-Science is increasing, and the collaborative patterns are changing.

Keywords: *e-Science, research e-Infrastructure, Open Science, Open Access, Open Data, Open Evaluation, Scientific Social Networks, collaboration of scientists.*

Epoca informațională sau era cunoașterii în care ne aflăm este caracterizată de reproducerea activă și schimbul rapid de informații și cunoștințe. Știința devine globală, iar cooperarea, disponibilitatea informațiilor și a cunoștințelor în timp devin principalul factor al succesului cercetării științifice. Transformările, care se produc în prezent în știință, ca rezultat al dezvoltării tehnologiilor informaționale și de comunicare (TIC), sunt conceptualizate în fenomenul sau modelul ***„știința electronică"*** sau ***„e-Știință"***.

e-Știința oferă cercetării o valoare adaugată și include: cooperarea internațională între cercetători; extinderea utilizării computerelor interconectate folosind arhitectura Grid; vizualizarea datelor; dezvoltarea instrumentelor și procedurilor online; crearea structurilor organizaționale virtuale de cercetare; distribuirea și publicarea electronică a rezultatelor (Jankowski, 2007, p. 551).

Deoarece tehnologiile utilizate de oamenii de știință în cercetare sunt din ce în ce mai complexe și mai puternice, acestea ar trebui să poată stoca cantități mari de date. e-Știința este un instrument care oferă cercetătorilor posibilitatea de a stoca, interpreta, analiza, relaționa și partaja rezultatele obținute ale cercetărilor. Pentru aceasta e nevoie de o infrastructură electronică sau e-Infrastructura dezvoltată.

e-Infrastructura de cercetare joacă un rol important în cercetarea științifică fundamentală și aplicată, când e vorba de testarea, simularea, colectarea datelor organizate și interpretarea corectă a acestor date. Acesta este motivul pentru care e-Infrastructura de cercetare este fundamentul e-Științei.

Potrivit raportului Consiliului pentru Cercetare a Regatului Unit (2010, p. 3) e-Infrastructura de cercetare înseamnă combinația și interacțiunea tehnologiilor digitale (hardware și software), a resurselor (date, servicii, biblioteci digitale), comunicațiilor (protocoale, drepturi de acces și rețele), precum și persoanelor și structurilor organizaționale necesare pentru a asigura o cercetare modernă comună în toate domeniile științei. e-Infrastructurile de cercetare eficiente contribuie la descoperiri în domeniul științei și tehnologiei, atrăgând cercetători din întreaga lume și construind poduri între comunitățile de cercetare. Ele ajută la educarea cercetătorilor și favorizează inovația și schimbul de cunoștințe.

În Programul european de cercetare și dezvoltare Horizon 2020, componenta „Research Infrastructures, including e-Infrastructures" se menționează că integrarea și deschiderea centrelor naționale de cercetare și dezvoltare a e-Iinfrastructurilor este fundamentul spațiului european de cercetare digitală. Rețeaua europeană de infrastructură de cercetare consolidează capitalul uman, oferind instrumente de învățare de nivel mondial pentru o nouă generație de cercetători și ingineri și încurajează colaborarea interdisciplinară.

Globalizarea științei ia diverse forme, dar numeroase studii din întreaga lume au ajuns la concluzia că, pentru o cercetare eficientă, știința trebuie să fie „deschisă" și să aleagă știința deschisă (Eng. Open Science). Ca urmare a globalizării, țările mici pot dezvolta un sistem eficient de cercetare și dezvoltare în cazul descoperirii internaționale a științei naționale (Cuciureanu, 2015, p. 62).

Potrivit studiului Directoratului General pentru Cercetare și Inovare al Comisiei Europene „Open Innovation, Open Science, Open to the World" (2016) *Știința deschisă* reprezintă o nouă abordare a modului în care se efectuează și se organizează cercetarea științifică, bazată pe cooperare și noi căi de difuzare a cunoștințelor, utilizând tehnologiile digitale și instrumente noi de colaborare. Această abordare este generată de creșterea exponențială a informațiilor și de disponibilitatea tehnologiilor digitale, fiind impulsionate de globalizarea comunității științifice, precum și de cererea tot mai presantă din partea societății de a găsi soluții pentru marile provocări ale vremurilor noastre.

În cadrul reuniunii de la Amsterdam „Open Science – From Vision to Action" din 4-6 aprilie 2016, au fost stabilite două ținte la nivel european pentru 2020: 1) Acces Deschis deplin la toate publicațiile științifice, care poate fi accelerat prin noi modele de publicare, conformate cu seturile de standarde; 2) o nouă abordare fundamentală privind reutilizarea datelor de cercetare, care necesită definiții, standarde și infrastructuri.

O componentă esențială a strategiei UE privind Piața Digitală este sprijinirea tranziției la Știința Deschisă prin crearea Cloud-ului European destinat Științei Deschise. Scopul inițiativei este de a face datele de cercetare ușor de găsit, accesibile, interoperabile și reutilizabile (principiul FAIR – Findable, Accessible, Interoperable and Re-usuable) pentru toți cercetătorii europeni. Cloud-ul va reuni infrastructurile de date existente și în curs de dezvoltare pentru a crea un mediu virtual pentru toți cercetătorii europeni destinat stocării, gestionării, analizei și reutilizării datelor din cercetare.

Prin urmare, Știința Deschisă este o abordare în cercetare care este colaborativă, transparentă și accesibilă. Aceasta crează modele noi de lucru, legături sociale sau rețele de colaborare noi, și conduce la un mod deschis de lucru în știință.

Știința Deschisă intersectează diverse activități ale procesului de cercetare și poate fi considerată

parte a evoluției științei. Prin analiza Științei Deschise pot fi făcute unele concluzii privind dezvoltarea științei în lume, dar și într-o țară.

Știința Deschisă în contextul e-Științei a evoluat din două tendințe globale: Accesul Deschis (eng. Open Access) și Sursa Deschisă (eng. Open Source). Știința Deshisă de astăzi este, totuși, o noțiune mult mai largă care include mai multe concepte sau fațete, decât cele prezentate în fig. 1.

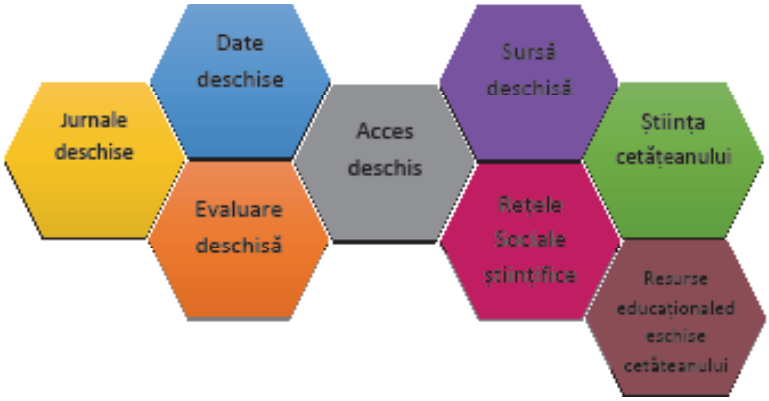

Figura 1. Unele fațete ale Științei Deschise
Sursa: *FOSTER: Open Science e-Learning Platform*

Accesul Deschis este accesul online liber, fără costuri, la conținutul științific recenzat, cu restricții limitate privind drepturile de autor și licențierea. Accesul deschis este provomat de inițiativele cum ar fi strategiile și politicile adoptate la nivel internațional, regional, național, instituțional. Trei inițiative internaționale de bază de pomovare a accesului deschis sunt: *Inițiativa de la Budapesta privind accesul deschis* (2002), *Declarația de la Bethesda privind publicarea în acces deschis* (2003) și *Declarația de la Berlin privind accesul deschis la cunoștințele științifice* (2003).

Accesul Deschis propune modalităţi alternative de publicare a rezultatelor ştiinţifice. Promovarea Acesului Deschis s-a transformat într-o mişcare care avea la bază o filosofie, cadru legal şi realizare tehnică. Unul dintre cele mai esenţiale motive pentru realizarea Accesului Deschis a servit nemulţumirea savanţilor faţă de creşterea rapidă şi necontenită a preţurilor la revistele ştiinţifice, în timp ce bibliotecile erau nevoite să reducă bugetul pentru abonare (Țurcan, 2010, p. 42).

În contextul accesului deschis sunt cunoscute licențele Creative Commons care stabilesc drepturile de autor publice și care permit distribuirea gratuită a unel lucrări protejate cu drept de autor. Există șase tipuri de licență Creative Commons care prevăd diferite drepturi de autor:

- CC BY (atribuire) – permite altora să distribuie, modifice, remixeze și să creeze pe baza operei dvs., inclusiv în scop comercial, atât timp cât ei vă creditează opera. Aceasta este una din cele mai adaptabile licențe oferite. Este recomandată pentru o maximă diseminare și utilizare a operelor licențiate.
- CC BY-SA (atribuire – distribuție în condiții identice) – permite altora să modifice, optimizeze și să folosească opera dvs., inclusiv în scop comercial, atât timp cât aceștia vor distribui şi modifica opera în aceleaşi condiţii. Această licență este adesea comparată cu licențele utilizate de open source și software-ul gratuit „copyleft". Toate operele noi bazate pe opera dvs. vor avea aceeași licență, astfel încât orice derivați vor permite, de asemenea, utilizarea în scopuri comerciale. Aceasta este licența folosită de Wikipedia.
- CC BY-ND (atribuire – fără opera derivate) –permite distribuirea integrală și fără modificări, comercială și necomercială, cu atribuirea dvs. ca autor.
- CC BY-NC (atribuire – necomercial) – permite altora să modifice, optimizeze și să folosească opera dvs. în scopuri non-comerciale, cu toate că trebuie să fiţi

menționați ca autor al unei opere originale, și ar trebui să fie non-profit, autorii de opere derivate nu trebuie să licențieze lucrările derivate în aceleași condiții.

- CC BY-NC-SA (atribuire – necomercial – distribuire în condiții identice) – permite altora să modifice, optimizeze și să folosească opera dvs. în scopuri non-comerciale, atât timp cât aceştia vor distribui şi modifica opera în aceleaşi condiţii.

- CC BY-NC-ND (atribuire – necomercial – fără opere derivate) –cea mai restrictivă dintre cele 6 licențe principale, permițând altor utilizatori doar să descarce operele dvs. și să le distribuie altora atât timp cât vă atribuie opera, fără a o putea modifica sau utiliza în scopuri comerciale.

- Care sunt avantajele și dezavantajele Accesului Deschis?

Avantaje ale Accesului Deschis

Cel mai mare beneficiu pe care îl oferă Acesul Deschis, este că rezultatele cercetărilor pot fi diseminate mai rapid și acoperă o arie foarte mare:

- Mai mulți pot lua cunoștință cu rezultatele cercetărilor, inclusiv cei, care nu au acces la reviste disponibile doar în baza unui abonament costisitor;

- Ideile noi pot fi distribuite mai repede și fără limite geografice. În rezultat sunt lansate noi cercetări. Ideile servesc drept impuls pentru obținerea cunoștințelor noi;

- Afacerile la fel au access la ideile noi ale oamenilor de știință, care pot fi ulteror dezvoltate și implementate. Accesul Deschis contribuie la dezvoltarea economiei cunoașterii și oferă un impuls pentru dezvoltarea economiei;

- Deoarece Accesul Deschis implică reutilizarea mai largă, cunoștințele recente pot fi folosite imediat în predare;

- Pentru că Accesul Deschis este în primul rând publicarea în format digital al rezultatelor obținute, cheltuilelile de publicare sunt reduse, spre deosebire de publicarea tradițională, în care sunt cheltuieli tipografice.

Dezavantaje ale Accesului Deschis

Majoritatea dezavantajelor pe care le întâmpină cercetătorii, sunt legate de tranziția de la modelul tradițional de publicare la publicarea în Acces Deschis. Efortul suplimentar depus de autori pentru accesul deschis aduce beneficii concrete abea pe termen lung. Acest lucru afectează procesul de tranziție la publicare în acces deschis. Astfel, dezavantajele se rezuma la:

- În știință, cercetătorii sunt apreciați după capacitatea lor de a publica în reviste cu factor de impact ridicat. Cu toate acestea, este nevoie de timp până când noile reviste, atât tradiționale, cât și cele cu Acces Deschis, pot obține un factor de impact. Abea atunci sunt interesați și cercetătorii;

- Numărul de reviste cu access complet deschis de înaltă calitate variază enorm de la un domeniu științific la altul. Unele domenii au foarte puține reviste de calitate cu acces deschis;

- Publicarea în reviste cu acces deschis implică uneori administrare suplimentară, în timp ce livrarea articolelor în reviste tradiționale se poate face de obicei cu ușurință;

- Cercetătorii pot primi spam de la editurile revistelor de calitate adesea dubioasă, ceea ce strică percepția revistelor cu acces deschis asupra modelului nou de publicare. Este nevoie de efort pentru a separa grâul de pleavă. Înainte de publicare, revista poate fi verificată, dacă este indexată într-o anumită bază de date, astfel poate fi verificată calitatea acesteia.

Cu regret, nu toți înteleg, că Accesul Deschis ***nu înseamnă că***:

- Autorii nu dețin drepturile de autor dar, cum ar fi în cazul publicațiilor tradiționale, ei dețin aceleași drepturi asupra lucrării sale, conform unei licențe Creative Commons, numai dacă nu le-au transmis editurii;

- Publicația nu va fi recenzată. Revistele serioase cu acces deschis nu publică articole nerecenzate;

- Publicația nu va fi indexată în baze de date științifice. Dacă revista este deja indexată într-o

bază de date, toate articolele din aceasta vor fi la fel indexate;

- Publicația nu va avea factor de impact. Ca și în cazul precedent, dacă revista va avea factor de impact, și publicația îl va deține.

Datele Deschise (eng.: Open Data) sunt datele accesibile fără plată online, care pot fi utilizate, reutilizate și distribuite cu condiția că sursa datelor va fi furnizată. Trei aspecte importante ale datelor deschise sunt: disponibilitatea și accesul datelor; reutilizarea și redistribuirea datelor; participarea universală.

Datele deschise pot include materiale non-textuale, cum ar fi hărți, genomi, compuși chimici, formule matematice și științfice, date medicale, biologice, geologice, ecologice etc. Accesul sau reutilizarea datelor este controlată de organizații atât publice, cât și private. Controlul se poate face prin restricții de acces, licențe, drepturi de autor, brevete și taxe pentru acces sau reutilizare. Avocații datelor deschise susțin că aceste restricții sunt împotriva bunului comun și că aceste date ar trebui să fie puse la dispoziție fără restricții sau taxe. În plus, este important ca datele să fie reutilizabile fără a necesita permisiunea suplimentară, deși tipurile de reutilizare (cum ar fi crearea unor lucrări derivate) pot fi controlate de o licență Creative Commons.

Evaluarea Deschisă (eng.: Open Evaluation) se referă la procesul transparent și continuu de recenzare și evaluare a publicațiilor depuse spre publicare, dar și deja publicate (Kriegeskorte and Deca, 2012, p. 6).

Evaluarea deschisă atrage atenția comunității științifice și astfel a întregului sistem de cercetare. Aceasta influențează utilizarea descoperirilor științifice în politica publică. Sistemul actual de publicare științifică oferă doar presitgiul revistei care este o indicație a calității lucrărilor noi publicate în acestă revistă și se bazează pe un proces de revizuire non-transparent, care reține publicarea cu multe luni.

Evaluarea deschisă nu se limitează doar la recenzări și adnotări deschise, dar include evaluarea colegială deschisă pentru a comenta și/sau evalua cercetările (Cuciureanu, Cojocaru et al., 2018, p. 24).

Jurnale Deschise (eng.: Open Notebooks) includ rezultatele cercetărilor de laborator, jurnalele, registrele de lucru etc. oferite online gratuit, cu termeni care permit reutilizarea și redistribuirea materialului înregistrat.

Jurnalele deschise în cercetare se referă la o nouă formă de comunicare formală între cercetători, în care informația și rezultatele sunt deschise mai devreme. Aceasta necesită o nouă practică: punerea la dispoziție în timp real a totalității jurnalelor de laborator ale oamenilor de știință prin intermediul unor platfome online, în baza unor licențe gratuite, care permit accesul, reutilizarea și redistribuirea conținutului de către orice persaonă sau sistem automaticzat. Acastă inovație nu include doar date brute și informații despre rezultatele pozitive ale unei anumite cercetări științifice, ci șe diseminează statutul parțial, punctele slabe și provocările într-o etapă în care acestea nu au fost încă rezolvate de oamenii de știință. Împărtășirea „culiselor" științei, etapele intermediare, îndoielile și dificultățile apărute în timpul cercetării – toate acestea promovează o știință mai rapidă, mai bună, și sporește colaborarea și resursele pentru a rezolva o problemă științifică.

Resurse Educaționale Deschise (eng.: Open Educational Resources – OER) descriu orice resursă educațională (inclusiv hărți curriculare, materiale de curs, manuale, înregistrări video, aplicații multimedia, podcast-uri și orice alte materiale care au fost concepute pentru a fi folosite în predare și învățare) aflată în acces liber pentru utilizare, fără necesitatea de a plăti redevențe sau taxe de licență (Butcher, 2011, p. 5).

Având în vedere diversitatea utilizatorilor, creatorilor și sponsorilor resurselor educaționale deschse, nu este surprinzător să găsim o varietate de cazuri

și cerințe de utilizare. Din acest motiv, poate fi la fel de util să luăm în considerare diferențele dintre descrierile resurselor educaționale deschise.

Pentru ca resusele educaționale să fie deschise, acestea trebuie să dețină o licență deschisă. Multe resurse educaționale puse la dispoziție pe Internet sunt orientate să permită accesul online la conținutul educațional digitalizat, dar materialele în sine sunt autorizate în mod restrictiv. Dreptul internațional și legile naționale ale țărilor care au semnat acord cu Organizația Mondială a Proprietății Mondiale, restricționează accesul la conținut. Licențele Creative Commons sunt cele mai des utilizate în resursele educaționale deschise.

Rețele Sociale Științifice (eng.: Scientific Social Network) sunt rețelele sociale care sunt utilizate pentru diseminarea rezultatelor științifice, comunicare și evaluare deschisă. Majoritatea cercetătorilor utilizează rețelele sociale științifice cu două scopuri: stabilirea contactelor cu alți cercetători și vizibilitatea publică (Rinaldi, 2014, p. 342).

Una dintre beneficiile utilizării rețelelor sociale este ceea ce fac unii oameni de știință pentru a crea rețele academice în afara activității lor, precum și partajarea, dezbaterea și interacțiunea cu publicul. Cu toata ecestea, cercetările au arătat că creșterea utilizării rețelelor sociale de către oamenii de știință este foarte lentă.

Percepția rețelor sociale și lipsa de cunoștințe despre oportunitățile oferite de acestea ascunde potențialul pe care îl dețin. Din acest motiv este benefică realizarea unor acțiuni de instruire a oamenilor de știință privind beneficiile și modul de utilizare a rețelor sociale științifice.

Știința Cetățeanului (eng.: Citizen Science) se referă la implicarea cetățenilor în procesul de cercetare, prin contribuție la procesele de colectare și analiză a datelor științifice. Aceasta include, de asemenea, contribuția cetățenilor în activitățile de diseminare și exploatare a rezultatelor cercetărilor.

Utilizarea cetățenilor în activitatea științifică permite oamenilor de știință să-și atingă obiectivele cu mai mult succes, decât ar fi posibl fîră participarea lor. În plus, aceste proiecte încurajează participarea publicaului în cercetarea științifică. Unele programe sunt concepute special pentru elevii școlilor. Știința cetățeanului este de asemenea una din abordările educației non-formale.

Știința cetățeanului este legată de implementarea programelor pe termen lung care prevăd monitorizarea utilizării raționale resurselor naturale, și deseori sunt utilizate în calitate de program de educație și promovare a științei în rândul cetățenilor.

Sursa Deschisă (eng.: Open Source) se referă la soluțiile software cu codul deschis, care permite dezvoltatorilor să colaboreze, interacționeze și să atragă în dezvoltarea acestuia mulți participanți cu diferit nivel de experiență (Kriegeskorte and Deca, 2012, p. 118).

Idea de bazălegata de filosofiasurseideschiseestecădestinatariitehnologieiartrebuisăaibăacces la toateblocurilecomponente ale software, atât la codulsursă, câtși la schemeleelectroince, proiectărilemecanice, pentru al e puteastudia, modificașiredistribui.

Analizând componentele sau fațetele e-Științei, este evident că aceasta nu poate exista fără o colaborare activă între oamenii de știință. În rezultatul dezvoltării e-Științei, colabararea oamenilor de știință în toată lumea a crescut considerabil. Aceasta se atestă prin numărul aproape dublu de publicații științifice scrise în colaborare internațională în ultimul deceniu (Walsh and Maloney, 2002). Mai mult chiar, procentul de publicații cu autori din mai multe țări a crescut considerabil (Walsh and Roselle, 1999).

Concluzii

e-Știința este un nou model de cooperare globală a oamenilor de știință în cercetarea științifică, în care e-Infrastructura joacă un rol vital. e-Știința este o nouă paradigmă a cercetării științifice.Înrezultatuldezvoltării e-Științei, observăm o tendință către accesul central la resusele distribuite într-un mod cooperant. e-Știința

cuprinde tot ceea ce se întimplă cu mediul academic prin utilizarea tehnologiilor informaționale și de comunicare și în special a Internetului. Oamenii de știință „avansați" în e-Știință publică lucrări în acces deschis, împărtășesc datele obținute din cercetare cu colegii săi din țară și de peste hotare, participă deschis la evaluarea colegială a lucrărilor publicate de alți specialiști în domeniul său de cercetare, participă la dezvoltarea resurselor educaționale deschise, comunică cu colegii săi prin intermediul rețelelor sociale, cu alte cuvinte, colaborarea nu doar crește, tiparele colaborative se schimbă.

Referinţe:

1. *Amsterdam Call for Action on Open Science* [online]. Government of Netherlands, Last edited: April 4, 2016. Disponibil: https://www.government.nl/documents/reports/2016/04/04/amsterdam-call-for-action-on-open-science

2. *Berlin Declaraton on Open Access to Knowledge in the Science and Humanities*. 2003, 22 octombrie. Disponibil: https://openaccess.mpg.de/Berlin-Declaration

3. *Bethesda Statement on Open Access Publishing*. 2003, 11 aprilie. Disponibil: http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.html

4. *Budapest Open Access Initiative*, 2002, February 14. Disponibil: http://www.budapestopenaccessinitiative.org

5. BUTCHER, Neil., 2011. *A Basic Guide to Open Educational Resources (OER)*, UNESCO. ISBN 978-1-894975-41-4.

6. CUCIUREANU, Gheorghe, COJOCARU, Igor, COJOCARU, Irina et al., 2018. *ȘtiințadeschisăînRepublica Moldova: Studiu = Open science in the Republic of Moldova: Study*[online]. Chișinău: Institutul de Dezvoltare a SocietățiiInformaționale, 264 p.ISBN 978-9975-3220-3-4, eISBN978-9975-3220-4-1.DOI:10.5281/zenodo.146841. Disponibil: https://zenodo.org/record/1468418

7. CUCIUREANU, Gheorghe. *Perfecționarea managementului sistemului national de cercetare-dezvoltare în contextual proceselor de globalizare:* teză de doct. hab. în științe economice, Chișinău, 2015, 383 p.

8. *Delivering the UK's e-Infrastructure for research and innovation*. Research Councils UK. Report commissioned by the Department for Business Innovation and Skills. July 2010. Disponibil:https://immagic.com/eLibrary/ARCHIVES/GENERAL//RCUK_UK/R100803G.pdf

9. *European Open Science Cloud*. European Commission, Research and Innovation, Open Science, 2017, 26 octombrie. Disponibil:http://ec.europa.eu/research/open-science/index.cfm?pg=open-science-cloud

10. *FOSTER: Open Science e-Learning Platform*. Disponibil: https://www.fosteropenscience.eu

11. JANKOWSKI, Nicholas W. , 2007. Exploring e-Science: An Introduction [online]. In: *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12 (2), pp 549-562.

12. KRIEGESKORTE, Nikolaus, DECA, Diana. *Beyond Open Access: Visions for Open Evaluation of Scientific Papers by Post-publication Peer Review*. Frontiers Media S.A. 2012, 193 p. Disponibil: http://pages.cpsc.ucalgary.ca/~gaines/BeyondOpenAccess.pdf

13. *Open Innovation, Open Science, Open to the World – a vision for Europe*. Report / Study. Brussels: EC, Directorate-General for Research and Innovation, 2016. ISBN: 978-92-79-57346-0. Disponibil: https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/open-innovation-open-science-open-world-vision-europe

14. *Research Infrastructures, including e-Infrastructures* Disponbil:http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/h2020-section/research-infrastructures-including-e-infrastructures

15. RINALDI, Andrea, 2014. Spinning the web of open science. In: *EMBO reports*, Vol. 15, No. 4. DOI: 10.1002/embr.201438659.

16. ȚURCAN, Nelly, 2010. Politiceleaccesuluideschis. In: *StudiaUniversitatis. SeriaȘtiințesociale*, nr. 3(33), pp. 41-56.

17. WALSH, J. P., and Maloney N. G., 2002. Computer network use, collaboration structures, and productivity. In: *Distributed work*, ed. P. Hinds and S. Kiesler, 433-458. Cambridge, MA: MIT Press

18. WALSH, J. P., and Roselle A., 1999. Computer networks and the virtual college. Science Technology Industry Review 24:49-78.

19. White Paper on Citizen Science for Europe [online]. European Commission – Futurium. 2015. Disponibil: https://ec.europa.eu/futurium/en/content/white-paper-citizen-science

УДК 378(477)

EDUCAȚIE ORIENTATĂ SPRE PRACTICĂ CA O MODALITATE DE FORMARE PROFESIONALĂ A SPECIALIȘTILOR ÎN UCRAINA

Вячеслав СКРЫПНИК,
Елена ГАСИЙ
Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики торговли»
E-mail:skrypnyk_v_a@ukr.net, o.v.hasii@gmail.comTelephone /Fax:(0532) 56-06-00

Articolul se axează pe importanța temei educației și justifică necesitatea introducerii unei educații orientate spre practică ca modalitate de formare profesională a specialiștilor din Ucraina. În lucrare se discuta deficiența planului științific pentru studierea acestor probleme. Sunt analizate punctele de vedere privind importanța anumitor calități profesionale atât a angajatorului cât și a studentului absolvent. De asemeni este dezvăluită esența și semnificația educației profesionale, care prevede participarea activă a întreprinderilor partenere la procesul educațional, sunt clarificate caracteristicile tehnologiilor de instruire orientate spre practică, fapt ce impune cerințe specifice personalului de diferite profiluri. Totodată este dezvăluită experiența implementării instruirii orientate spre practică în regiunea Poltava. Universitatea de Economie și Comerț, în special, a evidențiat noi realizări în perfecționarea programelor de învățământ orientate spre consolidarea componentei practice. Sunt evidențiate avantajele introducerii unei instruiri orientate către practică a specialiștilor în sintagma „instituția superioara de învățământ – angajator - student”.
***Cuvinte-cheie**: educație, formare orientată spre practică, formare profesională, abordări practice, activitatea de învățare, student.*

PRACTICE-ORIENTED EDUCATION AS A WAY OF VOCATIONAL TRAINING OF SPECIALISTS IN UKRAINE

The article clarifies the significance and justifiably the need to introduce a practice-oriented education as a way of professional training of specialists in Ukraine. The deficiency in the scientific plan for studying these issues is indicated. The points of view on the importance of certain professional qualities from both the employer and the graduate student are analyzed. The essence and significance of professionally oriented education is revealed, which provides for the active participation of partner enterprises in the educational process, the features of practice-oriented training technologies are clarified, the transition to which forms specific requirements for personnel of various profiles, and the experience of implementing practice-oriented training in Poltava is disclosed The University of Economics and Trade, in particular, noted achievements in improving curricula with strengthening the practical component. The advantages of introducing a practice-oriented training of specialists in the system “institution of higher education - employer - student” are highlighted.
***Keywords**: education, practice-oriented training, vocational training, practical approaches, learning activity, student.*

В статье основное внимание уделяется важности темы образования и оправдывает необходимость внедрения ориентированного на практику образования в качестве способа профессиональной подготовки специалистов из Украины. В работе обсуждается недостаток научного плана по изучению этих проблем. Также раскрывается суть и значение профессионального образования, которое предусматривает активное участие предприятий-партнеров в образовательном процессе, уточняются особенности технологий практического обучения, что накладывает

специфические требования на персонал разных профилей. В то же время раскрывается опыт внедрения практического обучения в Полтавской области. Университет экономики и торговли, в частности, выделил новые достижения в совершенствовании образовательных программ, направленных на укрепление практической составляющей. Выделены преимущества внедрения практического тренинга специалистов в фразе „высшее образование – работодатель - студент”.

***Ключевые слова**: образование, практическое обучение, профессиональное обучение, практические подходы, учебная деятельность, студент.*

Введение. Интеграция Украины в международное пространство ставит такие условия развития образования, которое должно быть конкурентным не только на отечественном, но и рынках труда других стран. Учитывая стратегические ориентиры развития отечественного образования, следует отметить наличие дисбалансов между качеством подготовки студентов и их последующим трудоустройством и будущим карьерным ростом. Поэтому сегодня каждое заведение высшего образования должно быть ориентировано на способность учащихся практически реализовать приобретенные компетенции и выступает на первый план необходимость разработки действенного механизма взаимодействия высших учебных заведений и потенциальных будущих работодателей, заинтересованных в формировании кадров для себя. Все это представляется абсолютно реальным в условиях реализации практико-ориентированного обучения как способа профессиональной подготовки студентов в Украине.

Каждый учащийся в заведениях высшего образования должен усвоить современные конкурентные программы подготовки, результатом чего должна стать сформированная система знаний, умений, навыков и компетенций, которые б в полном объёме могли удовлетворить потребности финансового или реального секторов экономики. Следует отметить,что сегодня Украина столкнулась с проблемой глубокого непонимания того, что дает высшая школа, и того, что нужно непосредственно бизнесу. По нашему мнению, решить эту проблему можно путему совершенствования механизма передачи-получения знаний при непосредственном взаимодействии с бизнес-структурами. Именно профессионально-ориентированное обучение современных студентов может стать ключевым стимулом к формированию профессиональных навыков будущих выпускников.

По нашему мнению, инновационные технологии взаимопроникновения сфер «образование–бизнес» должны включать в основу разработки именно практико-ориентированный подход, что повлияет на активацию побудительных сил поведения и действий личности в учащихся к формированию собственной профессиональной компетентности. Таким образом, актуальность корректировки содержания профессиональной подготовки в ключе формирования предпринимательской компетентности будущих специалистов выступает достаточно острой необходимостью в современных условиях.

Анализ последних исследований и публикаций. Теоретическим и практическим аспектам внедрения традиционных и инновационных технологий обучения, а также их сравнения рассмотрены в работах: С. Архангельского, В. Давидова, С.Каменецкого, Т.Назаровойидр. Проблемы практико-ориентированного обучения изучали Н.Басалаева, Д.Варнеке, А.Вербицький, Н.Житник, Г. Ковальчук, М.Коллегаева, И.Пальчикова, С.Питч, Е.Пост, Т.Пушкарева. Зарубежный опыт внедрения технологии практико-ориентированного обучения в Германии, Великобритании и других стран всесторонне изучали как зарубежные так и отечественные ученые:

С.Бобраков, С.Гук, Н.Матюшенко, Ю.Мосейко, И.Пальшкова, Л.Петренко.

Но несмотря на то, что проблемы взаимодействия теоретической и практической подготовки будущих специалистов заведениями высшего образования являются ключевыми как для отечественной, так и зарубежной научных школ, при этом механизм внедрения практико-ориентированного подхода исследован не достаточно. Это и определило актуальность поставленной проблемы, решение которой выступает на первый план в условиях усиления конкуренции одновременно на рынках образовательных услуг и труда.

Цельстатьисостоитвизучениисущностипрактико-ориентированногообразованияиобоснованиинеобходимостивнедрениямеханизмапрактико-ориентированногообучениякаксредствапрофессиональнойподготовкиспециалистовзаведениямивысшегообразованияв Украине.

Изложение материала исследования. В Национальной доктрине развития образования[3] в Украине сказано, что сегодня главной задачей высшей школы является профессиональная подготовка студентов, формирование специалистов с высшим образованием, способных к творчеству, принятию оптимальных решений, обладающих навыками самообразования и самовоспитания, которые умеют согласовывать свои действия с действиями других участников совместной деятельности. Поэтому в условиях реформирования высшего образования нужно особенное значение уделять развитию и формированию самостоятельной, ответственной, социально активной личности, способной единолично принимать решения и делать выбор в множественных ситуациях, а также решать производственные и социальные проблемы. А лучшим показателем профессиональной сформированной личности и ее морально психологичной зрелости, необходимой для ее высокой карьерной деятельности является, прежде всего, профессиональная готовность [4, 5].

Реальную картину взаимодействия молодых специалистов – выпусков высшей школы и представителей бизнес-единиц можно получить, определив наличие или отсутствие необходимых профессиональных качеств от обеих сторон. Так, об уровне профессиональной готовности выпускников высших учебных заведений могут свидетельствовать результаты диалога в системе «выпускник-работодатель». Такое обобщенное исследование было проведено Киевским международным институтом социологии в рамках проекта «Рейтинг ВУЗов Украины». По результатам этого исследования на тему «Выпускники украинских вузов глазами работодателей» было оценено мнение работодателей относительно знаний и умений украинских выпускников всех специальностей, дана оценка их профессионализма со стороны работодателя [1].

Важно отметить, что отечественные работодатели неоднозначно оценивают изменения в образовательном процессе учащихся, которые проявляются в качестве подготовки современных выпускников вузов. Процентное соотношение относительно такой оценки показано на рис. 1:

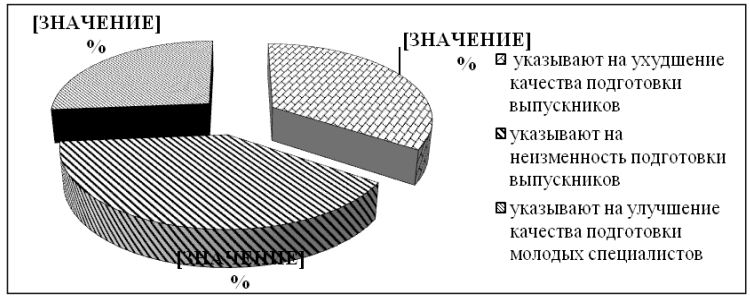

Рисунок 1. Оценка качества подготовки выпускников работодателями
Источник: составлено за [1]

Таким образом, определены главные проблемы оторванности выпускников от работодателей, а именно (рис. 2):

– недостаток практических профессиональных навыков, умения решать проблемные ситуации и отсутствие навыков работы с клиентами;

– разрыв между теоретическими знаниями, полученными за период обучения, и их практическим профессиональным применением;

– недооценивание студентами-выпускни-ками важности практических навыков и умений в решении проблемных ситуаций;

– отсутствие (или недостаточный уровень владения) так называемых soft skills: «коммуникабельность, умение презентовать, вести переговоры, эмоциональный контроль»;

– оторванность знаний от практики, неподготовленность к работе в реальном бизнес среде и непонимание того, как этот бизнес работает. Это более частая проблема, сравнительно с предыдущими. Поэтому работодатели решают ее путем обучения молодых сотрудников и путем сотрудничества с заведениями высшего образования.

Как свидетельствуют результаты исследования работодателей в разных отраслях, недостаток специальных знаний (за исключением оторванности теоретической подготовки от практики бизнеса) сильнее всего ощущается у выпускников технических специальностей и бухгалтерского учета и аудита. Для представителей инженерно-технических специальностей недостаток практических знаний и навыков часто является более критичным, так как влияет на безопасность всех членов трудового коллектива.

Рисунок 2. Результаты опроса работодателей относительно недостающих навыков выпускников украинских вузов независимо от специальности

Источник: составлено за [1]

Таким образом, со стороны работодателей формируется мнение о том, что существуют серьезные проблемы в системе высшего образования. Поэтому подчеркивается настоятельная необходимость осуществления изменений в системе образовательного процесса, а именно увеличение практической составляющей в образовательном процессе и обновления материально-технической базы вузов.

Решение этих проблем находится в плоскости усиления практической компоненты в образовательных планах и, к тому же, всестороннем сотрудничеством между заведениями высшего образования и бизнесом путем привлечения сотрудников компаний к чтению лекций и семинаров, проведения практики для студентов и преподавателей на базе компаний и др. Это повлияет на уменьшение разрыва между непосредственно

Рисунок 3. Результаты опроса работодателей и выпускников украинских вузов относительно важностинавыков (знаний, умений, компетенций)независимо от специальности
Источник: составлено за [1]

получаемыми профессиональными компетентностями и теми, которые затребованы на рынке труда. Более наглядно разрыв в процентном соотношении относительно важности навыков (знаний, умений, компетенций)независимо от специальности по мнению работодателей и выпускников украинских высших учебных заведений приведен на рис. 3.

Как свидетельствует практика, выпускники не всегда объективно могут оценить, каких навыков им не хватает. По данным опроса, наглядно систематизированных на рис. 4, наибольшее количество выпускников(46%) уверены, что им не хватает знания иностранных языков.

Около четверти выпускников (25%) испытывают недостаток практических профессиональных навыков, 13% – менеджерских навыков и навыков работы с клиентами, 9% – аналитических навыков. Лишь 8%выпускников признают, что им не хватает умения решать проблемные ситуации (хотя на недостаток таких навыков у выпускников указали 39% работодателей). Еще меньше выпускников чувствуют, что им не хватает теоретических знаний, навыков письменного и устного общения, хотя около пятой части работодателей указали на дефицит этих качеств среди нынешних выпускников. Таким образом, самооценка и

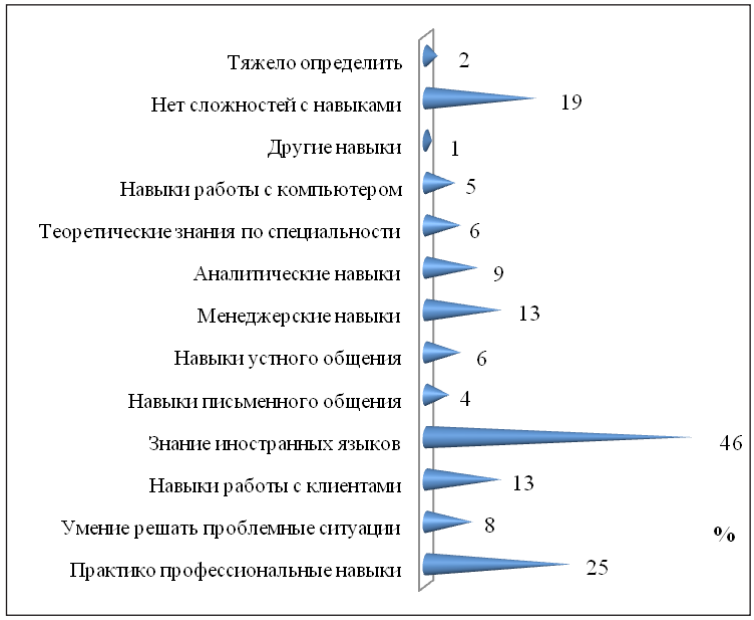

Рисунок 4. Результаты опроса выпускников украинских вузов относительно нехватки навыков (знаний, умений, компетенций) независимо от специальности
Источник: составлено за [1]

оценка профессионалов довольно часто не совпадают.

Еще одной причиной различий во взглядах на дефицит навыков может быть и то, что выпускники не всегда адекватно оценивают, каких именно компетенций и на каком уровне от них ожидает работодатель, а это, в свою очередь, может препятствовать саморазвитию и совершенствованию необходимых качеств.

Нивелирование такого разрыва возможно только при реализации диалога между обеими сторонами с целью удовлетворения потребностей в профессиональной подготовки каждой стороны. Важно на уровне заведений высшего образования понимать, что нужно работодателю от молодого специалиста и как впоследствии это будет влиять на формирование позитивного имиджа выпускника. Важность определенных качеств от выпускника с точки зрения работодателя показано на рис. 5.

Таким образом, как показывают результаты опроса, работодателей, прежде всего, интересуют умственные навыки претендентов – креативность, способность анализировать информацию, системность мышления, способность к самообучению и т.д. (54%), личностные качества, а именно стрессоустойчивость, гибкость, инициативность, ответственность и т.д. (51%), уровень развития практических навыков по специальности (47%) и уровень развития общих коммуникативных навыков (общение, ведение переговоров, разрешения конфликтов, работы в команде, работы с клиентом и т.д.) (37%). Часто компании интересуют мотивация выпускников, их желание и готовность учиться на рабочем месте, умение творчески подходить к работе, работать в команде, правильно расставлять приоритеты. Соответствие корпоративной культуре компании – еще один важный аспект при выборе потенциального сотрудника.

Так, компании, позиционирующие себя развивающимися и активными, в большей степени склонны принимать выпускников с явными

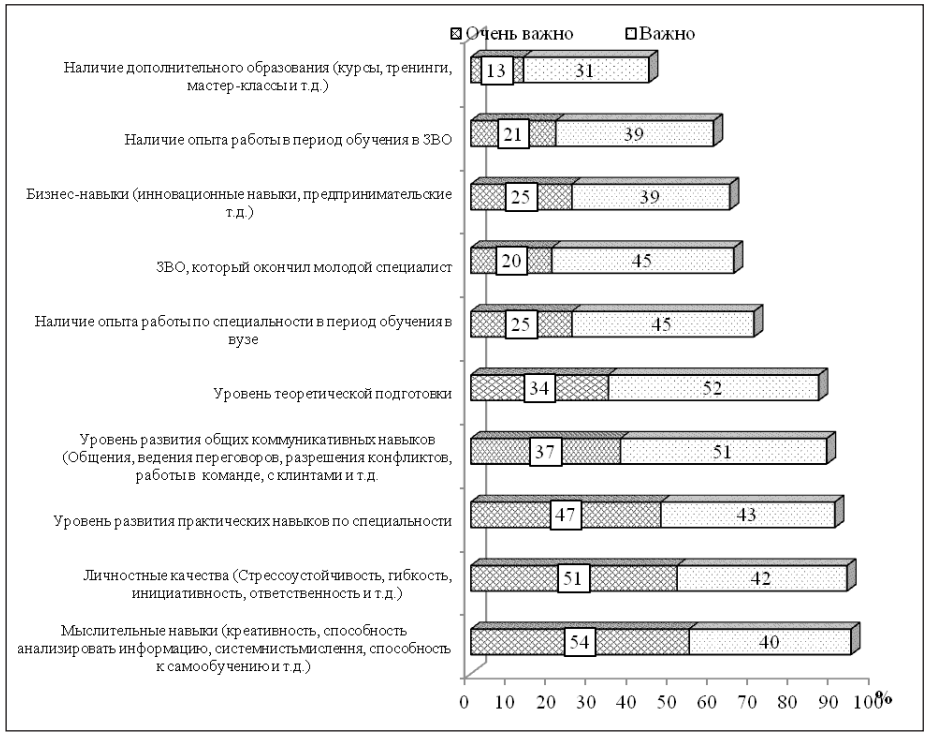

Рисунок 5 – Результаты опроса работодателей относительно важности определенных факторов при приеме на работу молодых специалистов
Источник: составлено за [1]

лидерскими качествами. По словам экспертов, компании рассматривают сотрудничество с профильными для них высшими заведениями образования как приоритет. Условно программы сотрудничества можно разделить на «презентационные» и «конкурсные». На первых этапах сотрудничества выделяют два типа программ:

1. Презентационные –цель которых состоит в информировании студентов о работе компании, возможности трудоустройства в ней, а также об особенностях рынка в целом.

2. Конкурсные программы – инструмент отбора и подготовки конкретных кадров для работы в компании, начинается чаще всего с первых курсов вузов.

Таким образом, можно обобщить, что лучшим свидетельством эффективности работы университета является практическая ценность и соответствие образовательных услуг потребностям рынка труда.

На современном этапе формирования системы образования Украины одним из самых эффективных способов усиления профессиональной образовательной компоненты в учреждениях высшего образования является профессионально-ориентированный подход, который предполагает решение поставленных в Национальной доктрине развития образования задач. Он с самого начала ориентирован на организацию учебного процесса в контексте будущей профессии путем воспроизведения в формах и методах учебной деятельности студентов реальных психолого-социальных ситуаций, сопровождающих конкретную профессиональную деятельность [4, 5]. По нашему мнению, сперва нужно разобраться с сущностью такого подхода.

Для определения сущности понятия практико-ориентированного подхода к обучению, рассмотрим существующие точки зрения. Систематизируем некоторые из них в таблице 1.

Таблица 1.

Подходы к определению сущности практико-ориентированного подхода к обучению в научной литературе

Автор	Сущность подхода	Источник
В. Майковская	Практико-ориентированный подход – ориентация учебного процесса на конечный продукт профессионального обучения – конкретизированы виды действий, усвоенные студентами в ходе работы с учебной информацией в виде опыта	[5].
П. И., Образцов, А. И. Ахулкова, О. Ф.Черниченко	Практико-ориентированный подход – это метод преподавания и обучения в сочетании с практической деятельностью с целью ориентации учебного процесса на конечный продукт профессиональной подготовки - формирование и развитие компетенций	[6].
Д.Варнеке	Практико-ориентированный подход – это активная форма организации профессиональной подготовки, предназначена для применения в теоретическом и практическом компонентах, реализуется с помощью насыщения учебного процесса элементами профессиональной деятельности	[8].
С.Питч	Практико-ориентированный подход – это система учебных проблемных ситуаций, методических и ситуационных задач, спроектированных в профессиональную подготовку специалистов	[9].
Е.М.Пост	Практико-ориентированный подход – ориентация содержания и методов педагогического процесса на формирование у будущих специалистов практических навыков работы	[10].

Таким образом, следует отметить, что практико-ориентированный подход в профессиональной подготовке специалистов рассматривается как процесс, как форма, как система, или как метод обучения. По нашему мнению, посредством применения практико-ориентированного подхода реализуется профессионально-ориентированное обучением студентов-будущих специалистов в выбранных ими отраслях. Поскольку высшая школа дает как теоретическую базу знаний, так и практическую, то именно она должна основываться на использовании конкретных практических действий, опыт применения которых возможен в результате интеграции теории и практики.

Часто вопросы практико-ориентированного обучения касаются и профессиональности самих преподавателей заведений высшего образования, так каких роль меняет свою форму от классического понимания, которое заключается в изменении направленности содержания профессиональной подготовки на конечный продукт обучения и методах достижения поставленных целей. Переход к практико-ориентированным технологиям профессиональной подготовки формирует конкретные требования также к компетентности преподавательского состава, что способствует повышению эффективности обучения.

Профессиональное обучение студентов направлено на формирование не только знаний, умений и навыков, а прежде всего на выработку опыта их применения, приобретается только в условиях максимальной практической направленности образовательного процесса. Вместе с тем, перспективным направлением повышения качества профессионального образования является разработка и внедрение в образовательный процесс ряда смоделированных ситуационных задач, которые будут предусматривать различные сценарии развития для нахождения решения профессиональной проблемы, тем самым обеспечивая условия трансформации учебной деятельности студента в профессиональную деятельность.

Воспроизведение реальных профессиональных ситуаций в академической и практической фазах подготовки специалистов является основной характеристикой внедрения практико-ориентированного подхода при перераспределении соотношения теоретической, практической и методической информации. Отметим, что профессионально-ориентированное образование не исключает изучения традиционных фундаментальных наук в сочетании с прикладными, практическими дисциплинами на основе реализации ряда таких принципов:

1) построение целостности учебной, образовательно-рефлексивной и социально-практической среды обучения;

2) реализация академической мобильности и академических свобод;

3) обеспечение гибкости и динамичности обновления образовательно-профессиональных программ в целом и отдельными блоками;

4) использование различных форм и методов профессиональной подготовки.

Составляющими профессионально-ориентированного образования являются:

- теоретическая, т.е. лекции, семинарские занятия, самостоятельная работа студента, курсовое и дипломное проектирование;

Разработанные дистанционные курсы, методические пособия и мультимедийные контенты для выполнения проектных работ способствуют ускорению усвоения учебного материала и эффективной организации самостоятельной работы студентов. Применение компьютерных тестов и диагностических комплексов позволяют преподавателю за короткое время получать объективную картину уровня усвоения учебного материала.

- практическая(прикладная), т.е. практические и лабораторные занятия, возможно игровые формы подготовки студентов, учебная и производственная практика и стажировки, выполнение проектов в командных группах совместно с преподавателями и практиками.

Практико-ориентированное обучение позволяет выбрать ту информацию, которая формирует конкретизированные виды действий, составляющие основу необходимых профессиональных компетенций. Это определяет набор методов обучения студентов и формирует структуру учебного процесса в целом.

Таким образом, важным средством реализации профессионально-ориентированного обучения является практико-ориентированные задачи, а важным условием их применения -реалистичность условий таких задач, что позволит студентам без осложнений самостоятельно формулировать проблемы профессионального характера, определять цель их решения, искать пути их достижения и анализировать достигнутые результаты в зависимости от специфики условий каждой конкретной ситуации. Решение таких ситуаций должно быть поэтапным, что обеспечит осмысленность действий учащимися.

Не менее важным условием внедрения профессионально-ориентированного обучения является создание преподавателем среды, в которой студенты имеют возможность проявить и реализовать свой интерес к познанию, сделать ее осознанной потребностью в саморазвитии, профессиональной и социальной адаптации. Перед преподавателем возникает следующая необходимость наличия:

– компетенций по сущности инновационных технологий профессиональной подготовки;

– содержания и структуры методического обеспечения самостоятельной работы студентов и специфики ее организации;

– методологии разработки и применения тестовых заданий, индивидуальных заданий на основе производственных ситуаций

– неразрывное и постоянное взаимодействие с бизнес-партнерами.

Стремление преподавателя при внедрении практико-ориентированного подхода найти разумный баланс между академической и прагматичной составляющими профессиональной подготовки может реализовываться в привлечении студентов к созданию практико-ориентированных проектов, которые являются результатом индивидуальной или коллективной деятельности студентов (документ, программа, рекомендации, проект и др.) по четко определенным правилам [2; 6; 7].

Рассмотрим опыт практико-ориентированного обучения в Полтавском университете экономики и торговли.

Одним из актуальных образовательных задач университета является обеспечение будущего специалиста рабочим местом. С целью адаптации образовательного пространства к потребностям будущих работодателей руководство университета находится в постоянном поиске новых бизнес-структур, заинтересованных в сотрудничестве. Последние несколько лет очень активно осуществляются заключение договоров с базами практик различных форм собственности (как отечественных, так и зарубежных) и проведение практик не только в период, определенный учебными планами, а в течение всего обучения. Результатом такой взаимосвязи является фактический выбор будущего специалиста, отвечающего требованиям работодателя.

Таким образом, профессионально-ориентированное образование предполагает участие будущего специалиста в обучении сразу двумя заведениями - университетом и предприятием. Эта модель в учреждениях высшего образования

создает условия для привлечения предприятий к процессу подготовки кадров и направлена на поддержку будущего специалиста в повышении его профессионального уровня в течение всей трудовой жизни. Сочетанием теории в высшем учебном заведении и практики на предприятии сформирует такой способ обучения, который дает возможность усилить практическую подготовку студентов. Хорошо согласованы теоретические и практические фазы чередуются в течение всего периода обучения.

С целью формирования практико-ориентированной среды обучения студентов в Полтавском университете экономики и торговли внесены изменения в учебные планы подготовки будущих специалистов и, соответственно, в учебные программы, в которых прописываются новые формы и методы обучения (тренинги, практикум, индивидуальная и групповая работа, проектные методы и т.д.).

К проектированию моделей учебного процесса используется проблемно-интегративный подход, при котором научно-педагогические работники организуют и направляют поисковую деятельность студентов на активное и самостоятельное получение знаний и владение способами оперирования ими.

Как подтверждение, можно выделить Молодежный бизнес-центр, координатором которого является к.э.н., доцент университета. Приемами участия студентов в центре является создание ими команд, которые реализуют свои идеи на практике в виде проектов; документируют свою деятельность в форме отчетов и профессионально представляют созданные и реализованные проекты потенциальным работодателям и инвесторам, действующим представителям, представителям государственных учреждений, специалистам и экспертам инвестиционных фондов и банков.

При этом, активно практикуется организация Конкурсов, где студенты представляют свои бизнес-планы на одной из главных ежегодных событий в сфере инноваций Украины.

Целью этого конкурса является определение наиболее актуальных проектов в различных отраслях экономики и предоставления авторам помощи в организации собственного дела, коммерциализации идей, создании успешных стартап-компаний и сопровождение проектов наставниками-консультантами.

Преимущества Конкурса состоят в том, что обучение осуществляется в бизнес-тренеров, специализирующихся на стартапах; стажировка в действующих предпринимателей; консультации и наставничество менторов и инвесторов. Участники конкурса заключают протоколы о намерениях с действующими предпринимателями и начинают подготовку к совместному выполнению проекта.

Кроме этого, на уровне университета основан и активно действует проектный офис, главными функциями которого являются инициирование проектов, поиск и налаживание постоянных взаимоотношений с партнерскими организациями, формирование механизма привлечения сотрудников и студентов к участию в конкурсах с целью привлечения финансирования, а также последующее продвижение проектов до их выполнения.

Еще одним примером практико-ориентированной подготовки студентов есть Учебный юридический центр Высшего учебного заведения Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли» «Правовая студия». Студенты под руководством наставников на безоплатной основе предоставляют правовую помощь при возникновении проблем по реализации своих прав и свобод, их восстановлению в случае нарушения и порядка обжалования решений, действий или бездействия органов государ-

ственной власти, органов местного самоуправления, должностных и служебных лиц.

Студенты Полтавского университета экономики и торговли, который позиционирует практико-ориентированный подход к обучению, получают массу плюсов, а именно: теория и практика тесно связаны, на практических занятиях рассматриваются конкретные профессиональные ситуации, возникающие на предприятиях; практическая составляющая является обязательной; гибкое расписание занятий с новыми педагогическими технологиями.

Преимуществом для студента является трудоустройство в задействованных предприятиях, где он себя успел зарекомендовать, учитывая предыдущий опыт ознакомления с особенностями технологических процессов, маркетингом, кадровыми вопросами и др.; возможность приступить к работе официально; в процессе прохождения практики сразу включиться в работу.

Позитивными моментами для предприятий от такого партнерства, по нашему мнению, являются повышение информированности в одном или нескольких регионах; наличие качественного и мотивированного контингента студентов; отсутствие необходимости обучения потенциальных работников за счет повышения их компетентности в период обучения; повышение квалификации за счет проведения мастер-классов; тесная интеграция образования, науки и бизнеса.

Таким образом, можем отметить гарантированное качество высшего образования с разработкой и совершенствованием профессиональных практик, направление на сближение двух структур - системы образования и системы занятости. Поэтому предприятия должны быть в первую очередь заинтересованы не только в результате обучения, но и в его содержании и организации учебного процесса в учреждениях высшего образования.

Выводы

1. В современных условиях развития высшего образования в Украине одним из основных вопросов является обеспечение качества образования учащихся, профессиональный уровень которых соответствовал бы потребностям рынка труда. Поэтому проблема качества подготовки специалистов и их дальнейшего трудоустройства приобретает особое значение в связи с ориентацией учебных заведений на практическую реализацию приобретенных компетенций. В связи с этим становится актуальной проблема разработки механизма взаимодействия вузов и потенциальных работодателей, реализация которого возможна в пределах практико-ориентированного обучения.Практико-ориентированный учебный процесс, в свою очередь, формирует жизненный и профессиональный опыт, становится основой профессионального развития студентов, формирования их профессионального сознания.

2. Решение этой проблемы находится в постоянном поиске, о чем свидетельствует множество наработок в отечественной и зарубежной научной литературе. При этом, следует отметить отсутствие единого взгляда среди научных школ на механизм внедрения практико-ориентированного подхода, что в условиях усиления конкуренции одновременно на рынках образовательных услуг и труда особенно важно.

3. Практико-ориентированный подход предусматривает обязательное приобретение студентами специальности как на основе применения аудиторных, так и внеаудиторных форм профессиональной подготовки за счет выполнения ими практических заданий по выбранному профилю обучения с участием профессионалов этой деятельности.

С целью быстрой адаптации вузов к профессионально-ориентированному образованию необходимо создание такой среды, которая

стимулирует формирование у студентов целевой осознанной потребности в приобретении профессиональных компетенций; внедрение практико-ориентированных методов профессиональной подготовки с целью формирования у молодых специалистов значимых для будущей профессиональной деятельности качеств личности, а также опыта выполнения профессиональных обязанностей по профилю подготовки; организация практической подготовки студентов на основе формирования профессиональной компетентности по профилю подготовки; разработка и внедрение в вузах инновационных форм занятости студентов с целью выполнения ими реальных профессиональных, научно-практических и производственных работ в соответствии с профилем обучения.

Применение практико-ориентированного подхода в процессе профессиональной подготовки придает ей самой главной ценности - студенты получают опыт будущей профессиональной деятельности, создает соответствующий уровень их компетентности. Практико-ориентированная технология профессиональной подготовки меняет акцент в учебной деятельности студентов, направляя их действия на развитие интеллектуального и профессионального потенциала за счет уменьшения доли репродуктивной деятельности.

Библиография:

1. Випускники українських ВНЗ очима роботодавців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.yourcompass.org/docs/Employees%20on%20University_Graduates.pdf

2. ГОРБЕНКО, Г. В., 2015.*Практико-орієнтоване навчання у підготовці бакалаврів реклами і зв'язків з громадськістю*. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Вип. 4(45). С.64-69.

3. Національна доктрина розвитку освіти від 17 квітня 2002 року N 347/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mon.gov.ua

4. МАЙКОВСЬКА, В. І., 2014. *Вплив інноваційних процесів на трансформацію вищої освіти як суспільного інституту* / Наук. журнал Сумськ. держ. пед. ун-ту ім. А. С. Макаренка. 1(35). С. 227-236.

5. МАЙКОВСЬКА,В.,2016.*Практико-орієнтованенавчанняякзасібпрофесіоналізаціїпідготовкимайбутніхфахівцівв Україні*.Проблемиінженерно-педагогічноїосвіти,50-51,С.161-167.

6. ОБРАЗЦОВ, П. И., АХУЛКОВА, А. И., ЧЕРНИЧЕНКО, О. Ф., 2003.*Проектирование и конструирование профессионально-ориентированной технологии обучения*. Орел : ОГУ.

7. ПІЦУЛ, К., 2015. *Сутність таструктураготовностімайбутніхфахівцівзготельноїресторанноїсправидопрофесійноїдіяльності.* Молодьіринок, 12 (131), С. 93-98.

8. WARNEKE, D., 2007. *Aktionsforschung und Praxisbezug in der Darf-Lehrerausbildung* / Dagmara Warneke. – Kassel : Kassel Univ. Press,, 599 s.

9. PIETSCH, S., 2010. *Begleiten und begleitet werden. Praxisnahe Fallarbeit – ein Beitrag zur Professionalisierung in der universitären Lehrerbildung.* Kassel: Kassel University Press.

10. Post, E.-M., 2010. *Der Einsatz von handlungs-, erfahrungs- und erlebnisorientierten Methoden in der Lehrerinnen- und Lehrerfortbildung von pädagogischen Führungskräften zur Initiierung von Lernen. Studien zur Verknüpfung von Erfahrung, Reflexion und Transfer.* Leipzig: Univ. Dass.

УНИВЕРСИТЕТЫ БЕЗ ГРАНИЦ

23-27 августа в Кишиневе состоялась Международная Летняя Академия «Повышение эффективности системы университетского образования и научных исследований в рамках взаимодействия национальных образовательных систем в странах СНГ». В форуме приняли участие около 100 руководителей вузов из 14 стран, в том числе, из Молдовы, Румынии, России, Белоруссии, Азербайджана, Грузии, Армении, Украины, Греции. Организовал мероприятие молдавский Университет европейских политических и экономических знаний им. Константина Стере (УПЭЕЗ) в партнерстве с Советом ректоров РМ, Американским университетом Молдовы при поддержке Межгосударственного фонда гуманитарного сотрудничества государств-участников СНГ.

«Будьте послами науки в Молдове!»

Что же вместили в себя эти четыре «академических» дня? Спектр обсужденных вопросов оказался чрезвычайно широким. Шла речь о современных тенденциях высшего образования в Молдове и странах СНГ, о проводимых в этой сфере реформах, об инновационных стратегических направлениях в развитии университетского образования. Как отметил ректор УПЭЕЗ Георге Аворник, «по-настоящему обстоятельные, актуальные дискуссии стали возможны благодаря тому, что на форум приехали авторитетные, высокопрофессиональные специалисты, такие как всемирно известные ученые Спиридон Фогаитис из Греции, глава самой большой, российской делегации, заместитель председателя Международного союза юристов Людмила Носова и многие другие».

Приветствуя участников форума, председатель парламентской комиссии по культуре, образованию, науке, молодежи, спорту и СМИ Адриан Лебединский отметил особую роль Совета ректоров РМ, который способствует подготовке в вузах республики хороших специалистов. «В непростых финансовых условиях, - сказал он, - наши высшие учебные заведения готовят профессионалов, многие из которых трудятся в известных международных компаниях. Уверен, Летняя Академия поможет вам обменяться бесценным опытом. А ее зарубежных участников хочу призвать: «Будьте послами науки в Молдове!»

От имени президента РМ Игоря Додона, собравшихся приветствовал советник главы государства в области образования, культуры и науки Корнелиу Попович. Он заострил внимание наряде проблем, с которыми сталкивается высшее образование в Молдове. Среди них – перманентные, порой непродуманные реформы, чрезмерная бюрократизация в сфере преподавательской отчетности, политизация руководства некоторых вузов и студентов, нелояльная конкуренция между университетами. К.Попович отметил, что в таких реалиях глубокие откровенные дискуссии, обмен опытом участников Летней Академии будут особенно полезны. Он также заверил, что президентура не оставит без внимания конкретные решения форума и окажет посильную помощь в их реализации.

Ряд болевых точек в сфере высшего образования обозначил в своем выступлении и президент Совета ректоров РМ, ректор молдавской Академии экономики Григорий Белостечник. Он отметил ориентацию многих выпускников вузов республики на отъезд из страны, их низкую мотивацию на научно-исследовательскую работу.

- Нет сомнений,- сказал Г. Белостечник, - что в ближайшем будущем университеты радикально изменятся. Кто-то считает, что уже лет через тридцать они станут некой реликвией. Какими

же будут эти радикальные изменения? Внятно на этот вопрос сегодня никто неответит. А значит, особенно важно встречаться, обмениваться опытом в таких Летних Академиях, где можно обстоятельно обсуждать новые риски на нашем пути, выстраивать взаимовыгодное международное сотрудничество.

А главный тезис, озвученный Г.Белостечником, по сути, стал лейтмотивом всего четырехдневного форума: в нашем нестабильном, хрупком мире, где все стремительно меняется в глобальных масштабах, университет должен готовить студента не только в профессиональном плане. Прежде всего, он должен воспитывать гражданина, интеллигента, гуманиста. Та же мысль ярко прозвучала из уст главы румынского Международного института по правам человека Иона Крайовена:

- Если мы не будем взращивать в студентах духовность, у нашего общества нет будущего. Если для сегодняшнего студента герой сериала-комикса заслонит собой Микеланджело, Толстого и Достоевского, завтрашний день человечества окажется под угрозой.

Делиться опытом готовы

Ряд проблем, связанных с аккредитацией высших учебных заведений, очертили в своих выступлениях зав. отделом Центра стратегии развития образования МГУ им. Ломоносова Александр Ионов и декан Московского университета им. Витте Валерий Липунов. Неординарно прозвучала тема дальнейшей судьбы неаккредитованных вузов. Некоторые участники форума подняли вопрос: а нужна ли вообще сегодня аккредитация? Вот как ответила на него первый проректор кишиневского Государственного медицинского и фармакологического университета Ольга Чернецки:

- Безусловно, нужна! Это один из главных инструментов определения качества работы вуза. И это качество – проблема многосложная. Оно зависит не только от содержания самой образовательной программы. Скажем, медицинский вуз обязан обладать хорошей инфраструктурой, технической базой –современным симуляционным центром, лабораториями, анатомическим театром и т.д. При этом профессорско-преподавательский состав должен не просто отлично знать свой предмет, нужно иметь психолого-педагогические навыки, знать иностранные языки при нашей широкой интернационализации учебного процесса. Я с интересом слушала многие выступления участников Летней Академии, особенно те, что затрагивали проблемы признания дипломов на европейском уровне, вопросы сотрудничества вузов. У нашего университета налажены тесные контакты с Московским университетом им. Сеченова, с вузами Санкт-Петербурга, Грузии, Белоруссии, Казахстана, с европейскими и американскими высшими учебными заведениями. Успешно проходил обмен студентами с мединститутом Караганды. И нынешний форум лишний раз подтверждает, что качество образования в современном вузе зависит, в том числе, от умения, готовности его руководства сотрудничать с коллегами из разных стран, опираться на их опыт.

О важности межвузовского сотрудничества говорил на форуме и проректор Минского государственного лингвистического университета Владимир Пашкевич. Он рассказал о том, что Белоруссия вступила в Болонский процесс последней из стран СНГ. Но и после этого республика самостоятельно формирует свою образовательную политику. А главное, реформы в системе образования там проводят осторожно, бережно сохраняя свои традиции, успешные наработки. И это тоже ценный опыт, которым руководство белорусских вузов готово делиться с зарубежными коллегами.

Нацелены на расширение международных контактов и в московском Государственном юри-

дическом университете им. О. Кутафина, о чем рассказала директор Института публичного права и управления этого вуза Лана Арзуманова:

- У нас давно существует Управление международного сотрудничества, налажены тесные связи, к примеру, с немецкими коллегами из университета Потсдама. Но в целом потенциал в этом плане огромный. Пока мы не широко практикуем обмен студентами, преподавателями на пространстве СНГ. Зарубежные профессора проводят в наших стенах мастер-классы, отдельные встречи. А хотелось бы, чтобы они приезжали хотя бы на семестр. Думаю, после Летней Академии мы начнем сотрудничать с молдавскими вузами. Я впервые в вашей стране, и с первых минут пребывания в Кишиневе почувствовала, насколько доброжелательны тут люди. Здесь хорошо знают русский язык, и лететь сюда из Москвы всего полтора часа. А главное, у нас есть опыт, которым было бы интересно, полезно обмениваться.

С тем же настроем выступила на круглом столе Летней Академии Ирана Алиева, проректор Азербайджанского университета туризма и менеджмента (АУТМ). Она рассказала о тесных контактах вуза с австрийским университетом прикладных наук, с турецким Университетом Ататюрк, с вузами Москвы, Астрахани, Санкт-Петербурга. Побывав в Кишиневе, И.Алиева уверена, что сотрудничество АУТМ с молдавскими коллегами стартует в ближайшее время.

- У нас, - рассказала она, - накоплен опыт разработки различных международных проектов, совместных исследовательских программ, налажена мобильность студентов. АУТМ – член Международной ассоциации европейских университетов, Ассоциации университетов прикаспийских государств, Ассоциации университетов причерноморского региона, Евразийской конвенции университетов Шелкового пути. И за всем этим – конкретные проекты, множество совместных мероприятий. Уверена, что молдавские коллеги с удовольствием включатся в работу по этим направлением, ведь развитие туристической отрасли чрезвычайно актуально для наших стран. А еще наверняка будет интересен наш опыт по созданию в Азербайджане целой сети профессиональных училищ по подготовке сотрудников сферы туризма. Есть у нас и такое ноу-хау как особый стажировочный семестр «20 недель». Надеюсь, что уже в ближайшее время мы сможем организовать его и в Молдове.

«Друг и наставник студентов»

Весьма резонансным стало выступление директора Института государства и права Тюменского государственного университета Ивана Романчука. Он «напомнил», что мир стоит на пороге четвертой промышленной революции, давно сошел со страниц фантастических романов в нашу жизнь искусственный интеллект.

- В этих реалиях университетское образование должно меняться кардинально, - считает И. Романчук, - Нельзя готовить современных специалистов, не давая им серьезные цифровые компетенции. Они должны знать, что такое блэкчейн, квантовая криптография, виртуальная реальность. Не сложно представить, какие риски могут возникать в связи с тем, что миллионы людей расплачиваются криптовалютой. Уже вводится новое понятие – субъект права в виртуальной реальности. И не сегодня-завтра молодежь заявит: «Зачем мне университет, если вся необходимая информация есть в интернете?» Мы в Тюмени пытаемся идти в ногу со временем. К примеру, начали работу над проектом по созданию необычной университетской аудитории в виртуальном пространстве. Это будет не привычный класс со столами, а, скажем, берег моря или альпийский луг. Студенты, имея свой аватар, смогут зайти туда, прослушать лекции. Понятно,

что на этом фоне «говорящая голова» профессора будет смотреться инородно. Как же должен быть представлен в таком киберпространстве учебный материал? Вариантов много, технически его можно преподнести в виде уникальных презентаций, фильмов и т.д. В западных университетах это уже практикуют, мы же делает тут первые шаги. Но очевидно, что стандартные лекции скоро будут вытеснены новыми формами, и откладывать поиск оригинальных виртуальных приемов обучения уже нереально. Скажем, для занятий будущих юристов я планирую приобрести VR-очки или VR-шлемы, с помощью которых в виртуальной реальности мы смоделируем, к примеру, место преступления. Колоссальная проблема - изучение последствий взрыва: места техногенной катастрофы, теракта, взрыва бытового газа в квартире или автомобиле. С помощью тех же компьютерных технологий студенты смогут вникать во все нюансы этого расследования. Однако замечу, что стремление опираться на современные методики не выветривает исконно университетский дух. В наших стенах виртуальная реальность прекрасно уживается с курсом «Великие книги», с помощью которого мы учим первокурсников любить и ценить книгу.

Отдельной темой для дискуссий на форуме стали вопросы наставничества в системе высшего образования. Как отметила декан московского Гуманитарного университета Тамара Сошникова, в этом вузе им уделяется особое внимание. Не случайно раз в год там присуждается награда «Друг и наставник студентов».

- Я горжусь, что стала обладателем такой награды, - призналась Т.Сошникова, - ведь мы должны воспитывать не только грамотного специалиста, но и порядочного, добросердечного человека. Наши первокурсники – по сути, еще дети. Для многих из них новая методика получения знаний оказывается тяжкой ношей. Поэтому прежде всего мы учим ребят…учиться. За каждой группой первокурсников закреплен не только педагог-куратор, но и наставник-старшекурсник. Их задача – поддержать дружеским советом, конкретной помощью студента, столкнувшегося с проблемами любого порядка.

С особым вниманием относятся к вопросам наставничества и в Балтийском институте политики, экологии и права. Как рассказал его ректор Александр Рейфе, в этих стенах «создан своеобразный творческий инкубатор, где старшекурсники театрального факультета ставят со студентами младших курсов самостоятельные спектакли. А будущие дизайнеры-старшекурсники вместе с младшими студентами создают дизайнерские студии. При этом вуз всячески помогает им с площадками для творческих экспериментов, предоставляет необходимую технику, частично финансирует эти проекты. В то же время, ребята с экономического и юридического факультетов помогают создавать бизнес-планы, оформлять другие документы для успешного функционирования этих театров, студий. Более того, мы стараемся поддерживать и своих выпускников, помогая им устраиваться на работу в организации, фирмы, которыми руководят наши бывшие студенты».

«Не боимся непроторенных дорог»

Все четыре дня главным модератором на форуме и просто радушным хозяином, сплотившим большую интернациональную команду Летней Академии, был профессор Георге Аворник. На вопрос, доволен ли он итогами ее работы, прозвучал ответ:

- Вы видели, с каким энтузиазмом общались в эти дни участники форума, как активно обменивались адресами, телефонами. Это и была наша главная задача – познакомить, сплотить людей. Даже наши, молдавские руководители вузов испытывают дефицит общения меж собой. Они

благодарили за возможность «сверить часы» с коллегами по многим вопросам. Что касается зарубежных гостей, я уверен, что все они увезут отсюда много ярких воспоминаний, идей. Какими бы разными мы ни были, какие бы границы нас не разделяли, нас очень многое объединяет, в том числе, желание идти в ногу со временем, модернизировать вузы, сообща просчитывать самые серьезные риски и противостоять им, опираясь на опыт коллег. Кстати, на подобных конференциях по-настоящему активной, плодотворной работа нередко бывает лишь на старте. Мы же на одном дыхании трудились все 4 дня, вплоть до принятия резолюции. И документ этот получился не обтекаемо-формальным, а вполне конкретным, злободневным.

- Проводя в Летней Академии презентацию УПЭЕЗ, вы, по понятным причинам, были достаточно кратки. Скажите, какие проекты особенно ярко характеризуют сегодняшний настрой возглавляемого вами коллектива?

- Прежде всего, хочу подчеркнуть: мы не намерены обреченно сетовать на то, что в Молдове все меньше студентов. С молодежью мы работаем системно, целенаправленно. Не случайно в лицее при нашем университете собралась когорта талантливых ребят. В нынешнем году с различных международных олимпиад по химии, физике, биологии, куда они ездили под руководством профессора Игоря Ефтоди, лицеисты привезлиболее 50 медалей!

Третий год успешно работает открытый нами в Дрокии спортивный колледж, где мы готовим специалистов по шести направлениям. Здание пять лет не работавшей школы-интерната мы капитально отремонтировали. Планируем создать там серьезную спортивную базу. А в своем университете тем временем будем налаживать углубленное изучение спортивного права. Еще недавно мне приходилось доказывать, что это вполне самостоятельная отрасль права. А сегодня сама жизнь показала, сколько сложнейших юридических вопросов возникает на состязаниях всех уровней, вплоть до Олимпийских игр. В нашей Летней Академии представители вузов пяти стран – ваш покорный слуга, мои коллеги из России, Румынии, Греции и Белоруссии подписали Соглашение о сотрудничестве в данной сфере. Будем создавать единые учебные программы, налаживать студенческую и преподавательскую мобильность.

Вообще мы не боимся непроторенных дорог. Скажем, УПЭЕЗ и Американский университет РМ, который я также возглавляю, наработали интереснейший опыт в подготовке специалистов в сфере виноделия. На сугубо научной основе мы включаемся в разработку учебных программ в области защиты интеллектуальной собственности, таможенного права и т.д. Огромные перспективы я вижу в работе созданного нами в Кишиневе молдо-китайского научно-культурного центра. Активно участвовали в Летней Академии руководитель этого центра от КНР Лин Гуан и его коллега с молдавской стороны, наш выпускник Раду Плэмэдялэ. Я не раз бывал в Китае, видел поразительные достижения высших учебных заведений Поднебесной. Отмечу, что между Молдовой и Китаем заключено Соглашение о взаимном признании дипломов вузов. Все это позволяет нашему университету разрабатывать на этом направлении масштабные проекты. По сути, мы становимся надежным мостиком между Западом и Востоком для вузов Молдовы и других стран.

- 24 августа вы под аплодисменты участников форума подписали Соглашение с Евгением Коваленко, директором Национального центра правовой информации Республики Беларусь. Какова ключевая идея этого документа?

-Он предполагает работу по разным направлениям, в том числе, совместную подготовку

будущих юристов. В частности, обговаривали с Е.Коваленко некоторые вопросы по обмену студентами между аграрными и физкультурными вузами наших стран. Это очень принципиальный момент: как заместитель председателя Совета ректоров РМ, председатель Союза юристов Молдовы и заместитель председателя Международного союза юристов со штаб-квартирой в Москве, я нацелен на развитие многовекторного сотрудничества вузов Молдовы и зарубежья. К примеру, в нашей республике серьезный дефицит школьных учителей, в педвузы молодежь идет неохотно. А вот в Белоруссии этой проблемы нет. Почему? Как можно решить ее в наших условиях? Ответы на такие вопросы мы будем искать вместе, ведь это действительно тревожная болевая точка, от которой зависит жизнестойкость многих школ.

Вообще совместных планов, проектов у нас великое множество. К примеру, один из них касается совместной с МГУ аккредитации научного журнала «Scopus», который должен стать авторитетной и очень востребованной информационной площадкой для научного сообщества разных стран.

Я благодарен Межгосударственному фонду гуманитарного сотрудничества за поддержку в проведении Летней Академии и очень рад, что наша маленькая Молдова благодаря таким мероприятиям помогает объединять разные школы, разные направления в системе высшего образования. Подобный форум мы провели впервые и, надеюсь, он станет ежегодным. Зарубежные коллеги тепло благодарили нас, организаторов, и за интересную культурную программу. Знакомясь с молдавской национальной кухней, дегустируя наши великолепные вина, путешествуя на теплоходе по Днестру, люди искренне восхищались гостеприимством молдавского народа, делились сокровенными мечтами, планами. Надеюсь, и в будущие годы мы будем встречаться в Летней Академии именно в эти последние дни августа, когда республика отмечает свой общенациональный праздник – День независимости.

- На открытии Летней Академии присутствовали представители высшей власти Молдовы, Министерства образования. Как считаете, ваши конструктивные замечания, пожелания будут услышаны ими?

- Надеюсь, что будут. В конце концов, к нам приехали солидные делегации из 14 стран. Среди наших высоких гостей были такие известные в мире ученые как уже упомянутый мной Спиридон Фогаитисиз Греции и Тафа Гульзим из Косово. Вы видели, как торжественно мы присуждали им почетные звания Doctor Honoris Causa, облачая их в бордовые профессорские мантии, – в знак признательности за сотрудничество с нашим университетом. Спиридон Фогаитис как-то сказал мне: «Хотите стать по-настоящему серьезным, уважаемым вузом – не топчитесь на месте, трудитесь в поте лица, сплачивайте единомышленников». Те слова стали моим кредо. А в эти четыре августовских дня, думаю, они были девизом всех участников Летней Академии.

Татьяна БОРИСОВА

ПРОВЕДЕНИЕ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ В ОБЛАСТИ ПРАВОВОЙ ИНФОРМАТИЗАЦИИ: ОПЫТ НАЦИОНАЛЬНОГО ЦЕНТРА ПРАВОВОЙ ИНФОРМАЦИИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Е.И. КОВАЛЕНКО
директор НЦПИ

НЦПИ был создан по решению Президента Республики Беларусь в 1997 году [1]. За прошедшие чуть более двадцати лет Центром сформирована новая высокотехнологичная отрасль. Ее предназначение – обеспечить эффективную правовую коммуникацию между государством, бизнесом и обществом в части предоставления доступа к различной правовой информации, а также обеспечения участия общества в формировании проектов нормативных правовых актов.

На общегосударственном уровне эти процессы объективизированы в рамках государственной системы правовой информации (национальной системы доступа к правовой информации), координатором которой выступает НЦПИ.

Для эффективного управления и развития данной системы, решения комплекса иных задач в области правовой информатизации НЦПИ наделен широким спектром полномочий, реализуя которые, выступаетв трех основных ипостасях:

во-первых, как государственный регулятор деятельности по обеспечению доступа к правовой информации и центральный координирующий субъект государственной системы правовой информации (ГСПИ);

во-вторых, как IT-компания (НЦПИ разрабатывает технологии и программные продукты для работы с правовой информацией,создает информационные ресурсы и автоматизированные системы, которые формируютинфраструктуру правовой коммуникации в государстве);

в-третьих, как научная организация.

Научная и научно-техническая деятельность НЦПИ выступает мощным импульсом и основой развития национальных процессов правовой информатизации и ГСПИ. Она позволяет взвешено подходить к формированию стратегии развития отрасли, минимизировать количество технологических огрехов, организационных просчетов и управленческих ошибок.

Наука Центра имеет прикладной характер. Это фокусирует область наших научных интересов в рамках задач и направлений практической деятельности НЦПИ, основными из которых являются:

обеспечение функционирования и развития ГСПИ, ее отдельных подсистем и компонентов;

совершенствование электронной правовой коммуникации между государством, бизнесом и обществом;

сопровождение и развитие технологий работы с правовой информацией, составляющей национальный правовой контент;

автоматизация подготовки, согласования, проведения экспертиз проектов нормативных правовых актов, сбора, учета, систематизации, классификации обработки, распространения и иных процессов работы с правовой информацией;

официальное опубликование правовых актов в электронном виде;

формирование и ведение государственных информационно-правовых ресурсов, в том числе в сети Интернет;

развитие и совершенствование юридической терминологии на русском и белорусском языках и ее перевод на иностранные языки;

экспертно-аналитическая деятельность, в частностипроведение лингвистического контроля за качеством текстов нормативных правовых актов, обязательной юридической экспертизы технических нормативных правовых актов.

Каждое из перечисленных ключевых направлений деятельности формирует собственную междисциплинарную область научного познания, в которой пересекаются интересы различных наук – юриспруденции, информатики, кибернетики, семиотики, лингвистики и иных. Это является второй отличительной чертой научной деятельности НЦПИ. Практически все проводимые научно-исследовательские, опытно-конструкторские работы относятся к междисциплинарным исследованиям.

Данное обстоятельство требует использования адекватных исследовательских стратегий и инструментария, а также разработки индивидуальной методологии для проведения каждой научной работы.

Именно методология междисциплинарных исследований ”на стыках“ различных наук дает нам те принципиально новые знания, которые позволяют обеспечить практические преобразования в отрасли.

Научная деятельность Центра, и это третья отличительная ее черта, нацелена на внедрение в практику результатов каждой из проводимых научных работ. Такими результатами являются концепции, программные документы, методики экспертной деятельности, проекты нормативных правовых актов; программные комплексы и технологии обработки правовой информации, а также формирования информационно-правовых ресурсов; автоматизированные системы, базы и банки данных правовой информации и иное. Итоги научных изысканий используются в практической деятельности государственных органов и организаций, НЦПИ, учреждениях образования, иных юридических и физических лиц.

Как следствие в основе реализации всех без исключения крупных проектов НЦПИ положены результаты научных и аналитических исследований. Например, по итогам проведения ряда первых и наиболее масштабных по характеру исследований НЦПИ были разработаны научные, методологические, правовые и технологические основы правовой информатизации и ГСПИ. Среди них – концепция правовой информатизации Республики Беларусь, концепция автоматизации судебной системы Республики Беларусь, концепция государственной автоматизированной системы правовой информации, концепция развития правовой информатизации Республики Беларусь. Они заложили фундамент дальнейшего научно-практического развития белорусской национальной системы доступа к правовой информации.

НЦПИ является единственным в стране аккредитованным научно-практическим учреждением, осуществляющим научные исследования в области правовой информатизации на таком масштабном и глубоком уровне. Это высокий статус, форма государственного признания компетентности НЦПИ в выполнении научно-исследовательских, опытно-конструкторских и опытно-технологических работ (далее – НИОКТР) в данной сфере.

Организационное обеспечение планирования и осуществления научной деятельности Центра соответствует стандартам классических научных организаций.

Заказчиком НИОКТР НЦПИ, как правило, выступает Администрация Президента Республики Беларусь, которая непосредственно вовлечена в разработку и реализацию государственной информационной и правовой политики в стране.

Для решения вопросов управления научной сферой в Центре создан и действует научно-технический совет, в состав которого в том числе входят известные отечественные и зарубежные ученые и практики.

В Центре выстроена четкая система планирования и организации НИОКТР. На основе стратегического планирования (5 лет) определяется одно ключевое ”тематическое русло“, вокруг которого формируется и при необходимости корректируется комплекс задач прикладного характера.

Например, текущая пятилетка посвящена научной комплексной проработке вопросов правовой коммуникации. С учетом познания теоретико-методологических вопросов организации и реализации процессов правового взаимодействия в государстве была выстроена дальнейшая система научных исследований и разработок, призванная решить конкретные тактические задачи.

Справочно:

Тематика научных исследований НЦПИ последних лет включает такие направления, как модернизация технологии формирования и ведения эталонного банка данных правовой информации и банков данных локальных правовоых актов государственных органов и организаций; совершенствование процесса публичного обсуждения проектов нормативных правовых актов с использованием потенциала информационно-коммуникационных технологий, теоретические и практические аспекты совершествования обязательной юридической экспертизы ТНПА, иные.

С учетом полученного научного задела, анализа состояния информатизации республики в целом, а также современных тенденций информационного развития общества на период 2020–2025 годы мы вышли на новое ”магистральное“ направление научных исследований – глобальная цифровизация нормотворческого процесса в Республике Беларусь. В ближайший период НЦПИ сосредоточит свой исследовательский потенциал на развитии сегмента электронного государственного управления.

В целом за 20 лет НЦПИ провел более 50 научных исследований и разработок, подготовил более 500 публикаций по вопросам правовой информатизации.

На постоянной основе Центр проводит тематические научно-практические мероприятия, выпускаются научные издания, в том числе научно-практический журнал ”Право.by“, включенный Высшей аттестационной комиссией Республики Беларусь в перечень изданий для опубликования результатов диссертационных исследований, а также в базу данных научного цитирования РИНЦ.

НЦПИ заинтересован в **развитии контактов и связей с научными центрами других стран и проведении совместных исследовательских проектов и работ**. Цель научно-технического сотрудничества видится в совместном участии в решении актуальных проблем и задач в сфере правовой информатизации и информационного права. Обмен научными и техническими достижениями может принести большую пользу и содействовать координации и кооперации усилий потенциальных партнеров.

НЦПИ **открыт для научного взаимодействия и готов поделиться своим опытом со всеми заинтересованными**.

Литература:

1. Указ Президента Республики Беларусь от 30 июня 1997 г. № 338 ”О создании Национального центра правовой информации Республики Беларусь“.

CZU 343.98

PERSPECTIVE DE IMPLEMENTARE ÎN PRACTICA AUTOHTONĂ A UNOR METODE ȘI MIJLOACE TEHNICO-CRIMINALISTICE MODERNE

Andrian BADIA
dr. în drept,
Universitatea de Studii Europene din Moldova

Prezenta lucrare este consacrată problematicii implementării unor metode și mijloace tehnico-criminalistice nevalorificate în activitatea de urmărire penală autohtonă. Se argumentează că tehnica criminalistică reprezintă un sistem de cunoştinţe sintetice, în baza cărora se elaborează diverse mijloace şi procedee necesare organizării luptei cu fenomenul infracțional. Prin conţinutul lor, aceste mijloace, în mare parte, reprezintă realizări ale ştiinţelor tehnice şi ale naturii. Exemplificativ, autorul aduce în discuție metoda odorologică, bazată pe cunoștințe biologice, metoda ”negativului digital” și a aparatelor de zbor fără pilot (U.A.V.) sprijinite pe date din domeniul tehnicii generale.

Cuvinte-cheie: *tehnica criminalistică, mijloace tehnico-criminalistice, metoda odorologică, metoda ”negativului digital”.*

PERSPECTIVES OF IMPLEMENTATION IN THE LOCAL PRACTICE OF SOME MODERN TECHNICAL – FORENSIC METHODS AND MEANS

The present work deals with the problem of implementation of some technical-forensic means that are not utilized in the domestic activity of criminal investigation. The author argues that the forensic technique represents a system of synthetic knowledge which is at the base of the process of elaborating diverse means and procedures necessary when fighting criminality. In themselves these means represent some achievements of many technical and natural sciences. The author brings some examples such as the odoriphore method that is based on biological knowledge, the method of “Digital Negative” and the unmanned aerial vehicles (UAV) based on general technology knowledge.

Keywords: *forensic technique, technical-forensic means, odoriphore method, “Digital Negative” method.*

Introducere. Implementarea masivă în ultimii ani a diverselor mijloace tehnice în toate sferele vieţii nu poate ocoli şi tărâmul luptei cu criminalitatea. Mai cu seamă domeniul de activitate legat de descoperirea şi cercetarea infracţiunilor, înfăptuirea căreia actualmente fără utilizarea mijloacelor tehnico-criminalistice contemporane devine, practic ireală.

Însemnătatea acestei probleme creşte odată cu sporirea nivelului infracţionalităţii, inclusiv a celei organizate, care foloseşte cele mai noi tehnici şi tehnologii, devenind capabilă să opună rezistenţă considerabilă organelor de urmărire penală şi de judecată. Mai mult, nu rareori atestăm o depăşire a cotelor de aplicare a metodelor și mijloacelor tehnico-criminalistice (MMTC) în activitatea infracţională de către grupările criminale în raport cu echipele de cercetare ale organelor de drept, ceea ce se răsfrânge negativ asupra procesului de investigare al infracţiunilor.

Actualitatea şi importanţa temei abordate este determinată şi de faptul că un şir de probleme tactico-organizatorice privind utilizarea MMTC, sunt insuficient analizate sub aspect teoretic şi aplicativ în publicaţiile din spaţiul autohton prin prisma rea-

lizărilor progresului tehnico-ştiinţific. În particular, nu şi-a găsit soluţionare, în practica organelor de urmărire penală din țara noastră, problema utilizării metodei odorologice în descoperirea infracțiunilor, a fotografierii în formatul "negativului digital" - RAW, a dronelor şi altor mijloace tehnice în activitatea profesională de cercetare a cauzelor penale, a altor posibilităţi tehnico-științifice net superioare apărute la ora actuală, comparativ cu epoca precedentă.

Rezultate și discuții. Procesul de constituire şi dezvoltare a criminalisticii a fost determinat de aplicarea în activitatea de urmărire penală a realizărilor chimiei, fizicii, biologiei, antropologiei şi altor ştiinţe tehnice şi naturale, creând temelia celui mai vechi compartiment, ce cuprindea cunoştinţele incipiente ale acestui domeniu – tehnica criminalistică.

Actualmente, tehnica criminalistică prezintă o parte integrantă a ştiinţei criminalistica şi din alte ştiinţe tehnice şi naturale, realizările cărora constituie bază de perfecţionare a metodelor şi mijloacelor criminalistice propriu-zise şi de implementare a acestora în activitatea de urmărire penală. Mai mult, toate metodele, mijloacele şi procedeele criminalistice, diverse după natura lor, prezintă un tot întreg prin unitatea obiectivelor creării şi aplicării lor în vederea stabilirii adevărului în procesele judiciare.

Deci, conţinutul tehnicii criminalistice cuprinde: **a)** un sistem de cunoştinţe teoretice; **b)** un ansamblu de metode şi mijloace tehnico-criminalistice propriu-zise; **c)** reguli şi recomandări metodice de utilizare a acestora în procesul de descoperire și cercetare a infracţiunilor [2, p.290].

Aceste mijloace şi metode, pe de o parte sunt elaborate şi folosite de însăşi criminalistică, iar pe de altă parte, sunt împrumutate din alte ramuri ale ştiinţei şi tehnicii, cu unele modificări sau fără astfel de modificări. Importantă este asigurarea metodică a aplicării acestor mijloace şi mai puţin contează sursa de provenienţă a lor. În plan ştiinţific, toate ramurile tehnicii criminalistice sunt strâns legate între ele, precum şi cu celelalte compartimente de criminalistă – teoria generală a criminalisticii, tactica şi metodica criminalistică. Este unică şi natura tuturor celor patru compartimente ale domeniului criminalistica – o ştiinţă sintetică, integrală, ce contopeşte cunoştinţe pluridisciplinare.

Prin urmare, tehnica criminalistică reprezintă un sistem de cunoştinţe sintetice, principii de elaborare şi recomandaţii de aplicare a metodelor şi mijloacelor tehnico-criminalistice în activitatea de descoperire, cercetare şi prevenire a infracţiunilor.

Mijloacele şi procedeele tehnicii criminalistice, elaborate în baza acestor teze cu caracter sintetic, prin conţinutul lor prezintă în sine realizări ale ştiinţelor tehnice şi ale naturii, aplicate de criminalistică în combaterea criminalităţii.

Un exemplu elocvent în acest sens este odorologia judiciară – domeniu biologic ce ține de clasa științelor naturii, în care este tratată problematica utilizării mirosurilor în scopul determinării personalității făptuitorului. Identificarea odorologică este bazată pe presupunerea că fiecărei persoane îi este caracteristic un miros individual, determinat de procesele fiziologice ale organismului dar și de alte mirosuri însoțitoare. Mirosul individual se păstrează în atmosferă, pe obiecte, vestimentație, documente, urme materiale.

La această problemă urmează să ne referim mai detaliat, întrucât după rezultatele studiului nostru de analiză a 321 de procese-verbale de cercetare la faţa locului din ultima perioadă (a.2014-2017), nu a fost fixat nici un caz de ridicare-conservare a astfel de urme și de valorificare a lor în scopuri criminalistice.

Mai mult, este oarecum inexplicabil că această „pârghie" rămâne nevalorificată în condiţiile tehnicizării şi implementării intensive în ultima vreme în practica de zi cu zi a organelor de drept a unui mare număr de mijloace tehnice, tehnologii informaţionale şi elaborări ştiinţifice de diverse destinaţii, în-

cât şi legislaţia în vigoare nu totdeauna reuşeşte să se adapteze la noile condiţii ale probatoriului. De fapt, această chestiune a mai fost discutată în publicaţiile de specialitate autohtone. Bunăoară, cercetătorul V.Colodrovschi încă un deceniu în urmă scria: „Şi mai slabă este starea de lucruri cu urmele de miros ale omului, care în genere nu se ridică de la faţa locului din motive de insuficienţă a posibilităţilor tehnice şi a abilităţilor de detectare, fixare şi cercetare a lor" [5, p.51]. Nu ne rămâne decât să constatăm şi noi, cu regret, că această direcţie în criminalistica naţională nu este fructificată şi la ora actuală, cu toate că există şi metodici clare şi suficientă experienţă acumulată în multe laboratoare din ţările CSI, România, dar şi într-o serie de ţări ale Europei Occidentale [1; 12; 13].

Deci, această situaţie impune o examinare mai amănunţită a problemei în cauză, a tehnologiei, avantajelor şi valorii probante a selecţiei chinologice în activitatea organelor de drept din perspectiva identificării unor posibilităţi de implementare a acestei metode în practica de urmărire penală a ţării noastre.

Şi aici, din start, trebuie subliniat că odorologia ca subramură a tehnicii criminalistice are o istorie de aproape jumătate de secol. În a.1965 un grup de criminalişti din fosta Uniune Sovietică (A.I.Vinberg, V.V.Bezrukov; M.G.Maiorov, R.M.Todorov) – a înaintat şi a argumentat ideea, precum şi metodica conservării mirosului uman pentru a fi utilizat în stabilirea făptuitorilor la investigarea infracţiunilor [7, p.74-75]. Noutatea principială a acestei propuneri consta în faptul că, căutarea şi identificarea persoanei infractorului nu se limita la perioada existenţei urmelor de miros la faţa locului şi a posibilităţilor folosirii lor doar pe urme „fierbinţi". Mirosul conservat se poate păstra ani la rând, utilizându-se de cum apare necesitatea.

Metoda în cauză a fost preluată de poliţiile unui şir de ţări şi chiar de la începuturile ei se aplica cu succes în descoperirea şi cercetarea, mai cu seamă a furturilor (Germania, Ungaria, Cehoslovacia ş.a.). Ulterior, în unele foste republici sovietice (Rusia, Ucraina, Belarus, Lituania, Letonia ş.a.), în laboratoare specializate s-au realizat multiple cercetări în această direcţie, încununându-se cu elaborarea unor publicaţii [11], care au contribuit simţitor la dezvoltarea teoriei odorologiei. Se are în vedere perfecţionarea metodelor de ridicare (preluare) a urmelor de miros, obţinerea de mostre de comparaţie, conservarea mirosului, metodicile de identificare a persoanelor verificate (identificarea chinologică).

Totodată, evoluţia odorologiei a activizat şi reacţia opozanţilor acestei metode (M.S.Strogovici, A.M.Larin [8, p.49-164] ş.a.). Esenţa obiecţiilor acestora se reducea la faptul că, aplicarea odorologiei în procesul penal poate avea loc doar în cadrul activităţii speciale de investigaţii. În procesul penal, odorologia nu poate fi utilizată deoarece, în fiecare caz concret nu poate fi cunoscută tehnologia identificării după miros, cu alte cuvinte, câinele–detector specializat nu poate fi audiat ca să ne destăinui cum a reuşit să identifice persoana respectivă.

Legat de aceasta, prof. Belkin R.S. menţiona că, problema odorologiei s-a iscat atunci când unul din autorii acestei metode - A.I.Vinberg a înaintat propunerea de a utiliza rezultatele aplicării odorologiei în calitate de probă pe cauzele penale. În activitatea specială de investigaţii metoda odorologică se aplica pe larg şi nu provoca riposte. Aici însă, vorbind despre admisibilitatea aplicării chinologiei în procesul penal, trebuie mai întâi să subliniem fundamentarea ştiinţifică a acestei metode.

Toate elaborările chinologice ale criminaliştilor, metodele şi procedeele de aplicare a lor se sprijină pe cercetările fundamentale ale savanţilor-biologi [10]. După cum se afirmă în literatura de specialitate, la ora actuală nu există dispozitive tehnice sensibile şi selective într-atât, ca să diferenţieze până la individualizare fiinţele umane cu ajutorul lor. Acest

lucru poate fi realizat doar cu ajutorul identificării chinologice, adică cu aplicarea în aceste scopuri a conservării mirosurilor şi a câinelui – biodetector specializat.

Metodicile identificării chinologice elaborate de savanţii-criminalişti se sprijină pe teoria biologică a mirosurilor care asigura autenticitatea individualizării persoanei. În aceste scopuri, în repetate rânduri se realizează experimente, se modifică condiţiile de prezentare a mostrelor de miros, se înlocuiesc câinii-biodetectori specializaţi cu alţi câini-dublori, se exclude cunoaşterea de către specialistul chinolog a locului în rândul obiectelor mirositoare de comparaţie a celui litigios, ceea ce înlătură eventualele erori în cadrul selecţiei. Anume aceste aspecte oferă noi posibilităţi în aplicarea odorologiei în procesul penal autohton ca pârghie suplimentară de recoltare a informaţiei tactice de căutare dar şi, de ce nu - probante.

Privită la general şi în perspectivă, baza juridică de aplicare a odorologiei, în opinia noastră, o constituie art. 139-141 CPP a RM ce reglementează procesual constatarea tehnico-ştiinţifică şi medico-legală. Cercetătorul moldovean Iu. Bulai consideră că identificarea după miros trebuie, mai curând, să îmbrace forma unei acţiuni de urmărire penală precum este prezentarea spre recunoaştere după miros [4, p.149]. În literatura de specialitate se atestă şi alte variante de a soluţiona această sarcină procesuală (de exemplu, în formă de experiment de urmărire penală [13, p.64], expertiză judiciară [11, p.71] ş.a.

În opinia noastră, prezentarea spre recunoaştere presupune în calitate de subiect al recunoaşterii nu animalul dar omul cu un anumit statut procesual (martor, partea vătămată), care trebuie în prealabil audiat cu privire la împrejurările în care acesta a observat obiectul şi semnalmentele lui. La fel, este greu de acceptat şi forma experimentului care se realizează pentru a stabili sau verifica faptele, fenomenele sau acţiunile despre care s-a făcut referire în depoziţiile persoanelor audiate anterior, în condiţiile ce au condus la consecinţele investigate de organul de urmărire penală.

De aceea, şirul activităţilor procedurii în cauză îl vedem, efectuate de către specialişti în domeniile chinologiei şi/sau veterinariei în cadrul constatării tehnico-ştiinţifice, după cum urmează:

- Organul de urmărire penală, de sine stătător sau cu atragerea în aceste scopuri a specialistului criminalist (art.87 CPP), în cadrul cercetării la faţa locului (art.118 CPP RM) ridică şi conservează urmele de miros, redactează obţinerea şi anexarea lor la dosar prin procesul-verbal respectiv.

- În cadrul verificării implicaţiei bănuitului în cauza investigată, organul de urmărire penală din oficiu sau la cererea părţilor dispune efectuarea unei constatări tehnico-ştiinţifice pentru a obţine explicaţiile de rigoare ale specialistului odorolog şi/sau veterinar privind existenţa urmelor de miros pe obiectele prezentate şi apartenenţa lor persoanelor suspectate.

- În aceste scopuri, de la persoana bănuită, conform art.154; p. 9) alin.(2) al art. 155 CPP, se obţin mostre de substanţă mirositoare comparativă. Procedura în cauză nu pune în pericol viaţa, nu dăunează sănătăţii, nu lezează nici cinstea şi nici demnitatea persoanei suspecte, manifestându-se analogic cu verificarea şoferului privind prezenţa în respiraţia lui a vaporilor de alcool. În aceste cazuri, conform alin. (4) art.154 CPP poate fi invitat şi un specialist-odorolog.

Procedura de selecţie (identificare) chinologică a obiectului-purtător de miros poate fi realizată după următorul algoritm:

1. Mirosurile ce urmează a fi verificate (de identificat) şi cele indiferente (irelevante) conservate în recipiente numerotate se plasează în ordine spontană de către organul de urmărire penală în prezenţa participanţilor la această acţiune, inclusiv a specialistului-chinolog.

2. Acesta din urmă, oferă câinelui-biodetector să miroase mostra comparativă de miros preluată de la

persoana verificată, după care câinele-biodetector trece în încăperea în care sunt pregătite şi aranjate în cerc (sau în linie dreaptă) pe podea mai multe containere (8 - 10) cu diverse mirosuri, la o distanţă de circa 1m unul de celălalt. Toţi cei prezenţi urmăresc comportamentul câinelui din altă cameră printr-un perete de sticlă, ceea ce exclude posibilitatea influenţei asupra lui, mai cu seamă din partea operatorului-chinolog.

3. Adulmecând toate containerele, câinele identifică acela, în care se păstrează mirosul ridicat de la faţa locului (sau obiectul-purtător de miros lăsat sau scăpat de făptuitor la locul infracţiunii). Faptul identificării câinele îl exprimă printr-un semnal hotărât şi rapid (lătrat, aşezat, culcat) lângă containerul cu mirosul căutat.

4. După aceasta, câinele este temporar scos din încăpere, ofiţerul de urmărire penală în prezenţa participanţilor, schimbă poziţia containerelor şi acelaşi câine, iarăşi este adus în cameră pentru repetarea alegerii. Din nou, câinele-biodetector semnalează prin poziţia adoptată despre identificarea mirosului de la faţa locului.

5. În continuare, după acelaşi algoritm procedural, experimentul se realizează cu alt câine-dublor.

6. Rezultatele tuturor activităţilor şi încercărilor efectuate, ofiţerul de urmărire le consemnează într-un proces-verbal cu descrierea acţiunilor efectuate, inclusiv şi a comportamentului câinelui, anexându-se înregistrarea video efectuată.

7. Specialistul-chinolog, în baza informaţiei obţinute nemijlocit de dânsul, a analizei înregistrării video acestui proces, a rezultatelor examinării comportamentului câinilor-biodetectori în cadrul experimentelor efectuate cu participarea nemijlocită a lui, formulează concluzii despre mecanismul identificării urmelor de miros. În raportul său specialistul, luând în calcul datele ştiinţifice din domeniul odorologiei, raţionamentele corectitudinii realizării experimentelor, stabilităţii rezultatelor obţinute în repetate rânduri cu modificarea condiţiilor în care s-au realizat încercările, formulează concluzii, care conform art.93 CPP RM pot evolua ca mijloc de probă în procesul penal.

Prin urmare, având în vedere că în cadrul acţiunii de urmărire penală – cercetarea la faţa locului s-au ridicat urme de miros, că specialistul invitat a preluat mostre comparative de miros de la un potenţial făptuitor în cadrul altei acţiuni de urmărire penale – colectarea mostrelor pentru cercetare comparativă, că a fost dispusă constatarea tehnico-ştiinţifică prin ordonanţă şi obţinută proba - raportul de constatare, specialistul-chinolog în atare situaţie trebuie recunoscut ca purtător de informaţie probantă, care recodifică un semnal informaţional (comportamentul câinelui-biodetector) în altul – raportul specialistului ca mijloc de probă la dosar.

Aici însă trebuie de recunoscut că implementarea metodei odorologice în practica de urmărire penală autohtonă comportă multe dificultăţi şi, în opinia noastră, poate fi realizată cu efortul conjugat a cel puţin două structuri ale MAI RM: CTCEJ şi Centrul Chinologic (CC) al IGP, în care activează 12 specialişti chinologi. Însă trebuie de avut în vedere şi faptul că, în cadrul MAI funcţionează încă 3 servicii chinologice (la Poliţia de Frontieră, la Inspectoratul Naţional de Patrulare şi Serviciul Protecţie Civilă şi Situaţii Excepţionale). O variantă mai optimă ar fi concentrarea potenţialului chinologic a acestor 4 servicii într-o singură unitate la nivel de MAI RM ca să asigure îndeplinirea tuturor atribuţiilor pe acest segment de activitate, inclusiv şi a identificărilor chinologice de perspectivă. Mai mult, existenţa unui Acord de colaborare între CC al IGP cu unul dintre cele mai puternice Centre Chinologice din Europa - „Aurel Greblea" de la Sibiu (România) [3] întăreşte încrederea în posibilitatea potenţială a introducerii acestei tehnologii în practica judiciară a ţării noastre.

Se are în vedere, efectuarea nemijlocită a identificării chinologice în cazurile de excepţie la Centrul de la Sibiu, în care există bază materială respectivă (câini de laborator dresaţi în aceste scopuri, specia-

lişti, echipament etc.) şi care ar permite acumularea unei anumite experienţe la început de implementare a acestei metode în ţara noastră.

Dar, la această etapă, anticipând anumite îngrijorări din partea savanţilor procesualişti de a acorda rezultatelor identificării chinologice statut de mijloc de probă (Raportul de constatare tehnico-ştiinţifică) trebuie spus că, desigur, spaţiul acestei lucrări nu ne permite să aducem mai multe argumente în favoarea propunerii noastre, însă poate că în prima fază de implementare, problema statutului procesual al rezultatelor identificării urmează să o plasăm pe planul doi, de perspectivă, păstrând viabilitatea a însăşi ideii utilizării urmelor de miros. În acest sens, important la început de cale, probabil este să iniţiem recoltarea şi conservarea urmelor de miros, să pregătim echipamentele şi cadrele naţionale pentru astfel de activităţi, identificările realizându-le după aceiaşi procedură descrisă mai sus, iar rezultatele înregistrându-le cu alt statut decât cel indicat – ca măsură specială de investigaţii. Mai ales că există şi bază juridică - Legea nr.59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigaţii, care prevede expres exploatarea urmelor de miros. Art.36 *Identificarea persoanei* stipulează: "Identificarea persoanei constă în stabilirea persoanei după semnalmentele statice (amprente digitale, componenţa sângelui, *urme de miros* (sublinierea ne aparţine – A.B.) şi alte urme lăsate la locul infracţiunii) şi dinamice (mers, gesticulaţie, mimică etc.), precum şi prin intermediul fotorobotului şi a altor metode ce dau posibilitate de a stabili persoana cu o probabilitate sporită".

Legea prevede la fel (alin (1), p.2), lit. (g) a art.18) preluarea mostrelor de miros pentru cercetarea comparativă în cadrul selecţiei cu redactarea unui proces-verbal. Această normă statuează şi forma de prezentare a rezultatelor – „Raport privind identificarea persoanei", adresat conducătorului subdiviziunii specializate, care autorizează măsura în cauză. În această variantă raportul specialistului (specialiştilor) are valoare tactico-operativă şi poate fi folosit la elaborarea diverselor versiuni în cauzele investigate.

Însă, odată cu punerea la punct a metodei în cauză şi acumularea experienţei în acest sens, statutul raportului respectiv poate fi discutat cu argumente practice convingătoare, pentru a fi ridicat şi la nivelul de constatare tehnico-ştiinţifică sau chiar a expertizei odorologice, întrucât, în situaţiile în care vor apărea îndoieli în privinţa concluziilor constatării specialiştilor odorologi/veterinari, va trebui să le verificăm doar prin expertiză. Dar, desigur, până la această etapă evolutivă va trebui de înlăturat şi alte impedimente precum: elaborarea metodicii-tip de expertiză odorologică şi aprobarea ei obligatorie de către Consiliul metodico-ştiinţific al Centrului Naţional de Expertize; includerea unor astfel de cercetări în nomenclatorul expertizelor judiciare autohtone; licenţierea specialiştilor la acest gen de expertiză şi includerea lor în Registrul experţilor judiciari atestaţi al Ministerului Justiţiei; crearea Centrului chinologic unificat ş.a.

Prin urmare, privită printr-o optică de perspectivă, implementarea în procesul penal autohton a unei noi metode criminalistice – identificarea chinologică va asigura, neîndoielnic, sporirea volumului de informaţie atât tactico-operativă cât şi probantă în cauzele penale, la fel ca şi noile posibilităţi ce apar în legătură cu aplicarea în condiţii de teren a metodelor şi tehnologiilor contemporane, precum este metoda de fixare fotografică a locului faptei în formatul **„negativului digital"** – **RAW**.

Metoda în cauză prezintă soluția cea mai simplă ce ține de autenticitatea fotografiilor digitale ce servesc în calitate de sursă de informaţie probantă, îndeosebi dacă acestea sunt obţinute în afara procesului penal, întrucât aici foto-montajul poate fi realizat electronic, la un nivel foarte înalt. De aceea, în scopuri criminalistice ar fi optimal de folosit acele metode de fixare digitală a informaţiei audio-imagis-

tice care exclud posibilitatea tehnică de modificare a ei.

Actualmente, astfel de posibilităţi se realizează cu ajutorul metodei de înregistrare laser-digitală pe f-discuri de 8 cm, pentru o singură folosinţă (CD-R, CD-RW, DVD-R), care se anexează la procesul-verbal în calitate de „negativ".

În activitatea specialiştilor - criminalişti autohtoni, pornind de la rezultatele analizei a peste 321 de procese-verbale de cercetare la faţa locului şi a anexelor la ele, conchidem că metoda în cauză nu a căpătat o răspândire semnificativă, inclusiv şi din cauza specificului constructiv al aparatelor de fotografiat ce necesită aplicarea acestei metode. De aceea menţionăm, în acest context, că există şi alte modalităţi de asigurare a posibilităţii de a proteja autenticitatea fotografiilor executate în cadrul acţiunilor de urmărire penală fără o preselecţie de aparatură necesară în aceste scopuri. Ce se are în vedere?

În ultima vreme toate aparatele de fotografiat profesionale şi majoritatea celor destinate amatorilor, fac posibil a stoca pozele în formatul „brut" al aparatului, denumit "RAW". În acest format, ceea ce este specific şi important pentru criminalişti, sunt cuprinse metadatele identificatoare ale aparatului, a condiţiilor de fotografiere şi de procesare a imaginilor. Mai mult, actualmente acest lucru este accesibil şi cu smartphone.

Uneori RAW este numit „negativ digital", prin aceasta subliniindu-se că fişierul RAW nu este destinat vizualizării nemijlocite şi că fişierul grafic final prezintă „amprenta" de pe „negativ", ale cărui condiţii de creare (la fel ca şi în fotografia pe peliculă) pot fi modificate, obţinând de pe unul şi acelaşi „negativ" diverse „amprente". Orice format de fotografie digitală, cu excepţia RAW, presupune o anumită procesare a imaginii după ce a fost făcută poza. Aceasta înseamnă că dacă fotografiile sunt stocate în formatul obişnuit JPEG, atunci toate imaginile sunt prelucrate automat şi simultan astfel, încât să se micşoreze dimensiunile fişierelor cu o anumită pierdere minimală a calităţii lor. Formatul RAW, spre deosebire de alte formate, permite a păstra imaginea fără pierderi, manifestându-se ca o „amprentă" de pe matricea aparatului. De aici rezultă şi dezavantajele lui: dimensiunile fişierelor RAW depăşesc de 8-10 ori pe cele ale fotografiilor în format JPEG! Dar, luând în considerare faptul că volumul memoriei al aparatelor contemporane se măsoară în gigabytes, acest neajuns, din punctul nostru de vedere, puţin contează. Mai mult, o gamă întreagă de aparate foto contemporane permit a include regimul RAW+JPEG [9], în care aparatul stochează poza în memorie simultan în două formate, ceea ce este foarte comod pentru specialiştii criminalişti.

În concluzie, trebuie de spus că formatul RAW prezintă „negativul digital" care permite a obţine o poză originală, direct de pe matricea aparatului foto, împreună cu parametrii identificatori ai acestuia, de o calitate net superioară comparativ cu imaginile altor formate. De aceea, nu ne rămâne decât să recomandăm implementarea acestei metode în practica criminalistică autohtonă, exprimându-ne convingerea fermă că aceasta este soluţia cea mai simplă a problemei asigurării autenticităţii imaginilor fotografice în cauzele judiciare.

În altă ordine de idei, menţionăm, tot în acest context că, arsenalul metodelor şi procedeelor fotografice particulare cuprinde actualmente fotografia de orientare, de schiţă, fotografia obiectelor principale (de nod), fotografia de detaliu, fotografia metrică, fotografia la scară ş.a.

Fotografia de orientare prezintă fixarea locului desfăşurării acţiunii de urmărire penală împreună cu împrejurimile acestuia (construcţii, drumuri, stâlpi etc.), elemente care se manifestă ca repere pentru a determina ulterior locul exact al evenimentului care a avut loc. O astfel de fotografie se realizează prin panoramă liniară sau circulară, locul faptei plasându-se în partea centrală a panoramei. În cadrul acestor fo-

tografieri uneori se folosesc obiective cu distanţe focale scurte, realizate din puncte îndepărtate de locul fotografiat, sau de la înălţimi (clădiri, coline etc.). Alteori, în caz de catastrofe feroviare, aviacatastrofe, explozii ale conductelor de gaz, alte incidente cu întindere mare a câmpului infracţional, pentru fotofixare se folosesc aparatele de zbor (elicoptere). Mai nou însă, pe plan mondial în aceste scopuri sunt utilizate pe larg „mini-elicopterele", adică aşa numitele aparate de zbor **U.A.V.** (*Unmanned aerial vehicles*) - denumirea oficială **a dronelor** [6].

Pentru a realiza fotografii aeriene la locul faptei cu ajutorul dronei este necesar, în primul rând, ca persoana care ghidează dispozitivul de la sol să aibă cunoştinţe şi deprinderi în acest domeniu, deoarece manevrarea acestuia nu este un lucru tocmai simplu. Există sisteme de vizualizare de la sol, în timp real, a imaginilor surprinse de aparatul foto sau camerele de luat vederi instalate pe drona. Aceste sisteme numite şi FPV (*First-person view*) permite utilizatorului poziţionarea camerei de pe dronă astfel încât să fie surprinse cadrele de interes. De asemenea, există şi ochelari FPV speciali pentru ca „pilotul" dronei să vadă exact ceea ce surprinde obiectivul camerei foto instalate la bordul UAV-ului. Cu ajutorul programelor Lucia Forensic se pot efectua măsurători direct pe fotografia în cauză, dacă sunt utilizate unităţi de măsură convenţionale şi vizibile (banda metrică sau o altă unitate de măsură, mult mai vizibilă de la înălţime şi anume *un pătrat colorat în galben aprins*, cu latura de 1 metru poziţionat pe sol). Pătratul-etalon cu laturile rigide urmează a fi aşezat orizontal, iar fotografierea locului împreună cu acest element se va realiza perpendicular de la o înălţime de cca 10-15 m.

Avantajele multiple pe care le oferă aceste cadre aeriene, îmbinată cu costul relativ mic de achiziţionare a mijloacelor U.A.V. fac din aceste "minielicoptere" un aliat permanent al echipelor de cercetare a locului faptei în lupta cu infracţionalitatea. Plecând de la simpla analiză de ansamblu a câmpului infracţional, care poate fi făcută printr-o singură fotografie aeriană în loc de fotografia de orientare sau schiţă, până la transformarea acesteia în mijloc principal de fotogrammetrie, necesar la întocmirea schiţei locului faptei, fotografia aeriană constituie un mijloc inovator de examinare criminalistică.

De aceea, având în vedere că arsenalul laboratoarelor criminalistice mobile ale IGP a MAI RM nu cuprind un asemenea echipament, înaintăm propunerea de a le completa cuprinsul lor cu aparate de zbor fără pilot **«UAV» (Drone)** în scopul obţinerii imaginilor şi a înregistrărilor video aeriene ale locului faptei.

Concluzii. În lupta cu criminalitatea un rol însemnat îl joacă metodele și mijloacele tehnico-criminalistice, arsenalul cărora sporește grație realizărilor științelor tehnice și ale naturii, a progresului tehnico-științific, în ansamblu. Acestea permit a depista și ridica urme slabvizibile și invizibile, a obține informație probantă și de căutare, asigură un grad înalt de documentare a fixării configurației locului faptei, sporește randamentul muncii organelor de urmărire penală. Însă dezvoltarea rapidă a acestor tehnici contemporane solicită reacție promptă și din partea organelor de drept ale țării noastre de a le însuși și implementa în activitatea de investigare a infracțiunilor, în speță - a odorologiei judiciare, a fixării informației cu semnificație criminalistică în formatul "negativului digital", a aparatelor de zbor fără pilot (U.A.V.) ș.a.

Referinţe:

1. ALEXANDRESCU, V. *Amprenta olfactivă o metodă ştiinţifică*. In: Criminalistica. Revistă de informare, documentare şi opinii. Nr.1. Bucureşti, 1999, p.31-32.

2. BADIA, A., GOLUBENCO, Gh. *Consideraţii privind mijloacele tehnicii criminalistice aplicate în activitatea de descoperire şi cercetare a infracţiunilor*. In: Materialele a VIII-a conferinţă ştiinţifică anuală cu parti-

cipare internaţională "Tradiţie şi reformă în dreptul românesc". Iaşi: Venus, 2008, p.287-303.

3. BARBU, D., LAMPLOT, P., KIRISTIS, R. şi alţii. *Raport privind analiza funcţională a MAI Republicii Moldova.* (Proiect finanţat de Ambasada SUA în R. Moldova). Chişinău, 2015. 355 p. //http://v2.date.gov.md/ckan/ro/dataset/5058-utilizarea-capacităţilor-tehnico-criminalistice.

4. BULAI, Iu. *Prezentarea spre recunoaştere: teorie, practică, experienţe.* Teză de doctorat. Chişinău: Academia „Ştefan cel Mare", 2015. 249 p.

5. COLODROVSCHI, V. *Asistenţa tehnico-criminalistică a descoperirii şi cercetării infracţiunilor: realităţi şi perspective.* Teză de doctorat. Ch.:ULIM, 2009. 181 p. //www. cnaa.acad. md

6. PREDESCU, S. *Fotografia aeriană efectuată cu ajutorul mijloacelor de zbor U.A.V.* http://www.criminalistic.ro July 4th, 2013.

7. БЕЗРУКОВ, В.В., ВИНБЕРГ, А.И., МАЙОРОВ, М.Г.,ТОДОРОВ, Р.М. *Новое в криминалистике*. В: Социалитическая законность, 1965, №10, с.74-75.

8. ЛАРИН, А.М. *Поговорим о собаках*. В: Криминалистика и паракриминалистика. М.: БЕК, 1996, с.149-164.

9. Подробнее о цифровых негативах: http://www.vascoplanet.ru/notes/rawfiles/.

10. РАЙТ, Р.Х.*Наука о запахах*: Монография. М.: Мир, 1966. 224 с.

11. СТАРОВОЙТОВ, В.И., ШАМОНОВА, ТН. *Запах и ольфакторные следы человека*. М.: ЛексЭст, 2003. 128 с.

12. СУЛИМОВ, К.Т., СТАРОВОЙТОВ, В.И. *Перспективы и возможности одорологической идентификации.* В: Бюллетень ГСУ МВД СССР. М., 1988, №4, с.15-17.

13. ФЕДОРОВ, Г.В. Одорология: *Запаховые следы в криминалистике*. Мн.:Амалфея, 2000. 144 с.

CZU

ПРАВОВОЙ МЕХАНИЗМ ЗАЩИТЫ ОСНОВ КОНСТИТУЦИОННОГО СТРОЯ

Андрей БУЛАТ,
докторант

Articolul oferă o analiză comparativă a garanției juridice și protecției juridice a fundamentelor sistemului constituțional, formulează definiția protecției juridice a fundamentelor sistemului constituțional, identifică mecanismul de protecție juridică a fundațiilor sistemului constituțional.

Cuvinte-cheie: *garanție legală, protecție legală, mecanismul de protecție juridică a bazelor sistemului constituțional.*

LEGAL MECHANISM FOR THE CONSTITUTIONAL SYSTEM'S BASIS PROTECTION

The article offers a comparative analysis of legal guarantee and legal protection of the constitutional system foundations. It provides a definition of the legal protection and constitutional system foundations, and identifies the mechanism for legal protection of constitutional system's bases.

Keywords: *legal guarantee, legal protection, the legal protection mechanism of the foundations of the constitutional system.*

В статье проведен сравнительный анализ правового гарантирования и правовой защиты основ конституционного строя, сформулировано определение правовой защиты основ конституционного строя, определен механизм правовой защиты основ конституционного строя.

Ключевые слова: *правовое гарантирование, правовая защита, механизм правовой защиты основ конституционного строя.*

Проблема формирования правового государства и гражданского общества в Республике Молдова неразрывно связана с проблемой защиты основ конституционного строя. Какую бы высокую значимость не имели нормы, закрепляющие основы конституционного строя, необходимы механизмы, обеспечивающие их защиту от различных угроз.

В отечественной науке конституционного права отсутствует комплексное исследование, посвященное механизмам защиты основ конституционного строя. Молдавские конституционалисты уделяют большее внимание вопросам правового гарантирования верховенства конституции. Основы конституционного строя в качестве объекта правового гарантирования не рассматриваются. Вместе с тем, содержание гарантий обеспечения верховенства конституции довольно часто сводится к вопросу обеспечения правовой защиты Основного закона. В контексте нашего исследования изучение данной проблемы имеет особое значение.

Анализ исследований о гарантиях обеспечения верховенства конституции выводит на первый план два основных вопроса. Во-первых, что такое верховенство конституции? Во-вторых, какова система гарантий обеспечения верховенства конституции?

В юридической литературе сформировались несколько подходов к научному обоснованию верховенства конституции. Некоторые ученые объясняют данное понятие, используя термины

«Закон для всех законов» или «Высший закон». Другие, что верховенство конституции это её изменение через голосование квалифицированным большинством депутатов в Парламенте. Третьи, что верховенство конституции проявляется в особой юридической силе Основного закона. Конституция является базой для всего текущего законодательства и отличается от ординарных законов содержанием, формой, юридической силой [1]. Анализ существующих подходов не позволяет выработать единое представление о верховенстве Конституции как о необходимом свойстве Основного закона.

По нашему мнению, для обоснования верховенства конституции в первую очередь необходимо определить то место, которое Конституция занимает в правовой системе государства. Так, Конституция это основной закон государства, устанавливающий фундаментальные принципы для всей правовой системы. Она занимает главенствующее место в иерархии правовых актов и от нее берут начало все отрасли права. В случае изменения конституционной нормы, меняется и норма отрасли права, поскольку она должна непрерывно соответствовать Основному закону.

Таким образом, принцип верховенства конституции обеспечивает основное место Конституции в системе нормативно-правовых актов, выступая источником правового регулирования во всех сферах жизнедеятельности государства. Такая значимость принципа определяет необходимость создания особых правовых гарантий защиты.

Термин «гарантия» происходит от французского слова «garantie» - «порука, ручательство, обеспечение» [2]. С точки зрения теоретиков права «под гарантиями следует понимать систему социально-экономических, политических, нравственных, юридических, организационных предпосылок, условий, средств и способов, создающих условия для осуществления своих прав, свобод и интересов» [3]. I.Guceac считает, что «гарантии верховенства конституции это условия, которые позволяют конституции проявиться как нормативный акт с высшей юридической силой» [4]. В молдавском конституционализме сформировалось устойчивое мнение большинства ученых относительного правовых гарантий верховенства Конституции. Именитые конституционалисты A.Arserni, T.Carnat, V.Șterbeț., E.Aramă, A. Bantuș, I.Bantuș, R.Starașciuc считают, что существуют три гарантии верховенства конституции: 1) общий контроль за применением конституции; 2) фундаментальная обязанность гражданина уважать Конституцию; 3) конституционный контроль за соответствием законов Конституции. [5]. Иные гарантии верховенства конституции в научных трудах не рассматриваются.

В свою очередь, научные определения механизмам правовой защиты основ конституционного строя даны преимущественно в исследованиях ученых стран СНГ.

Так, В.В. Красинский рассматривает правовой механизм защиты основ конституционного строя как целостную, взаимосвязанную, юридически оформленную совокупность объектов защиты, субъектов и форм взаимодействия между ними, функционально обеспечивающую верховенство и прямое действие Конституции на всей территории государства, территориальную целостность и суверенитет, политический и идеологический плюрализм, развитие конституционного контроля за государственными и муниципальными органами [6].

В.А. Кряжков, Л.В. Лазарева определяют механизм правовой охраны конституции как систему правовых институтов и процедур, обеспечивающих её действие и соблюдение [7].

Д.М. Момбеков под правовой охраной конституции подразумевает создание необходимых

условий и развитие соответствующих гарантий совершенствования государственно-правовых средств и методов обеспечения действия конституционных норм [8].

Из приведенных определений следует, что целью правовой защиты основ конституционного строя является обеспечение и соблюдение верховенства конституции, действенность и исполнимость конституционных норм. Таким образом, правовая защита основ конституционного строя преследует те же цели что и правовое гарантирование верховенства конституции. С данным выводом мы категорически не согласны, и считаем, что оба механизма отличаются не только целью, но и содержанием и структурой.

Термин «защита» происходит от глагола «защищать», что означает противостоять нападению, враждебному воздействию [9]. Этимология данного понятия имеет важное значение, однако не в полной мере раскрывает понятие «правовая защита». В этой связи возникает необходимость в определении основных признаков «правовой защиты» к которым относятся: 1) правовой характер (реализация на основе права); 2) осуществление на основе правовых средств; 3) наличие субъектного состава (государство, государственные органы, должностные лица, граждане); 4) процедурный характер правовой защиты, который позволяет говорить о ней как о правозащитном процессе; 5) наличие объектов правовой защиты [10].

Данные признаки позволяют выработать определение «правовой защиты» - это нормативно закрепленная, осуществляемая с помощью правовых средств, деятельность управомоченных субъектов, имеющая целью защиты объектов от негативных воздействий и угроз.

Таким образом, правовому гарантированию основ конституционного строя свойственна защитная функция лишь в степени обеспечения нормальной реализации конституционных основ. В свою очередь, правовая защита направлена на отражение посягательств и негативных проявлений в отношении конституционного строя.

Анализируя механизм правовой защиты основ конституционного строя, нельзя обойти внимание кандидатскую диссертацию российского ученого И.А. Дурновой. В данном научном труде И.А. Дурнова приходит к выводу о том, что механизм состоит из трех элементов: субъекты, объекты и средства правовой защиты [11]. На наш взгляд, механизм правовой защиты основ конституционного строя имеет более сложную и многофункциональную структуру, охватывающую следующие компоненты:

1) Нормативный компонент – это нормы действующего законодательства, направленные на защиту основ конституционного строя. В структуре национального законодательства Молдовы нормативный компонент имеет трехслойную структуру: а) положения, содержащиеся в самом тексте Конституции (например, статья 7 Конституции Республики Молдова, закрепляет, что «Конституция является её высшим законом. Ни один закон или иной правовой акт, противоречащие положениям Конституции, не имеют юридической силы»); б) запреты, содержащиеся в отраслевом законодательстве (например, уголовная ответственность за призывы к свержению или насильственному изменению конституционного строя - статья 341 УК РМ); в) положения подзаконных актов Президента, Правительства, публичных и местных органов управления, которые имеют регулирующие противодействие противоправным посягательствам на основы конституционного строя.

2) Субъектный компонент – это совокупность субъектов конституционных правоотношений, обеспечивающих защиту основ конституционного строя. По мнению большинства ученых, механизму правовой защиты свойственно

стремление сосредоточить защитные функции в руках лишь органов государственной власти или в одном органе - Конституционном суде. Подобный подход не совсем обоснован, поскольку в процесс защиты основ конституционного строя задействован более широкий круг субъектов. Системный анализ Конституции Республики Молдова позволяет выделить следующих субъектов защиты основ конституционного строя: народ, Парламент, Президент, Правительство, органы публичного и местного управления, суды, Прокуратура, Народный адвокат, Конституционный суд.

Народ

Народ - это первичный субъект защиты основ конституционного строя, поскольку является единственным источником власти.

Народ осуществляет защиту основ конституционного строя через референдум. В соответствии со статьей 142 Конституции положения о суверенном, независимом и унитарном характере государства, а также о его постоянном нейтралитете могут быть пересмотрены только при их одобрении путем референдума большинством граждан, включенных в избирательные списки. Перечисленные принципы в статье 142 Конституции выступают наиважнейшими конституционными ценностями, однако не в полной мере раскрывают содержание всех основ конституционного строя, подлежащих правовой защите. В целях правовой защиты всех снов конституционного строя путем проведения всенародного референдума, полагаем необходимым внести изменения в статью 142 Конституции Республики Молдова, изложив её в следующей редакции: «**Основы конституционного строя могут быть пересмотрены только при их одобрении путем референдума большинством граждан, включенных в избирательные списки**».

В конституциях многих стран закреплено право народа на восстание и сопротивление против угнетения власти. Обоснованность такого права доказывают Э. Витале, А. Сидни Джемс Харрингтон, которые рассматривают право народа на активные действия против власти средством защиты основ конституционного строя. Научные разработки ученых были взяты за основу европейскими Конституциями. В частности, Конституция ФРГ закрепляет, что всякому, кто попытается устранить демократический, социальный и федеративный строй Германии, все немцы имеют право оказывать сопротивление, если не могут быть использованы иные средства. В Французской Декларации прав человека и гражданина от 1789 года также закреплено право на сопротивление угнетению.

Молдавский народ неоднократно вставал на защиту Конституции, протестуя против нарушений основополагающих конституционных принципов. Вне всякого сомнения, эти массовые акции гражданского протеста являются ярким примером участия народа в правовой защите Основного закона. Вместе с тем, право народа на восстание и сопротивление против угнетения власти Конституцией Республики Молдова не предусмотрено. В этой связи, мы считаем необходимым закрепить такое право в Основном законе государства, что соответствовало бы тенденциям развития современного европейского конституционализма.

Органы государственной власти и должностные лица

На протяжении последних десятилетий органы государственной власти и должностные лица более активно интегрируются в процесс защиты основ конституционного строя. По этому поводу V. Șterbeț отмечает следующее: «в ходе утверждения конституционализма мы прослеживаем тенденцию институционализации определенных органов, обеспечивающих защиту конституции [12].

Парламент

Парламент Республики Молдова имеет очень широкий круг полномочий в области защиты основ конституционного строя. В первую очередь, это полномочия по осуществлению парламентского контроля в следующих формах:

- Контроль над Президентом Республики Молдова.

В соответствии с частью (3) статьи 81 Конституции, Парламент может принять решение о возбуждении обвинения против Президента Республики Молдова в случае совершения им преступления двумя третями голосов избранных депутатов. Судебное разбирательство входит в компетенцию Высшей судебной палаты. Президент отстраняется от должности по праву со дня вступления в законную силу обвинительного приговора.

Кроме того, в случае совершения деяний, которые нарушают положения Конституции, полномочия Президента Республики Молдова могут быть приостановлены двумя третями голосов избранных депутатов. Предложение о приостановлении полномочий может быть выдвинуто не менее чем одной третью депутатов и должно быть незамедлительно доведено до сведения Президента Республики Молдова. Президент может дать Парламенту объяснения по выдвинутым против него обвинениям. В случае одобрения предложения о приостановлении полномочий, назначается референдум по вопросу отстранения от должности Президента, который проводится не позднее 30 дней со дня приостановления полномочий.

Институт парламентского контроля над Президентом претерпел некоторые изменения в последние годы. В результате принятия Постановления Конституционного суда № 7 от 04.03.2016 года Президент стал избираться гражданами на основе всеобщего, тайного, прямого голосования, тогда как ранее избирался голосованием депутатов в Парламенте. В связи с произошедшими изменениями уровень ответственности Президента перед Парламентом значительно снизился. Кроме того, институт контроля в настоящее требует совершенствования, поскольку вышеуказанные положения статей 81, 89 Конституции не развиты в обычных законодательных актах. Существующий пробел в законодательстве не позволяет в полной мере реализовать на практике контрольные функции Парламента над Президентом.

- Контроль над Правительством Республики Молдова.

Согласно пункту f) статьи 66 Конституции Республики Молдова в полномочия Парламента входит осуществление контроля за исполнительной властью. Глава VII Конституции регулирует отношения Парламента с Правительством и предусматривает, что Правительство несет ответственность перед Парламентом, и предоставляет Парламенту, его комиссиям и депутатам необходимую информацию и документы. Правительство и каждый член Правительства обязаны давать ответы на вопросы и запросы депутатов. Парламент может принять резолюцию, отражающую его позицию по предмету запроса.

Однако практика показывает, что вопросы и запросы депутатов, как инструменты парламентского контроля, рискуют оказаться неэффективными, так как Правительство может представить либо формальные, либо неполные ответы. Резолюции используются оппозицией в качестве инструмента давления на власть, иногда строго в политических целях. В результате, они либо блокируются парламентским большинством и не рассматриваются Парламентом, либо рассматриваются, но отклоняются Парламентом.

Так как Правительство в своей деятельности отчитывается перед Парламентом, Конституция предусмотрела инструмент выражения недове-

рия. Парламент по предложению не менее одной четверти депутатов может выразить недоверие Правительству большинством голосов депутатов. Предложение о выражении недоверия рассматривается по прошествии 3-х дней со дня внесения в Парламент.

Также Конституция Республики Молдова содержит четкие положения о процедуре принятия на себя ответственности Правительством перед Парламентом (ст. 106-1). Согласно её положениям, Правительство вправе принять на себя ответственность перед Парламентом за программу, заявление общеполитического характера или проект закона. Правительство уходит в отставку, если предложение о выражении недоверия, внесенное в трехдневный срок с момента представления программы, заявления общеполитического характера или проекта закона, принято в соответствии со статьей 106. Если Правительство не уходит в отставку, представленный проект закона считается принятым, а программа или заявление общеполитического характера, обязательными для Правительства.

Таким образом, процедура принятия на себя ответственности Правительством перед Парламентом является особенностью законодательной процедуры, согласно которой проект закона больше не проходит законодательную процедуру, предусмотренную Регламентом Парламента, он подвергается строго политическим дебатам, в результате которых Правительство либо сохраняется, либо уходит в отставку путем отзыва доверия, предоставленного Парламентом. Процедура принятия на себя ответственности Правительством по какому-либо законопроекту, как упрощенная форма законотворчества, обусловлена срочностью мер, содержащихся в законе, по которому Правительство берет на себя ответственность, необходимостью принятия этих мер в экстренном порядке, важностью регулируемой сферы и необходимостью незамедлительного применения данного закона. В то же время, процедура принятия на себя ответственности Правительством не исключает и не может использоваться для исключения парламентского контроля посредством инициирования процедуры выражения недоверия.

- Контроль над органами публичного и местного управления

Парламентский контроль над органами публичного управления преследует цели нормального функционирования публичных органов, точного и единообразного применения законодательствя, пресечения злоупотреблений властью со стороны должностных лиц, соблюдения прав и свобод человека.

В соответствии со статьями 104, 105 Конституции, присутствие членов Правительства на заседаниях Парламента обязательно в случае возникновения такой необходимости. Членами Правительства являются министры, которые представляют Правительство и одновременно являются руководителями органов публичного правления. Представители Правительства обязаны давать ответы на вопросы и запросы депутатов. Отчет перед Парламентом вступает одной из форм контроля. Наиболее часто Правительство отчитывается по поводу использования бюджетных средств. Вместе с тем, Парламент не осуществляет прямой контроль над публичными финансами, в его распоряжении есть специализированный орган - Счетная Палата. В соответствии со статьей 133 Конституции, Счетная Палата осуществляет контроль за порядком формирования, управления и использования публичных финансовых средств. Счетная палата обязана ежегодно представлять Парламенту доклад об управлении публичными финансовыми средствами и их использовании.

Что касается Парламентского контроля над деятельностью органов местного управления, он осуществляется через контроль Правительства

и органов центрального публичного управления согласно закону о местном публичном управлении № 436 от 28 декабря 2006 года.

Таким образом, анализ механизмов парламентского контроля над Президентом, Правительством, органами публичного и местного управления показывает, что в целом Парламент является эффективным субъектом защиты основ конституционного строя.

Вместе с тем, Парламент нередко становиться центром дестабилизации политической и правовой обстановки в государстве. В связи с этим, необходимо совершенствовать законодательную базу и создавать инструментарии для более устойчивой деятельности Парламента.

Президент

Системный анализ конституционных полномочий Президента Республики Молдова свидетельствует о небольшом потенциале главы государства в системе защиты основ конституционного строя.

В соответствии с частью (2) статьи 77 Конституции Президент признается гарантом суверенитета, национальной независимости, единства и территориальной целостности страны. Содержание данной нормы раскрывает первую основную функцию главы государства, реализуемую двумя способами: во-первых, в качестве представителя государства Президент осуществляет переговоры на международном уровне, подписывает Пакты, Конвенции, Декларации, Меморандумы, о предотвращении нарушения суверенитета, независимости, национальной безопасности и территориальной целостности государства; во-вторых, Президент является главнокомандующим вооружёнными силами Молдовы, но не осуществляет непосредственное управление вооруженными силами. Он принимает командование вооруженными силами лишь в условиях угрозы национальной безопасности.

Перечисленные полномочия явно недостаточны для эффективной защиты основ конституционного строя. Законодательство большинства стран предусматривает более действенные механизмы защиты. Типичной формой является отлагательное вето. Вето – это научная категория, которая используется очень редко в Конституции. По мнению П. Манюк, вето это право главы государства не соглашаться с законом, принятым Парламентом, который еще не вступил в законную силу [13].

В соответствии с частью (2) статьи 93 Конституции, Президент вправе, если у него есть замечания по закону, не позднее чем в двухнедельный срок направить его Парламенту для пересмотра. Если Парламент проголосует за прежнее решение, Президент осуществляет промульгацию закона. С научной точки зрения данные полномочия раскрывают содержание так называемого «обычного вето», которое преодолевается через количество голосов депутатов, отданных за принятие первоначального закона.

По нашему мнению, роль Президента Республики Молдова в механизме защиты основ конституционного строя должна быть более весомой. Для этого необходимо «усиленное вето», которое означает, что если Президент не подписывает принятый Парламентом закон, он возвращается в Парламент, и там, для того чтобы преодолеть вето, требуется повторное принятие закона квалифицированным большинством голосов депутатов (2/3 или 3/4). Собрать такое количество голосов сложно, поэтому преодолеть усиленное вето нелегко.

Немаловажное значение в процессе применения вето имеет поведенческий аспект Президента. Он не вправе злоупотреблять правом вето, а в случае возврата закона в Парламент должен мотивировать свои замечания и сформулировать конкретные предложения по его улучшению.

Органы публичного и местного управления

Выделение органов публичного и местного управления в качестве субъектов защиты основ конституционного строя обусловлено конституционными нормами статьей 107, 109 Конституции, закрепленными в Главе VIII Конституции Республики Молдова. В соответствии с частью (1) статьи 107 Конституции центральными отраслевыми органами являются министерства. Согласно части (1) статьи 109 Конституции публичное управление в административно-территориальных единицах основывается на принципах местной автономии, децентрализации общественных служб, выборности властей местного публичного управления и консультаций с гражданами по важнейшим вопросам местного значения.

В настоящее время защита основ конституционного строя органами публичного и местного управления осуществляется путем издания нормативных актов, выполнения Конституции и законов, обеспечения прав и свобод человека. Но на практике деятельность этих органов зачастую связана с пренебрежительным отношением к требованиям действующего законодательства, что является недопустимым.

Судебные органы, органы прокуратуры, Народный адвокат

Судебные органы играют важную роль в защите основ конституционного строя. При разрешении конкретного дела зачастую возникают противоречия между законодательными актами и Конституции. Между тем, нормы Конституции имеют прямое действие, в связи с чем суды в первую очередь должны строго руководствоваться конституционными предписаниями.

Органы прокуратуры также участвуют правовой защите основ конституционного строя, используя полномочия, предусмотренные статьей 124 Конституции: представляет общие интересы общества, защищает правопорядок, а также права и свободы граждан, руководит уголовным преследованием и осуществляет его, представляет в соответствии с законом обвинение в судебных инстанциях. Конституция не относит прокуратуру к числу субъектов правовой защиты законов. Однако в отличие от Конституции Закон Республики Молдова № 3 от 25.02.2016 года «О Прокуратуре» предусматривает, что прокуратура осуществляет, в том числе контроль за соблюдением законов.

Защита прав и свобод человека и гражданина является неотъемлемой обязанностью Народного адвоката. В соответствии с Законом Республики Молдова № 52 от 03.04.2014 года «О народном адвокате», народный адвокат способствует восстановлению нарушенных прав, совершенствованию законодательства о правах и свободах человека и приведению его в соответствие с общепризнанными принципами и нормами международного права. Однако в Республики Молдова права и свободы человека зачастую носят декларативный характер, а механизмы защиты прав человека малоэффективны.

Конституционный суд

По признанию подавляющего большинства исследователей Конституционный суд является наиболее важным и эффективным органом в механизме защиты основ конституционного строя. Он единственный специализированный орган конституционной юрисдикции, независим и не относится ни к одной ветви власти [14]. В области защиты основ конституционного строя наделен широкими полномочиями, к которым в первую очередь, относится контроль за соответствием законодательных актов Конституции.

- <u>Контроль за соответствием законов Конституции.</u>

Доктрина конституционного права знает несколько форм контроля конституционности законов. В зависимости от стадии, на которой

осуществляется контроль делится на два вида: предварительный контроль, то есть до принятия законов, и последующий контроль - над уже действующими законами.

С момента создания Конституционного суда Республики Молдова считалось, что он уполномочен осуществлять только последующий контроль. Однако в постановлении № 9 от 14 февраля 2014 года Конституционный суд дал толкование пункту а) части (1) статьи 135 Конституции и установил, что конституционный контроль, распространяется и на законы, принятые Парламентом до вступления в законную силу, (т.е. до опубликования в «Monitorul Oficial al Republicii Moldova»). Также Конституционный суд обратил внимание Парламента на необходимость создания механизма, обеспечивающего право субъектов на обращение в Конституционный суд с жалобой о не конституционности закона до вступления в юридическую силу. Таким образом, момент принятия вышеуказанного постановления Конституционного суда можно считать отправной точкой существования предварительного конституционного контроля законов в Молдове. По мнению E. Arama, особенностью предварительного конституционного контроля является вмешательство Конституционного суда в законодательные процессы Парламента. Как правило, контроль является средством защиты в руках меньшинства в процессе политических дебатов с большинством в Парламенте по поводу соответствия закона Конституции. Главной особенностью предварительного контроля является абстрактный характер, он выходит за рамки споров, возникающих в процессе правоприменения [15].

В отличие от предварительного контроля последующий контроль появился одновременно с созданием Конституционного суда Республики Молдова. Анализ статьи 135 Конституции позволяет выявить объекты последующего конституционного контроля: Среди них не только законы, но и следующие правовые акты: а) решения Парламента; б) указы Президента; в) правительственные ордонансы и постановления; г) международные договоры.

- Контроль за соответствием решений Парламента Конституции.

Парламент представляет интересы большинства населения страны, в связи с чем проверка конституционности постановлений Парламента имеет особое значение. Постановление Парламента это привилегированный источник парламентского права, устанавливает внутреннюю организацию и функционирование Парламента, регулирует процедуры освобождения от должности депутатов и принятия законов и т.д.

Постановления Парламента имеют меньшую юридическую силу, чем закон. Вместе с тем, постановления принимаются большинством голосов депутатов, как и ординарные законы. Контроль конституционности постановлений Парламента осуществляется на основании запросов субъектов, обладающих правом на обращение в Конституционный суд. До конституционной реформы от 5 июля 2000 года постановления Парламента не подвергались конституционному контролю. После нее объектом проверки стали все постановления Парламента.

- Контроль за соответствием Конституции указов Президента.

Конституция Республики Молдова предоставляет Президенту ряд полномочий как в области внутренней, так и во внешней политике. Для реализации полномочий Президент издает указы, которые являются властно-распорядительными актами. Конституционному контролю подлежат только те указы, которые имеют нормативный характер (т.е. опубликованные в «Monitorul Oficialal al Republicii Moldova»). К указам нормативного характера относятся указы о введении

чрезвычайного положения, об объявлении войны, о полной или частичной мобилизации и др. Они издаются во исполнение Конституции и законов. К числу указов ненормативного характера относятся указы о присвоении воинского звания, предоставления гражданства, помилования и др.

- Контроль за соответствием Конституции решений и постановлений Правительства.

Статья 102 Конституции гласит, что Правительство принимает постановления (для организации исполнения законов), ордонансы (акты с обычной юридической силой), распоряжения (для организации внутренней деятельности Правительства), из которых только первые два акта подлежат конституционному контролю. Как и в случае с указами Президента, проверке конституционности подлежат лишь те постановления и ордонансы, которые содержат правовые нормы. Во исполнение Конституции и законов Правительство выносит следующие постановления: о реализации государственного бюджета, права на законодательную инициативу, об утверждении проектов законов, об обеспечении безопасности государства и др. В свою очередь, ордонансы принимаются в соответствии со специальным законом в целях реализации программы деятельности Правительства. Ордонансы являются нормативными актами, обладающими юридической силой ординарного закона. Действуют в определенный период времени и областях, отличаются от органических законов спецификой предмета правового регулирования.

В Конституции закреплено право Президента приостанавливать действие правовых актов Правительства полностью или в части в случае их противоречия законодательству (пункт i) статья 88). Действие приостанавливается до принятия окончательного решения Конституционным судом. Вместе с тем, необходимо помнить, что проверке подвергаются только те постановления и ордонансы, которые носят нормативный характер, а не все решения Правительства.

- Контроль за соответствием Конституции международных договоров.

Конституции многих стран мира устанавливают, что международные договоры являются частью национального права, а их нормы имеют приоритет над внутригосударственными Законами. Такие положения закрепляет и Конституция Республики Молдова, которая устанавливает, что при наличии несоответствий между пактами и договорами об основных правах человека, одной из сторон которых является Республика Молдова, и внутренними законами, приоритет имеют международные нормы (пункт (2) статьи 4). Вопрос конституционного контроля над международными договорами достаточно специфичен. До сих пор непонятно, какой вид контроля должен осуществляться: предварительный или последующий?

В Республике Молдова международные договоры формируют объект последующего конституционного контроля. Однако Конституция обязывает государство соблюдать некоторые общепризнанные международно-правовые акты до прохождения процедуры ратификации в Парламенте. В связи с этим, возникают трудности в осуществлении внешнего конституционного контроля, поскольку такие функции Конституционному суду не свойственны. Для устранения препятствий необходимо разработать механизм предварительного конституционного контроля международных договоров до момента имплементации в национальное законодательство.

Парламент также осуществляет проверку конституционности международных договоров, заключенных Президентом Республики Молдова. Если договор является неконституционным, то Парламент в процессе ратификации может принять два решения: приступить к пересмотру Кон-

ституции или отказаться от ратификации. После ратификации международные договоры признаются частью национального права.

Деятельность Конституционного суда по защите основ конституционного строя не ограничивается лишь функциями проверки соответствия правовых актов Конституции. В соответствии со статьей 135 Конституции, Конституционный суд осуществляет ряд других функций в области защиты основ конституционного строя: высказывается по предложениям о пересмотре Конституции, подтверждает результаты республиканских референдумов, подтверждает результаты выборов Парламента и Президента Республики Молдова, констатирует обстоятельства, оправдывающие роспуск Парламента, отстранение от должности Президента Республики Молдова или временное исполнение его обязанностей, а также невозможность исполнения Президентом Республики Молдова своих обязанностей в течение более чем 60 дней, разрешает исключительные случаи не конституционности правовых актов, представленные Высшей судебной палатой, принимает решения по вопросам, предметом которых является конституционность партии.

Говоря о деятельности Конституционного суда нельзя обойти стороной субъектов, обладающих правом на обращение в Конституционный суд. Согласно части (2) статьи 135 Конституции Конституционный суд осуществляет свою деятельность по инициативе субъектов, предусмотренных Законом о Конституционном суде. Однако среди субъектов отсутствует народ Республики Молдова, который является единственным носителем суверенитета и источником власти. Народ не уполномочен обратиться в Конституционный суд за защитой основ конституционного строя, что является существенным недостатком в построении правового государства в Республике Молдова. В этой связи, необходимо дополнить Закон о Конституционном суде, включив народ в перечень субъектов, обладающих правом на обращение в Конституционный суд с жалобой о проверке конституционности правового акта.

3) Объектный компонент – это основы конституционного строя Республики Молдова, которые подлежат правовой защите субъектами конституционно-правовых отношений. Анализ Конституции Республики Молдова позволяет выделить следующие основы конституционного строя:

- политические, публично–правовые и гуманитарные основы конституционного строя (демократическая, правовая, республиканская форма правления; признание человека, его прав и свобод высшей ценностью; приоритет народного суверенитета над государственным; принцип разделения властей на законодательную, исполнительную и судебную; признание и гарантирование местного самоуправления);
- социальные основы конституционного строя (социальный характер государства);
- экономические основы конституционного строя (принципы рыночной экономики; свободной конкуренции; многообразия форм собственности);
- духовно – нравственные и идейные основы конституционного строя (светский характер государственности; принципы идеологического и политического многообразия);
- юридические основы конституционного строя (верховенство Конституции Республики Молдова и законов).

4) Коммуникативный компонент – это отношения, связи и формы взаимодействия, которые складываются между субъектами в ходе защиты основ конституционного строя. Природа построения отношений разнообразна. Отношения возникают между Парламентом и Правительством, органами публичного и местного управления,

Президентом и народом и т.д. Важным элементом коммуникативного компонента являются нормы взаимодействия. Нормы взаимодействия - это предусмотренные Конституцией, законными и подзаконными актами правила поведения субъектов в ходе защиты основ конституционного строя.

С учетом анализа изложенного материала можно сформулировать следующие основные выводы:

- Правовая защита основ конституционного строя - это нормативно закрепленная, осуществляемая с помощью правовых средств, деятельность управомоченных субъектов по защите основ конституционного строя.
- Механизм правовой защиты основ конституционного строя - это сложная, многофункциональная структура, состоящая из следующих компонентов: нормативный, коммуникативный, объектный, субъектный.
- Правовое гарантирование основ конституционного строя имеет свойство защиты лишь в степени обеспечения нормальной реализации конституционных основ. Правовая защита же направлена на отражение посягательств и негативных проявлений в отношении основ конституционного строя.
- Роль народа в защите основ конституционного строя должна быть более значимой. Для этого мы предлагаем: во-первых, внести изменения в статью 142 Конституцию, изложив её в следующей редакции: «Основы конституционного строя могут быть пересмотрены только при их одобрении путем референдума большинством граждан, включенных в избирательные списки»; во-вторых, закрепить в Конституции право народа на восстание против тирании и угнетения власти; в третьих, дополнить Закон о Конституционном суде, включив народ в перечень субъектов, обладающих правом на обращение в Конституционный суд с жалобой о проверке конституционности правового акта.
- Необходимо разработать законодательные акты в области парламентского контроля над Президентом, развивающие положения статей 81, 89 Конституции Республики Молдова.
- Актуальным является усиление роли Президента Республики Молдова в механизме защиты основ конституционного строя. Для этого необходимо внести изменения в часть (2) статьи 93 Конституции и установить, что Президент осуществляет промульгацию закона после повторного принятия Парламентом квалифицированным большинством голосов депутатов (2/3 или 3/4).
- Конституционный суд осуществляет последующий контроль за соответствием Конституции законов, решений Парламента, указов Президента, правительственных ордонансов и постановлений, международных договоров. В то же Конституционный суд должен осуществлять и предварительный конституционный контроль в отношении законов, не вступивших в юридическую силу и международных договоров, не прошедших процедуру ратификации в Парламенте.

Литература:

1. ARSENI, A. *Jurisdicţia constituţională*, Chişinău, 2000, p.19-20.
2. Большой энциклопедический словарь под ред. Ярцева В.Н., Москва, 1998, 698 с.
3. МОРДОВЕЦ, А.С. *Социально-юридический механизм обеспечения прав человека и гражданина. Саратов,* 1996, с. 168.
4. GUCEAC, I. *Evoluţia constituţionalismului şi a organizării de stat în Republica Moldova. Teza de doctor habilitat* în drept. Chişinău, 2003, p. 53.
5. BANTUȘ, A., BANTUȘ, I., STARAȘCIUC, R. Elemente de drept public. Chișinău, Vol. I, 2008, p. 116.
6. КРАСИНСКИЙ, В.В. Конституционно-правовой механизм защиты конституционного строя

в избирательном процессе. В журн.: Право и образование, 2010, № 6, с. 81

7. КРЯЖКОВ, В.А., ЛАЗАРЕВ, Л.В. Конституционная юрисдикция в Российской Федерации. М., 1998, с. 12.

8. МОМБЕКОВА, Д.М. Некоторые проблемы стабильности Конституции Кыргызской Республики и её правовой охраны. В журн.: Экономика, социология и право, 2017, № 5, с. 64-68.

9. Dicționarul explicatival limbii române (ediția a II-a revăzută și adăugită) Editură: Editura Univers Enciclopedic Gold Anul apariției, 2009, 893 p.

10. БЕЛЯЕВ, В.П., АНТОНОВА, Ж.Д. К вопросу о понятии и признаках правовой защиты. В журн.: Государственный советник, 2015, № 2, с. 8.

11. ДУРНОВА, И.А. Правовой механизм защиты основ конституционного строя Российской Федерации. Автореф. дисс. канд. юрид. наук. Саратов, 2013, 26 с.

12. ȘTERBEȚ, V. Probleme ale controlului contitutionalității legilor (studiu comparativ), Chișinău, 2003, p. 20.

13. МАНЮК, П.Н. Право вето Президента как средство правовой охраны конституции: зарубежный опыт и Украина. В журн.: Legea si viata, 2013, № 9, с. 51.

14. ZUBCO, V. Curtea Constituţională – unica autoritate publică politico-jurisdicţională, Tipografia Centrală, Chișinău, 1998, p. 29.

15. ARAMĂ, E. Controlul constituţionalităţii legilor: istorie şi actualitate. Chişinău, 2000, p.79.

CZU

PROBLEMELE CONCRETE LEGATE DE ULTIMELE MODIFICĂRI ALE LEGISLAŢIEI INSOLVENŢEI

Diana ANDRASONI
doctorand
Alexandru - Virgil VOICU
doctor în drept, profesor universitar

Acest articol este consacrat unor probleme teoretice şi practice generate de recenta modificare a Codului Insolvenţei (Legea 85 din 2014) prin OUG nr. 88/2018. În primul rând se critică fundamentat faptul că atunci când nu există nici o urgenţă se preferă modificările intempestive şi grăbite a unor legi esenţiale pe calea ordonanţelor de urgenţă, analizându-se atât baza factuală cât şi motivarea slabă a urgenţei care a justificat adoptarea prezentei ordonanţe de urgenţă.

În continuare s-au studiat opiniile doctrinare, în special ale practicienilor şi s-au criticat motivat modificările care încalcă Directivele UE, regulamentele UNCITRAL, principiile insolvenţei elaborate de Banca Mondială, Hotărârile Curţii Europene de la Luxemburg, Constituţia României, Codul penal şi chiar principiile statuate în Codul insolvenţei.

Analiza a urmărit criticarea restrângerii dreptului de acces la această procedură pentru debitorii cu creanţe bugetare care totalizează peste 50% din volumul total al creanţelor lor, cu influenţe asupra conţinutului infracţiunii de bancrută. De asemenea s-a analizat influenţa acestei prevederi supra mediului economic, arătând că se creează o discriminare între debitori, unii având şansa unei reorganizări reale şi eficiente, alţii neputând beneficia de prevederile legii insolvenţei, doar datorită structurii creanţelor lor. De asemenea s-au analizat unele incompatibilităţi şi noile sarcini ale administratorului judiciar, noua modalitate de lucru a acestuia cu debitorul şi termenele în care trebuie să îşi îndeplinească sarcinile, de la avizarea operaţiunilor debitorului la admiterea creanţelor şi de plată a creditorilor. S- a opinat că în cazul unr debitori mari, cu activităţi multiple, unele dintre acestea sunt greu sau impsibil de realizat. De asemenea, modul de determinare a termenul legal în care administratorul judiciar este obligat să analizeze şi să se pronunţe cu privire la cererea de plată este stipulat eronat. El începe de la depunerea cererii, fără a fi făcută măcar trimiterea necesară la Codul de procedură civilă, multe asemenea cereri fiind remise prin serviciile postale.

De asemenea s-a analizat aplicarea noilor prevederi legale în timp, formularea din textul ordonanţei fiind cel puţin bizară. De asemenea s-a arătat că în contextul în care procedura insolvenţei este o procedură de durată, aplicarea simultană a multor variante legislative creează dificultăţi majore profesioniştilor care lucrează în procedură, fie ei profesionişti ai insolvenţei, judecători sindici sau avocaţi.

Cuvinte-cheie: *Insolvenţă, creanţe, creanţe bugetare, executare silită, creditori, debitori, judecător sindic, profesionişti ai insolvenţei, experţi, bancrută, executare silită concursuală, egalitară, ordonanţe de urgenţă, neconstituţionalitate.*

CONCRETE ISSUES RELATED TO THE LATEST CHANGES IN INSOLVENCY LAW

This scientific paper is dedicated to theoretical and practical problems arising from the recent amendment of the Insolvency Code (Law 85 of 2014) by the E.O. No 88/2018. Firstly, it is criticized the fact that in absence of an emergency, the timely changes of essential laws by Emergency Ordinances are preferred. Further we analyze both the factual basis and the weak reasoning of the emergency case that „justified" the adoption of this emergency ordinance.

The views of doctrine, in particular of practitioners have been studied and reasoned criticism has been given to the changes that violate EU directives, the UNCITRAL regulations, the World Bank insolvency principles, The Judgments

Of the European Court in Luxembourg, the Romanian Constitution, the Criminal Code and even the principles stated in the Insolvency Code.

The analysis aimed to criticize the restriction of the right of access to this procedure for debtors with budgetary claims totaling over 50% of their total claims, with influence on the content of the fraudulent bankruptcy. The influence of this provision over the economic environment has also been analyzed, showing that there is discrimination between debtors, some of whom have the chance of a real and effective reorganization, others being unable to benefit from the provisions of insolvency law only because of the structure of their claims. Some incompatibilities and new tasks of the Judiciary Administrator were also examined, the new way of working with the debtor and the time limits within which they must perform their duties, from advising the debtor's operations to accepting claims and paying creditors.

Keywords*: Insolvency, financial distress, claims, taxes claims, enforcement proceedings, creditors, debtors, trustee, reform of insolvency law, Insolvency Practitioners, experts, fraudulent bankruptcy, emmergency ordinances, unconstitutionality.*

Introducere. În Monitorul Oficial nr. 840/02.10.2018 a fost publicată OUG nr. 88/2018 privind modificarea unor acte normative (denumită în continuare „OUG nr. 88/2018") [1]. Reglementările introduse de OUG nr. 88/2018 vizează și modificarea Legii nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenţei şi de insolvenţă (denumită în continuare „Legea insolvenței").

Este o modificare legislativă care afectează întreaga procedură a insolvenţei şi părţile implicate, având consecinţe majore asupra mediului economic şi social. Din păcate modificările s-au făcut la repezeală, pe baza unei ordonanţe de urgenţă, cu anumite prevederi necorelate care sunt de natură a împiedica aplicarea eficientă a acestui important instrument juridic.

De ce ordonanţă de urgenţă?

Scopul declarat încă din preambulul acestei ordonanţe de urgenţă este evitarea folosirii în mod abuziv a prevederilor acestei legi de către persoanele juridice. Pentru aducerea la îndeplinire a acestui scop s-a încercat eficientizarea mecanismelor de recuperare a creanțelor față de societățile aflate în stare de insolvență și îmbunătățirea protecției drepturilor creditorilor, cu respectarea șanselor de redresare a debitorilor, prin clarificarea legislativă a unor noţiuni şi introducerea unor termene mult mai restrictive și mai scurte care contribuie la celeritatea procedurii. De asemenea, în vederea reducerii riscurilor de favorizare a unor creditori în dauna altora, sau a riscurilor de valorificare neonestă a bunurilor din averea debitorilor, s-au introdus prevederi extinse privind incompatibilitatea numirii atât a profesioniştilor insolvenţei (administratori judiciari sau lichidatori), cât şi a experţilor şi desemnarea persoanelor de specialitate care pot colabora de-a lungul desfășurării procedurii insolvenței.

În mare parte, accentul se pune însă pe recuperarea creanţelor bugetare. În preambulul actului normativ analizat se enunţă faptul că această Ordonanţă de urgenţă a fost adoptată ținându-se cont de obiectivele Programului de guvernare 2018-2020, cu privire la obiectivele de creștere economică, de îmbunătățire a mediului de afaceri și de creștere a nivelului de colectare a veniturilor bugetare.

Situaţia mediului de afaceri nu este una care să indice o evoluţie extrem de pozitivă. Având în vedere că eficientizarea procedurilor de insolvență contribuie în mod substanțial la îmbunătățirea climatului de afaceri, creând astfel premisele pentru redresarea afacerilor viabile și recuperarea mai rapidă a creanțelor, inclusiv a celor bugetare, fiind în concordanță atât cu interesul bugetar, cât și cu interesul economico-social general al României, după cum se exprimă Ordonanţa de Urgenţă analizată, în preambul, prin care s-au modificat prevederile legislative privind insolvenţa, modificări care eficientizarea procedurilor prin creşterea celerităţii soluţionării unor astfel de dosare, în principal.

Numărul societăţilor comerciale şi al persoanelor fizice autorizate intrate în insolvenţă a scăzut cu 28,49%, în primele cinci luni din 2019, comparativ cu perioada similară din anul anterior, la 2.636 de insolvenţe, reiese din datele publicate pe site-ul Oficiului Naţional al Registrului Comerţului (ONRC). Totodată, în primele cinci luni din 2019, şi-au suspendat activitatea 6.637 de firme, o scădere de 20,65% faţă de perioada similară din 2018, iar 14.157 de firme au fost dizolvate, cu 10,12% mai puţine comparativ cu ianuarie-mai 2018 [2]. Totodată, în primele cinci luni din 2019, şi-au suspendat activitatea 6.637 de firme, o scădere de 20,65% faţă de perioada similară din 2018, iar 14.157 de firme au fost dizolvate, cu 10,12% mai puţine comparativ cu ianuarie-mai 2018.

În contextul general al creşterii inflaţiei, Romania a avut, în luna mai 2019, cea mai mare rată anuală a inflaţiei dintre statele membre ale Uniunii Europene, cu un avans al preţurilor de consum de 4,4%, acelaşi cu cel înregistrat în luna aprilie, arată datele publicate de Oficiul European de Statistică (Eurostat) [3], deci se impunea adoptarea unor măsuri privind asanarea mediului economic.

De asemenea în preambulul ordonanţei analizate se specifică că în prezent se află în procedura insolvenței, în perioada de observație, peste 6.000 de societăți cu circa 64.000 de salariați, si, drept urmare se impune luarea unor măsuri urgente pentru crearea premiselor legislative și administrative, care să conducă la redresarea acestora și menținerea în circuitul economic care să permită conversia, reducerea sau cesiunea creanțelor bugetare, în anumite condiții, pentru a evita intrarea iminentă în faliment a multor societăți cu potențial de viabilizare și cu consecințe grave în plan economic și social.

Modificările aduse legislaţiei insolvenţei sunt o parte salutare, altele catastrofale, necorelate cu legea însăşi şi cu alte prevederi legale naţionale şi europene, după cum le vom detalia şi analiza pe parcursul acestui referat, şi cu toate acestea, modalitatea de adoptare pe baza ordonanţei de urgenţă este discutabilă. Modalitatea de guvernare în principal prin ordonanţe de urgenţă nu este o modalitate care să respecte separaţia puterilor în stat. Astfel, putere legislativă are Parlamentul României. Potrivit art. 75 al Constituţiei, Camera Deputaţilor se pronunţă în calitate de primă cameră decizională în cazul modificării sau adoptării unor legi ordinare. Urmează dezbaterea în camerele parlamentare, apoi dezbaterea în plen. Legile organice se adoptă cu votul majorităţii membrilor fiecărei Camere. Legile ordinare se adoptă cu votul majorităţii membrilor prezenţi din fiecare Cameră. Noi considerăm că se încearcă evitarea acestei proceduri de dezbatere colectivă prin utilizarea excesivă a delegării legislative (prevăzută de art. 115 din Constituţia României). Astfel Guvernul este mandatat în situaţii de urgenţă să adopte măsuri legislative prin intermediul ordonanţelor de urgenţă. Totuşi acestea se pot emite numai în situaţii extraordinare a căror reglementare nu poate fi amânată, şi în cuprinsul ordonanţei este obligatorie motivarea acesteia.

Cu toate acestea, motivarea există dar este una formală, neatingând nici una din situaţiile aşa zise de urgenţă. În definiția Curții Constituționale și a unor reputați autori în domeniu, este vorba despre situații obiective, cuantificabile, independente de voința Guvernului, care se abat în mod semnificativ de la obișnuit și care periclitează în mod cert și imediat interesul public, funcționarea normală a autorităților statului și regimul politic.

„*Ținând seama de necesitatea instituirii unor măsuri urgente pentru asigurarea furnizării continue a serviciilor publice de producere și furnizare de energie termică și electrică de către operatorii economici aflați în dificultate, având în vedere faptul că fondurile alocate de la bugetul de stat pentru cheltuielile de organizare și funcționare, pentru cheltuielile specifice actului de justiție și pentru cheltuielile de investiții ale Ministerului Justiției sunt insuficiente și*

este necesară şi utilizarea altor surse, luând în considerare faptul că aspectele prezentate vizează un interes public şi constituie o situaţie extraordinară, a cărei reglementare nu poate fi amânată, impunând adoptarea de măsuri imediate pe calea ordonanţei de urgenţă" este motivarea urgenţei din preambulul ordonanţei analizate. Ori din această motivare nu reiese vreo situaţie care să se abată de la normalitate. De asemenea, scăderea numărului insolvenţelor nu justifică vreo urgenţă reală. În ceea ce priveşte producătorii şi furnizorii de energie, arătăm că niciunul nu se află în insolvenţă, drept urmare apreciem că motivarea urgenţei este doar una pro forma, şi prezenta ordonanţă de urgenţă se înscrie în sistemul de încălcare a separaţiei puterilor în stat. Pentru a fi constituţională o ordonanţă de urgenţă, aceasta trebuie să vizeze o urgenţă deosebită, care nu permite amânarea reglementării. Aceasta este o condiţie distinctă de cea de mai sus – nu orice situaţie extraordinară cere o reglementare urgentă. Prin Decizia nr. 421 din 9 mai 2007 [4], Curtea Constituţională a făcut clară această distincţie, remarcând că şi procedura obişnuită de legiferare permite o reglementare operativă. De asemenea, simplul fapt că o reglementare este utilă sau oportună nu legitimează acţiunile Guvernului de a se substitui Parlamentului, dacă nevoia de substituire nu era şi stringentă.

Cu toate că mare parte a prevederilor ordonanţei analizate sunt salutare, practica legislativă pe baza ordonanţelor de urgenţă, din ultimii ani nu poate justifica un transfer fundamental de funcţii între Parlament şi Guvern.

MODIFICARILE EFECTIVE

Valoarea-prag şi inadmisibilitatea procedurii insolvenţei pentru debitorii care deţin creanţe bugetare peste 50% din totalul creanţelor lor.

Prin ordonanţa analizată se introduce o nouă valoare-prag legată de posibilitatea debitorului de a solicita deschiderea procedurii insolvenţei, introducând ca și o condiție pentru formularea cererii, valoarea-prag a datoriilor în cuantum de minim 40.000 lei. Până la această modificare, în istoria procedurilor de insolvenţă, putea fi cerută deschiderea procedurii insolvenţei de către debitor indiferent de cuantumul datoriilor acumulate de către societatea în stare de insolvenţă. Valoarea prag a creanţei era o condiţie doar în privinţa cererilor formulate de către creditori. Acum ea devine o condiţie generală pentru deschiderea procedurii insolvenţei, indiferent cine o solicită. Ordonanţa de Urgenţă nr. 88/2018 a modificat Legea nr. 85/2014 și la art. 5 pct. 72 a introdus o nouă condiţie, care vizează posibilitatea deschiderii procedurii la cererea debitorului, si anume ponderea creanţelor bugetare din total creanţe declarate împotriva averii debitorului, condiţionând posibilitatea deschiderii procedurii de existenţa unei ponderi mai mici de 50% din totalul declarat al creanţelor împotriva debitorului. Când cererea de deschidere a procedurii de insolvenţă este introdusă de debitor, cuantumul creanţelor bugetare trebuie să fie mai mic de 50% din totalul declarat al creanţelor debitorului. Această prevedere nou introdusă prin O.U.G. nr. 88/2018 a ridicat probleme atât în practică, cât și în doctrină, generând dificultăţi în aplicarea acesteia și respectiv în coroborarea acesteia cu alte prevederi ale Legii insolvenţei, fiind ridicate chiar probleme de constituţionalitate cu privire la această nouă condiţie introdusă în cazul cererii formulate de către debitor.

Prin Legea de aprobare a O.U.G. nr. 88/2018, în forma adoptată de către Senat, se modifică conţinutul acestui articol, eliminându-se această condiţie a cuantumului creanţelor bugetare, revenindu-se la varianta anterioară modificării prin O.U.G. nr. 88/2018, dar până la adoptarea Legii și de către Camera Deputaţilor această prevedere legală produce efecte, fiind incertă varianta care va fi adoptată de către Camera Deputaţilor ca și cameră decizională. În practică, cele mai multe cereri de deschidere a procedurii au fost făcute de către debitori care aveau creanţe bugetare. De altfel s-a creat prin această pre-

vedere situaţia în care un profesionist insolvent sa nu poată apela la procedura concursuală şi colectivă a insolvenţei, din cauza structurii creanţelor sale, în timp ce alt profesionist, a cărui patrimoniu se află în aceeaşi stare să poată apela la această procedură.

Observăm lesne şi alte necorelări legale ale definiției și cuprinsului sferei creanței bugetare din legea insolvenței cu Codul fiscal.

Conform definiției de la art. 5 pct. 11 din Legea insolvenței nr. 85/2014, creanțele bugetare sunt: impozitele, contribuțiile, taxele, amenzile și celelalte venituri bugetare, inclusiv accesoriile acestora. Se poate observa că, în înțelesul Legii insolvenței, conceptul de creanță are un caracter restrâns, întrucât nu are relevanță legătura de drept dintre creditor și debitor, ci numai latura activă a acestei legături, creanța bugetară fiind orice creanță bănească a statului sau a celorlalte instituții bugetare[5]. Art. 1 pct. 7 din Codul de procedură fiscală definește creanța bugetară ca un drept la încasarea oricărei sume care se cuvine bugetului general consolidat, reprezentând creanță bugetară principală și creanță bugetară accesorie, fără a pune semnul egal între creanță și impozite, contribuții, taxe, amenzi și accesorii. În categoria "alte venituri bugetare" pot intra redevențele pentru concesiuni miniere sau petroliere, taxele pentru servicii, sumele sau contravaloarea mărfurilor, destinate rezervei de stat etc .

Astfel, nu doar creanțele fiscale (taxe, impozite etc.) au natura creanțelor bugetare, intrând în această categorie și redevențele pentru concesiuni, chirii etc.

Noua definiție a valorii-prag în cazul cererii de deschidere a procedurii insolvenței formulate de către debitor, intră, în primul rând, în contradicție cu obligația debitorului de a introduce cererea de deschidere a procedurii insolvenței „în termen de maximum 30 de zile de la apariția stării de insolvență", obligație prevăzută la art. 66 alin. 1 din Legea nr. 85/2014. Această obligație de a introduce cererea de deschidere a procedurii insolvenței în maximum 30 de zile de la apariția stării de insolvență, potrivit art. 66 alin. 1 din Legea nr. 85/2014 (cu excepția cazului în care la expirarea celor 30 de zile este angrenat, cu bună credință, în negocieri extrajudiciare pentru restructurarea datoriilor sale, conf. art. 66 alin. 2 sau se află în cursul unei proceduri de mandat ad-hoc, după cum prevede art. 66 alin. 3 sau de concordat preventiv, conf. prev. art. 66 alin. 3 raportat la art. 31 al legii analizate), este prevăzută în sarcina debitorului, sub sancțiunea săvârșirii infracțiunii de bancrută simplă , conf. Prev. art. 240 alin. 1 Cod penal. *De lege ferenda*, în această materie, ar trebui amendat art. 240 al. 1 al Codului penal, prin inserarea prevederii că nu constituie infracţiunea de bancrută simplă nedeschiderea procedurii de către debitor, în cazul în care creanţele bugetare au o valoare mai mare de 50% din ponderea totală a creanţelor. Astfel, în prezent avem situaţia absurdă prin care Legea insolvenţei interzice deschiderea procedurii, iar nedeschiderea acesteia constituie infracţiune. Administratorul, în această situaţie, pentru a se apăra de răspunderea penală va introduce o asemenea cerere, pentru a-i fi respinsă ca inadmisibilă. Acest fapt nu face decât să îngreuneze inutil rolul instanţelor, implicând costuri inutile pentru un buget şi aşa prea mic al justiţiei. Opinia specialiștilor în domeniul dreptului penal este nuanțată. Astfel se afirmă că sintagma din art. 5 pct. 72 din Legea nr. 85/2014 prin O.U.G. nr. 88/2018 „când cererea de deschidere a procedurii de insolvenţă este introdusă de debitor, cuantumul creanţelor bugetare trebuie să fie mai mic de 50% din totalul declarat al creanţelor debitorului" constituie un argument de apărare a debitorului pe latură subiectivă, caz de împiedicare a punerii în mişcare a acţiunii penale prevăzut de art. 16 alin. (1) lit. b) teza a doua C. pr. pen. – „fapta nu a fost săvârşită cu vinovăţia prevăzută de lege", îngreunând probaţiunea în procesul penal, astfel încât expertiza contabilă devine obligatorie, și cu toate rezultatele ei, acolo unde există și creanțe bugetare,

nu se va putea demonstra că la o analiză a debitorului acesta nu a fost convins că acestea depășesc 50% din cuantumul creanțelor sale, sens în care va opera principiul de drept penal „in dubio pro reo" nefiind posibilă o condamnare dincolo de orice îndoială rezonabilă conform art. 396 alin. (2) C. pr. pen. [6].

De altfel, Uniunea Europeană a adoptat Directiva (UE) 2019/1023 a Parlamentului European şi a Consiliului din 20 iunie 2019 privind cadrele de restructurare preventivă, remiterea de datorie și decăderile, precum și măsurile de sporire a eficienței procedurilor de restructurare, de insolvență și de remitere de datorie, directivă care modifică Directiva (UE) 2017/1132 (Directiva privind restructurarea și insolvența) [7]. Prin această directivă se încurajează restructurarea preventivă eficace a debitorilor viabili aflați în dificultăți financiare. Restructurarea preventivă ar însemna o deschidere a procedurii imediat ce apar semne ale dificultăţilor financiare. Ori modificarea extrem de frecventă a codului fiscal, dobânzile şi penalităţile pe care le au creanţele fiscale, fără ca creanţa privatului faţă de buget să fie purtătoare de dobânzi sau penalităţi similare, constituie premisa a peste 60% din insolvenţe.

Observăm necorelări ale prevederilor legale chiar şi în economia uneia şi aceleiaşi legi analizate, și anume a legii insolvenţei. Astfel, debitorul are obligația introducerii cererii numai dacă valoarea datoriilor sale scadente și neplătite în momentul în care a apărut starea de insolvență, însumate, are cel puțin valoarea-prag prevăzută de art. 5 pct. 72, neavând relevanță în economie, art. 66 alin. 1 din Lege, natura datoriilor sau caracterul lor comercial ori necomercial. Totodată, conform art. 66 alin. 4 din Legea nr. 85/2014: „Debitorul în cazul căruia apariția stării de insolvență este iminentă va putea să adreseze tribunalului o cerere pentru a fi supus dispozițiilor prezentului titlu". Diferența între situația de la alin. 1 și alin. 4 al art. 66 din Legea nr. 85/2014 este dată doar de evidenta stare de insolvență sau de iminenta stare de insolvență viitoare a debitorului, indiferent de natura creanţelor sale, bugetare sau private.

Interdicţia de solicitare a aplicării procedurii insolvenţei pentru creanţe bugetare ce depăşesc 50% din totalul creanţelor debitorului împiedică nu doar declanşarea unei insolvenţe preventive conform cerinţelor directivei precitate, ci inclusiv a unei insolvenţe instalate. De asemenea, textul intră în conflict cu Ghidul legislativ UNCITRAL în materia insolvenţei [8], care critică sistemele de drept ale acelor state, ce permit introducerea voluntară a procedurii de insolvenţă doar pentru stadiile realmente târzii ale insolvenţei. Mai mult decât atât, un amendament adus propunerii de Directivă privind acordarea celei de-a doua şansă constă în identificarea, cu titlu exemplificativ, a unor criterii obiective de natură a semnala astfel de dificultăţi: „posibilele mecanisme de avertizare timpurie ar trebui să conţină atribuţii de contabilitate şi de monitorizare pentru debitor sau conducerea debitorului şi atribuţii de raportare în cadrul acordurilor de împrumut. În acest scop, părţile terţe care au acces la informaţii relevante, cum ar fi contabilii, autorităţile fiscale şi autorităţile de asigurări sociale, ar putea elabora instrumente de avertizare timpurie şi ar putea fi motivate sau obligate în temeiul dreptului intern să semnaleze evoluţiile negative." Or, în cazul de faţă, prima dintre entităţile care ar trebui, într-un sistem instituţionalizat, să emită semnale pentru „avertizarea timpurie" a unei insolvenţe și anume autorităţile fiscale unde debitorul are centralizarea creanţelor sale bugetare, autorităţi care în România sunt tocmai cei care îngroapă orice profesionist, care are creanțe bugetare. Teoreticieni ai dreptului şi practicienii au o doctrină uniformă în ceea ce priveşte acest aspect [9].

Teoretic, această prevedere este menită să protejeze interesele generale ale bugetului. Şi totuşi, efectele pot fi exact inverse decât cele scontate. Dacă analizăm prevederile Codului de procedură fiscală, art. 220 şi următoarele, observăm că creanţele buge-

tare pot fi executate silit extrem de rapid, direct, fără încuviinţarea instanţei, de către organul fiscal care administrează creanţele fiscale. Acest lucru creează o discriminare reală, și orice creditor diligent care trebuie să parcurgă o procedură judiciară îndelungată pentru recuperarea creanţei sale va fi defavorizat. De asemenea, bunurile debitorului vor fi afectate, poate ii vor fi executate chiar mijloacele de producţie, care i-ar fi permis o reorganizare. Orice asemenea şansă este nulă pentru un debitor cu dificultăţi financiare, chiar şi printr-o poprire intempestivă a conturilor sale, care îl împiedică să efectueze plăţile curente ale contractelor în derulare, inclusiv a celor de furnizare a materiei prime şi care i-ar permite să termine lucrările începute şi contractatele, sau să livreze marfa finalizată şi poate să încaseze sume importante, care l-ar ajuta să iasă din impasul financiar pentru a se redresa. În cadrul procedurii insolvenţei chiar şi actele de executare silită bugetară ar putea intra sub incidenţa acţiunilor revocatorii falimentare, reglementate de art. 117 şi urm. din Legea 85/2014 actualizată care spune că sunt subiect al acţiunilor revocatorii acele „acte de transfer de proprietate către un creditor pentru stingerea unei datorii anterioare sau în folosul acestuia, efectuate în cele 6 luni anterioare deschiderii procedurii, dacă suma pe care creditorul ar putea să o obţină în caz de faliment al debitorului este mai mică decât valoarea actului de transfer". O altă incongruenţă a acestei posibilităţi acordate organelor fiscale de a executa direct şi rapid, preferenţial, activele debitorului este cu scopul protectiv al averii debitorului căruia trebuie să i se dea o şansă reală de redresare este cu posibilitatea acordată judecătorului-sindic de a dispune, mai înainte de a se pronunţa pe cererea debitorului de deschidere a procedurii insolvenţei, cu privire la suspendarea provizorie a acţiunilor de executare silită individuală demarate de către creditori în mod individual, prin art. 66 al Legii analizate. Astfel, în cazul unui debitor aflat în pragul insolvenţei, se dezavantajează prin lege creditorii comerciali ai acestuia, care au proceduri de recuperare a creanţelor lor pe rol, suspendate, în favoarea creditorului bugetar. Prin toate aceste aspecte se contrazice chiar scopul adoptării ordonanţei de urgenţă, inserat în preambulul ei: acela de eficientizare a procedurilor de insolvență și îmbunătățirea protecției drepturilor creditorilor care contribuie în mod substanțial la îmbunătățirea climatului de afaceri şi cu prevederile Directivei (UE) 2019/1023.

2. Administratorul judiciar

O modificare salutară a L. 85/2014 prin art. 52, al. 2 o constituie interdicţia de a fi numit administrator judiciar acel profesionist al insolvenţei care are şi calitatea de creditor.

Ordonanţa analizată a adus noutăţi şi în ceea ce priveşte desemnarea administratorului judiciar în procedurile de insolvenţă. Astfel, supravegherea administratorului judiciar în faza de reorganizare judiciară este reglementată mai exact şi mai eficient. Astfel, dacă nu s-a ridicat dreptul debitorului de administrare, potrivit art. 66 al Legii Insolvenţei aşa cum a fost ea modificată, administratorul judiciar trebuie să ofere avizul prealabil cel puţin a operaţiunilor esenţiale ale debitorului, după cum le enumeră textul de lege citat. Această enumerare nu este limitativă. Orice operaţiune a debitorului, care ar putea afecta reorganizarea sau pe creditori trebuie avizată prealabil de administratorul judiciar. La punctul a) legiuitorul solicită avizarea „*plăților, atât prin contul bancar, cât și prin casierie; aceasta se poate realiza fie prin avizarea fiecărei plăți, fie prin instrucțiuni generale cu privire la efectuarea plăților.*" Aceste prevederi finale sunt menite să lase libertatea administratorului judiciar să avizeze global plăţile mărunte, curente, sau cele cuprinse în plan. Cu toate acestea, pentru a evita fenomene de genul avizării generale sau pe limită de sumă, anticipate, care ar permite unui debitor inventiv să efectueze multe plăţi mărunte, care ar însuma în decurs de o lună o sumă semnificativă, către anumiţi creditori, textul de lege ar putea fi specific,

excluzând din categoria instrucţiuni generale plăţile efectuate în categoria creditorilor aflaţi în relaţii speciale cu debitorul, sau plăţile care depăşesc o anume sumă lunar. De asemenea, toate aceste plăţi trebuie şi supravegheate, nu doar avizate. Astfel, practic, s-a dublat volumul de muncă al administratorului judiciar în procedura reorganizării judiciare.

b) încheierea contractelor în perioada de observație și în perioada de reorganizare. Aceasta este o măsură firească, orice contract din perioada de reorganizare pentru a fi util, trebuie să fie necesar reorganizării şi să nu implice obligaţii pentru debitor care ar afecta reorganizarea însăşi sau respectarea întocmai a planului şi a graficului de plăţi către creditori.

c) operațiunile juridice în litigiile în care este implicat debitorul, avizarea măsurilor propuse privind recuperarea creanțelor;

d) operațiunile care implică diminuarea patrimoniului, precum casări, reevaluări etc.; *De lege ferenda propunem ca orice reevaluare să fie avizată de administratorul judiciar şi raportul analizat de acesta*. Nici o reevaluare favorabilă nerealistă nu serveşte intereselor procedurii *(insolvenţei*), mărind artificial valoarea activelor.

e) tranzacțiile propuse de către debitor; *De lege ferenda propunem şi avizarea prealabilă a tranzacţiilor care i-au fost propuse debitorului.*

f) situațiile financiare și raportul de activitate atașat acestora;

g) măsurile de restructurare sau modificările contractului colectiv de muncă;

h) mandatele pentru adunările și comitetele creditorilor ale societăților aflate în insolvență la care

societatea debitoare deține calitatea de creditor, precum și în adunările generale ale acționarilor societăților la care debitorul deține participații;

i) înstrăinarea de active imobilizate din patrimoniul societății la care debitorul deține participații sau grevarea de sarcini ale acestora - este necesară, pe lângă avizul administratorului judiciar, și parcurgerea procedurii prevăzute la art. 87 alin. (2) și (3);

Cererea de plată efectuată de către creditori

Potrivit noilor modificări aduse Codului Insolvenţei prin OUG nr. 88/2018, titularul unei creanţe curente, certe, lichide şi exigibile ce a fost recunoscută de către administratorul judiciar, ori cu privire la care acesta a omis să se pronunţe în termen de zece zile de la depunerea cererii de plată, în cazul în care cuantumul creanţei depăşeşte valoarea-prag, poate solicita pe parcursul duratei perioadei de observaţie deschiderea procedurii de faliment al debitorului dacă această creanţă nu este achitată în termen de 60 de zile de la data luării măsurii administratorului judiciar de admitere sau omitere a pronunţării asupra cererii de plată.

Practic, dacă răspunsul administratorului la cererea de plată este pozitiv, acesta are obligaţia ca, în termen de maxim 60 de zile de la luarea deciziei de admitere, să procedeze la achitarea creanţei.

În schimb, dacă administratorul judiciar omite să ofere un răspuns, după expirarea unui termen de 60 de zile de la data la care acesta era obligat să răspundă cererii, creditorul interesat va avea posibilitatea să solicite deschiderea procedurii de faliment a debitorului. Un aspect foarte important de menţionat este faptul că prevederile expuse se aplică inclusiv în cazul cererilor formulate în cadrul proceselor începute înainte de data intrării în vigoare a OUG nr. 88/2018, inclusiv celor nesoluţionate până la data intrării în vigoare a prezentei Ordonanţe de Urgenţă. Având în vedere, totuşi, că prevederile art. IX din OUG nr. 88/2018 fac referire doar la prevederile art. 75 din Legea nr. 85/2014, rezultă că actualele modificări nu se aplică şi în cazul cererilor de plată care intră sub incidenţa Legii nr. 85/2006. Sub acest aspect, ne putem întreba în ce măsură noua modificare nu instituie un regim discriminatoriu între titularii creanţelor aflate în situaţii similare, aspect care va fi probabil disputat în practică. Modul de determinare a termenul legal în care administratorul judiciar

este obligat să analizeze şi să se pronunţe cu privire la cererea de plată este unul nu tocmai potrivit, în condiţiile în care din redactarea textului de lege se deduce că termenul de 10 zile va începe să curgă „de la data depunerii cererii". În cazul depunerii cererii prin poştă, art. 183 C. pr. civ. fiind pe deplin aplicabil şi procedurilor de insolvenţă, potrivit art. 342 din Legea nr. 85/2014, modificată.

O asemenea cerere de plată va ajunge la destinatar la mai multe zile de la momentul depunerii, ceea ce face ca administratorului judiciar să-i rămână, pentru analiză şi soluţionare câteva zile în cel mai bun caz, dacă cererea nu va ajunge la mai mult de 10 zile de la depunere, iar împlinirea termenului de 10 zile de la depunerea cererii să atragă consecinţele prevăzute de lege. De aceea, ar fi fost de preferat ca modul de calcul al termenului nou introdus prin O.U.G. nr. 88/2018 pentru analizarea de către administratorul judiciar a cererilor de plată să fi fost cel la care practicianul intră efectiv în posesia cererii titularului unei creanţe curente, certe, lichide şi exigibile, după cum opinează în articolele de specialitate chiar judecătorii [10].

Noile modificări prevăd faptul că, în ceea ce priveşte cazul cererilor de plată nesoluţionate în procesele aflate pe rol (doar cele guvernate de Legea 85/2014), termenele de soluţionare de către administratorul judiciar sau de către instanţa de judecată, respectiv termenul de 10 zile şi cel de 60 de zile, se calculează de la data întrării în vigoare a ordonanţei de urgenţă. Astfel, intrarea în vigoare a OUG nr. 88/2018 va determina, într-o interpretare de altfel rezonabilă, ca un nou termen de zece zile să înceapă să curgă, termen în care administratorul judiciar va fi obligat să răspundă cererii de plată, sub sancţiunea solicitării de intrare în faliment de către creditorul interesat. Considerăm, din multe puncte de vedere, oportună modificarea nou introdusă prin OUG nr. 88/2018, întrucât, astfel, se va asigura o mai mare celeritate a soluţionării cererilor de plată, dar şi evitarea situaţiilor des întâlnite în practică în care astfel de cereri nu primesc niciun răspuns. Toate aceste termene stabilite se subsumează Directivei (UE) 2019/1023 a Parlamentului European, care statuează că „durata excesivă a procedurilor de restructurare, de insolvență și de remitere de datorie din mai multe state membre este un factor important care stă la baza unor rate scăzute de recuperare și care îi descurajează pe investitori să desfășoare activități comerciale în jurisdicțiile în care procedurile riscă să fie prea îndelungate și nejustificat de costisitoare".

Cu toate acestea, modul de formulare a normei conform căreia termenul de zece zile va începe să curgă „de la data depunerii cererii de plată", este defectuos, fiind posibil a se înţelege că se referă inclusiv la depunerea la organele poştale în cazul expedierii de la distanţă, iar nu la data înregistrării cererii, întrucât, în anumite situaţii, precum cele în care transmiterea cererii de plată are loc prin intermediul serviciilor poştale, acest termen poate fi redus în mod semnificativ şi finalmente poate conduce la calcularea diferită a acestuia cu consecinţe destul de importante.

Totodată, este discutabil în ce măsură încălcarea obligaţiei de a răspunde în termenul legal va atrage automat intrarea în faliment la simpla cerere a creditorului interesat sau dacă este necesară întrunirea şi a altor condiţii legale. Nu în ultimul rând, pentru situaţia în care administratorul judiciar răspunde totuşi cererii de plată a creditorului până la soluţionarea cererii de intrare în faliment, considerăm că principiul acordării unei şanse a debitorului de redresare prevăzut de Legea insolvenţei ar trebui să primeze, cu consecinţa respingerii cererii de faliment.

Administratorii/lichidatorii judiciari sunt acum obligați să promoveze în instanță acțiunea prin care să fie trași la răspundere patrimonială cei vinovați de starea de insolvență a debitorului, în contextul în care până acum nu aveau o atare obligație. În plus de asta, perioada în care se poate promova această

acțiune e mai lungă. Pe lângă obligația administratorului sau lichidatorului să introducă acțiunea, dacă se cunoaște vinovatul, Guvernul a scăzut de la 50% la 30% din totalul creanțelor înscrise la masa cridală valoarea creanțelor creditorului, care ar avea dreptul să introducă o astfel de acțiune.

Mai departe, în ipoteza în care a fost respinsă acțiunea, iar administratorul/lichidatorul nu va formula apel împotriva acesteia, orice creditor interesat poate face apel, atâta timp cât deține mai mult de 30% din valoarea creanțelor înscrise la masa cridală. Este o modificare benefică, atâta vreme cât conferă legitimare procesuală de a promova o astfel de acțiune și creditorilor semnificativi nu doar celor majoritari, ca și în vechea legislație.

Guvernul a mai modificat și termenul de prescripție atașat acestor acțiuni în răspundere patrimonială. Termenul, tot de trei ani, nu va mai începe să curgă, ca şi până acum, cel mai târziu, în doi ani de la data pronunțării hotărârii judecătorești de deschidere a procedurii de insolvență, ci în trei ani de la publicarea raportului administratorului privitor la cauzele insolvenţei în BPI.

Considerat de inițiatori dezavantajos pentru interesele creditorilor, potrivit notei de fundamentare, acest termen de doi ani a fost eliminat din lege și termenul de prescripție de trei ani va începe să curgă de la momentul când se cunoaște sau ar fi trebuit cunoscută persoana vinovată, dar nu mai târziu de data publicării raportului privind cauzele insolvenţei întocmit de administrator sau de la data publicării raportului lichidatorului în Buletinul procedurilor de insolvență.

Referinţe:

1. ORDONANȚĂ DE URGENȚĂ Nr. 88/2018 din 27 septembrie 2018 pentru modificarea și completarea unor acte normative în domeniul insolvenței și a altor acte normative,emisă de GUVERNUL ROMÂNIEI, publicată în: MONITORUL OFICIAL NR. 840 din 2 octombrie 2018

2. https://www.economica.net/onrc-numarul-insolventelor-a-scazut-cu-peste-28prc-in-primele-cinci-luni-din-2019-la-peste-2-600_170419.html

3. http://www.ziare.com/economie/inflatie/romania-a-fost-si-in-luna-mai-tara-cu-cea-mai-mare-inflatie-anuala-din-ue-1565888

4. Decizia nr. 421 din 9 mai 2007 privind sesizarea de neconstituţionalitate referitoare la Legea privind aprobarea Ordonanţei de urgenta a Guvernului nr.104/2006 pentru modificarea alin.(3) al art.190 din Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătăţii, Publicata in Monitorul Oficial nr. 367/2007 - M. Of. nr. 367 / 30 mai 2007

5. Nemeth, Zoltan. Dificultăți în deschiderea procedurii insolvenței la cererea debitorului în lumina modificărilor Legii nr. 85/2014 prin O.U.G. nr. 88/2018, corectat *Revista online Premium nr. 8-2019*. București: ed. Universul Juridic.

6. INFRACŢIUNEA DE BANCRUTĂ SIMPLĂ DUPĂ O.U.G. NR. 88/2018, av.dr. Antonio, Obancia. *Revista de insolvenţă PHOENIX* nr.66. Disponibil: https://www.unpir.ro/documents/phoenix/pdf/revista-phoenix-66.pdf

7. DIRECTIVA (UE) 2019/1023 A PARLAMENTULUI EUROPEAN ȘI A CONSILIULUI din 20 iunie 2019 privind cadrele de restructurare preventivă, remiterea de datorie și decăderile, precum și măsurile de sporire a eficienței procedurilor de restructurare, de insolvență și de remitere de datorie și de modificare a Directivei (UE) 2017/1132 (Directiva privind restructurarea și insolvența). *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* 26.6.2019

8. https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/05-80722_ebook.pdf

9. ANALIZA ASPECTELOR DE NOUTATE ADUSE DE O.U.G. NR. 88/2018 LA CODUL INSOLVENŢEI, Milos, Simona Maria şi Deli, Andreea *Revista Phoenix* nr. 66, *Revista de insolvenţă*. Dispnibil: https://www.unpir.ro/documents/phoenix/pdf/revista-phoenix-66.pdf

10. Judecător dr. CSABA BELA NÁSZ, Revista de insolventă Phoenix, nr. 66, https://www.unpir.ro/documents/phoenix/pdf/revista-phoenix-66.pdf

Revista Naţională de Drept

Publicaţie periodică ştiinţifico-practică

Nr. 4-6 (222-224) 2019

Formatul 60x80 $^{1}/_{12}$.
Coli de tipar 10,0. Coli editoriale 9,0.
Tirajul 150 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chişinău, MD 2009